

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

CECH BEDNÁŘSKÝ, KOLÁŘSKÝ, KOVÁŘSKÝ A TRUHLÁŘSKÝ

NETOLICE

(1555 – 1888)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Ing. Zdeňka Langová

Studijní obor: Historie - Archivnictví

Ročník: Čtvrtý

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 7. ledna 2011

.....

Anotace

Bakalářská práce Cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský Netolice (1555 – 1888) se zabývá spojeným cechem uvedených řemesel v Netolicích, jeho vývojem. V úvodu je čtenář seznámen s tématem práce, archivními prameny a literaturou, která byla využita při zpracovávání práce. Samotná práce je potom členěna do pěti kapitol. První se zabývá historickým vývojem Netolic. Druhá popisuje vývoj řemeslné výroby. Třetí se konkrétněji zaměřuje na vznik a vývoj cechů, jejich strukturu až do jejich zrušení v roce 1859. Čtvrtá kapitola popisuje, kdy vznikaly cechy v Netolicích. Pátá kapitola se zaměřuje právě na cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský, popis dochovaných písemností cechu, zvláště je věnována pozornost zachovaným artikulím, vývoji členství v cechu na základě normativních písemností a popisu tohoto vývoje podle přehledných tabulek. Závěr shrnuje získané poznatky o uvedeném cechu. Na konci práce se nachází seznam použitých pramenů a literatury. Součástí práce jsou také přílohy, které obsahují edici cechovních artikulí, tabulky a grafy, ukázky písma a pečetidel cechu.

Annotation

Bachelor work Cooper, wheelwright, blacksmith and joiner guild, Netolice (1555 – 1888) deals with progress of this united craft guild in Netolice. Prologue acquaint a reader with theme of the work, resources and literature which was used to compile this work. Work itself is divided into five chapters. The first one deals with historical evolution of Netolice. The second chapter describes progress of craft production. The third chapter specifically intents origination, progress and structure of craft guilds until their canceling in 1859. The fourth one describes when craft guilds in Netolice originates. The fifth chapter intents right on cooper, wheelwright, blacksmith and joiner guild, description of extant guild documents, especially guild articles and progression of membership inside of the guild, based on directive papers and description of this progression by well-arranged charts. Epilogue summarises obtained knowledges about given craft guild. At the end of the work is catalogue of used resources and literature. This work also includes supplements which contains charts, graphs and examples of handwriting and guild seals.

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi byli při psaní této bakalářské práce nápomocni, zejména pracovníkům Státního okresního archivu v Prachaticích a vedoucí mé práce doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za její cenné rady, připomínky a konzultace a především trpělivost, kterou se mnou po celou dobu měla.

Obsah:

Úvod.....	7
Historie města Netolice.....	10
Vývoj řemeslné výroby.....	16
Vznik a vývoj cechů	19
Poslání cechovních organizací	24
Cechovní statuta.....	25
Struktura cechu.....	27
Netolické cechy.....	37
Cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský v Netolicích.....	38
Dochované písemnosti a pečetidla	38
Založení a fungování cechu na základě normativních písemností.....	47
Členství v cechu	56
Závěr	60
Seznam zkratek	63
Seznam pramenů a literatury	64
Přílohy:.....	66

Úvod

Při volbě tématu bakalářské práce mě při procházení archivních inventářů zaujala problematika cechovnictví. Tomuto tématu není v současné době věnována velká pozornost. Vzhledem k rozsahu dochovaného materiálu a spolu s přihlédnutím k jazykové stránce jsem si zvolila ke zpracování Cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský v Netolicích.¹

K dějinám městečka Netolice existuje bohužel jen málo literatury a všechny studie se řadí do literatury regionální. Nejobsáhleji se historii Netolic věnoval historik a archivář v Třeboni Theodor Antl, jeho kniha *Dějiny města Netolic*² vyšla v Netolicích v roce 1903, údaje zde zaznamenané jsou tedy hodně staré a končí již rokem 1848. Netolicemi se zabýval také Václav Starý, který napsal článek *K počátkům Netolic*³ a zpracoval stručnou historii Netolic v brožurce *Tisícileté Netolice*, která byla vydána v Netolicích v roce 1970⁴. Při popisování novodobějších dějin je zde cítit podtón dobové ideologie, stejně jako ve sborníku *Netolice. Sborník příspěvků k dějinám města a muzea*, vydaném v roce 1979⁵. O historických počátcích Netolic jsem hodně čerpala z knihy Jaroslava Kadlece *Dějiny kláštera Svaté Koruny*,⁶ která je sice z roku 1949, ale obsahuje podstatné informace i k Netolicím, jež byly po určitou dobu majetkem mnichů zlatokorunského kláštera. Ze starších děl jsem využila také slovník Antonína Profouse - *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*⁷ a dodnes nepřekonanou monumentální práci Augusta Sedláčka - *Hrady, zámky a tvrze Království českého*.⁸ Z novější literatury popisuje Netolice Karel Kuča v samostatné kapitole ve své knize *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,⁹ přehledně zde ukazuje vývoj netolických privilegií a vznik jednotlivých cechů, přestože se věnuje hlavně hospodářské stránce života v tomto městečku a jeho urbanistickému vývoji. Krátkou zmínku, nepřinášející žádné nové poznatky, Netolicím věnoval ve své práci - *Jihočeské*

¹ Státní okresní archiv Prachatice (dále jen SOkA Prachatice), Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice (1555 – 1888).

² Theodor Antl, *Dějiny města Netolic*, Netolice 1903.

³ Václav Starý, *K počátkům Netolic*, Výběr z prací členů historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 7, 1970, s. 12 - 14.

⁴ Adolf Černý, *Tisícileté Netolice*, Netolice 1970.

⁵ Jana Trajerová – Václav Hůna – Václav Starý, *Netolice. Sborník příspěvků k dějinám města a muzea*, 1979.

⁶ Jaroslav Kadlec, *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, České Budějovice 1949.

⁷ Antonín Profous, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny III*, Praha 1951, s. 216.

⁸ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VII*, Praha 1996.

⁹ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*, Praha 2000.

*dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*¹⁰ vydané v roce 2008 také Pavel Juřík. Informace pro popis netolického městského znaku jsem čerpala z práce Jiřího Čarka - *Městské znaky v českých zemích*.¹¹ Nejnovější kniha o Netolicích z roku 2009 od Daniely Liščákové a Ivana Janoty - *Netolice: proměny města, aneb, Jak šel čas*, bohužel věnuje historii tohoto místa jen úvodní stránku a dokumentuje jeho vývoj pouze na fotografiích.¹²

Jak jsem se již zmínila, řemeslné problematice a konkrétněji cechovní výrobě není věnováno žádné souhrnnější dílo zpracované v současnosti, pro získání podrobnějších poznatků jsem musela tedy vycházet z díla Zikmunda Wintera z počátku 20. století,¹³ které je sice poněkud zastaralé, ale dosud nepřekonané. Pro svou práci jsem využila také práci Josefa Janáčka, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*,¹⁴ která přináší významné informace k této problematice, bohužel je poznamenaná ideologií doby a z mého pohledu místy trochu násilnými pokusy o aplikaci marxistické filozofie na sdělované poznatky. Pro získání základního přehledu o vývoji cechů jsem čerpala z knihy Jana Janáka a Zdeňky Hledíkové *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*.¹⁵ Co se dělo s cechovním zřízením po vzpouře stavů za císaře Ferdinanda I. v roce 1547 popisuje Zdeňka Karlová v díle *Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547*,¹⁶ tato práce je sice z roku 1934, ale myslím, že údaje v ní obsažené jsou platné dodnes. Z novější doby je kniha Jana Diviše *Pražské cechy*,¹⁷ která se věnuje pražskému prostředí, ale v úvodních kapitolách je přehledně shrnutý všeobecný vývoj cechů. K Praze má blízko také Ivana Ebelová a její kniha z poměrně nedávné doby - *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*,¹⁸ kde na začátku shrnuje základní historická data k vývoji cechů, zabývá se rovněž cechovním řemeslnickým patentem a vydáním generálních cechovních artikulí. Přesto, že je toto dílo zaměřené na stavební organizace, lze využít

¹⁰ Pavel Juřík, *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*, Praha 2008, s. 78-79.

¹¹ Jiří Čarek, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.

¹² Daniela Liščáková - Ivan Janota, *Netolice: proměny města, aneb, Jak šel čas*, Netolice 2009.

¹³ Zikmund Winter, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1991; Týž, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*, Praha 1906; Týž, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1913; Týž *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách, 1526-1620*, Praha 1909.

¹⁴ Josef Janáček, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.

¹⁵ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

¹⁶ Zdeňka Karlová, *Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547*, Praha 1934.

¹⁷ Jan Diviš, *Pražské cechy*, Praha 1992.

¹⁸ Ivana Ebelová, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.

také pro získání obecných poznatků o cechovní problematice. Cechy v jižních Čechách se zabýval Jaroslav Čechura,¹⁹ jeho články v Jihočeském sborníku historickém jsem využila pro zjišťování údajů o vzniku cechů v Netolicích.

Ve své práci jsem se zaměřila na zjišťování historického vývoje a fungování výše zmíněného cechu bednářského, kolářského, kovářského a truhlářského v Netolicích na základě dochovaných normativních pramenů. Archivní fond tohoto cechu obsahuje pět listin, tři knihy jednacích protokolů, knihu přijatých učedníků, knihu přijatých tovaryšů a knihu přijatých mistrů, dvanáct účetních knih, dva kartony spisového materiálu, který zahrnuje povolení vrchnosti k učení, školní vysvědčení, mistrovské a výuční listy. Celkový rozsah fondu je 0,53 bm.

Tato práce je rozdělena do pěti kapitol. První popisuje dějiny města Netolice. Druhá kapitola je věnována historickému vývoji řemeslné výroby do vzniku cechovních organizací. Třetí kapitola se více soustřeďuje na vznik a vývoj cechů, jejich strukturu až do jejich zrušení v roce 1859. Čtvrtá kapitola popisuje, kdy vznikaly cechy v Netolicích. Pátá kapitola se zaměřuje právě na cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský, přináší popis dochovaných písemností cechu, zejména se zřetelem na popis zachovaných artikulí, dále je zde shrnut vývoj členství v cechu na základě normativních písemností a popis tohoto vývoje podle přehledných tabulek v příloze, ve kterých je sledován zejména podíl mistrovských synků na celkovém počtu učedníků a mistrů dotyčného cechu a jeho řemesel. Nechybí zde přílohy v podobě tabulek, grafů, výučního listu s vedutou města Vídně, ukázky písemností a cechovních pečetidel a edice dochovaných cechovních pořádků.

¹⁹ Jaroslav Čechura, Cechy rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století, JSH 58, 1989; Týž, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla, JSH 59, 1990; Týž, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: textilní řemesla, JSH 58, 1989.

Historie města Netolice

Město Netolice leží ve zvlněné krajině obklopené rybníky, v šumavském podhůří v nadmořské výšce 427 m u potoka Rapačov, zhruba na poloviční cestě z metropole jižních Čech, Českých Budějovic, do Prachatic. O starobylosti osídlení svědčí množství mohyl a pohřebišť v okolí. Vzácným dokladem osídlení Netolicka nejstaršími zemědělci je zlomek nádoby nalezený v sousedství zámku Kratochvíle, který je kladen do pátého tisíciletí před naším letopočtem.²⁰

Jméno Netolice se podle Theodora Antla odvozuje od staroslovanského tolití, což znamená krotit, mírnit. Netolici tedy znamená nezkracení.²¹ Toto jméno je podobné označení Znetalici, což byla jedna větev Slovanů z doby kolem r. 866.²² Podle Profousova místopisného slovníku²³ má jméno tohoto jihočeského města názvem jméno čelední = lidé Netolovi. Slovo je složeno ze záporky „ne“ a kmene „tol“-, přičemž utoliti, tolití znamená uchlácholit, konejšit.

Nejstarší spolehlivá písemná zpráva o Netolicích se zachovala z 10. století, kdy kronikář Kosmas ve své latinsky psané kronice uváděl v roce 981 názvy pomezních hradů slavníkovského panství, které mělo: „na jižní straně proti Rakousům tyto pomezní hrady – Chýnov, Důdleby a Netolice“.²⁴ O hradu a hradech se nezachovaly žádné zmínky. Po vyvraždění Slavníkovců na Libici v roce 995 se jejich území ocitlo pod správou knížecího rodu Přemyslovců, tedy i hrad Netolice.²⁵

Další písemný údaj o Netolicích pochází z roku 1106, kdy kronikář Kosmas popsal průběh odboje Jindřicha, syna německého císaře Jindřicha IV. K hradu vedla cesta z Lince a tudy prchal císař Jindřich IV. před svým synem.²⁶

V průběhu 12. století se Netolice staly střediskem územní samosprávy a na zdejších hradě sídlil knížecí správce. Tato funkce pro okolní širší území zanikla v polovině 13. století v důsledku hospodářských a politických změn českého státu.²⁷

²⁰ Jaromír Beneš – Aleš Stejskal – Vlastislav Ouroda, *Historická krajina Netolicka*, Netolice 1998, s. 7.

²¹ Theodor Antl, *Dějiny města Netolic*, s. 5.

²² Tamtéž.

²³ Antonín Profous, *Místní jména v Čechách*, s. 216.

²⁴ Karel Hrdina (ed.), *Kosmova kronika česká*, Praha 1975, s. 70.

²⁵ Trajerová, Jana – Hůna, Václav – Starý Václav, *Netolice*, s. 7.

²⁶ Karel Hrdina (ed.), *Kosmova kronika*, s. 201; někteří badatelé uvádějí rok 1105, např. Antl v *Dějínách města Netolic*, od něhož uvedený rok zřejmě převzal V. Starý do článku: *K počátkům Netolic*, Výběr z prací členů historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, České Budějovice 1970. V edici Karla Hrdiny je uváděn rok 1106.

Pod ochranou knížecího hradu v Netolicích vedla obchodní stezka spojující Rakousko s českými zeměmi a odtud pokračovala dál do Vodňan. V podhradí se postupně usazovali obchodníci a řemeslníci a dali vzniknout trhové osadě, která se postupně měnila v město při staré obchodní cestě do Lince.²⁸ Linecká stezka vedla z hornorakouského Podunají z Lince přes Chvalšiny a smědečské sedlo dolů do Netolic a odtud přes Vodňany a pravděpodobně přes biskupský Týn nad Vltavou do Prahy.²⁹ Vedle „zlaté stezky“ prachatické byla důležitou dopravní trasou pro přepravu soli z Rakouska a Bavorska do Čech.³⁰

Význam Netolic jako obchodního a správního centra ustoupil do pozadí za vlády Přemysla Otakara II., jenž začal budovat jako novou oporu panovnické moci v doméně jihočeských Vítkovců soustavu velkých královských měst (Písek, České Budějovice), hradů (Písek, Hluboká nad Vltavou) a klášterů.³¹ Poté, co byl v roce 1263 založen cisterciácký klášter ve Zlaté Koruně (původní název Svatá trnová koruna) Přemyslem Otakarem II. jako protiváha Rožmberky založeného kláštera ve Vyšším Brodě, dostaly se Netolice neznámého roku do majetku mnichů zlatokorunského kláštera. Darovací listina Otakarova na netolický statek se sice nezachovala, ale z úvodu konfirmačních listů markraběte Oty Braniborského z 6. ledna 1281 a krále Václava II. z 10. ledna 1284 je zřejmé, že klášter Netolicko od Přemysla Otakara II. dostal.³²

Klášter vysadil jižně od původní trhové osady s kostelem sv. Václava v druhé polovině 13. století nové město s rozsáhlým, téměř hektarovým náměstím a kostelem Nanebevzetí Panny Marie.³³ Prvním známým netolickým knězem byl Jan, který se připomíná v roce 1282.³⁴

V čele městské samosprávy v Netolicích stál rychtář, který se poprvé uvádí v písemných pramenech v roce 1317 a jmenoval se Ondřej.³⁵ Město používalo ke zpečetění svých vydaných listin městskou pečeť. Nejstarší doklad jejího používání je z roku 1362 a je na ní vyobrazena Panna Marie. Městský znak se zřejmě vyvinul z pečetního znamení, doloženého už ve 14. století, totiž z obrazu Madony na gotickém

²⁷ Václav Starý, K počátkům Netolic, s. 11 - 12.

²⁸ Daniela Liščáková - Ivan Janota, Netolice: proměny města, aneb, Jak šel čas, Netolice 2009.

²⁹ Karel Kuča, Města a městečka, s. 323.

³⁰ František Borovský, Znaky měst a míst českých, Světozor 9, Praha 1875, č. 49, s. 585.

³¹ Pavel Juřík, Jihočeské dominium, s. 78-79.

³² Jaroslav Kadlec, Dějiny kláštera, s. 19.

³³ Pavel Juřík, Jihočeské dominium, s. 78.

³⁴ Jana Trajerová – Václav Hůna – Václav Starý, Netolice, s. 9.

³⁵ Tamtéž, s. 10.

trůně.³⁶ Na pečeti od 17. století se toto znamení rylo obvykle jako Panna Maria sedící na lavici, což byla zkomolenina lavicového trůnu gotického, který je zřetelný na starších pečeti. Z neznalosti se tak gotický lavicový trůn proměnil v prostou lavici. Historikovi Widimskému³⁷ se zdála lavice nedůstojnou, proto ji nahradil oblakem. Odtud se tato úprava převzala do všech příruček, i s nesprávným modrým štítem, ač na starých dokladech je všude štít červený.³⁸

Většina netolického městského patriciátu byla německé národnosti. Protože však Netolice leží na druhé straně Blanského lesa, neměly dostatečný příliv obyvatel z německých osad a podléhaly stále více českému okolí, takže počátkem 15. století se v písemných zprávách o Netolicích objevují také česká jména, Češi již tedy v té době měli ve městě téměř většinu.³⁹ K odstranění německé převahy však došlo až za husitské doby. Za husitských válek využil situace Oldřich z Rožmberka a podařilo se mu získat pozemkové vlastnictví zlatokorunského kláštera zástavou od císaře Zikmunda v roce 1420 za 3000 kop grošů českých.⁴⁰ Katolická církev se ovšem snažila získat svůj majetek zpátky. Zlatokorunskému opatovi Rutgerovi se podařilo dosáhnout toho, že Zikmund v srpnu 1422 zastavení klášterních statků zrušil, ale Oldřich z Rožmberka se nevzdal. Nejisté právní poměry mu umožnily vyhotovit si listinu, kterou ve 40. letech 15. stol. prokázal, že císař Zikmund mu udělil v roce 1437 do doživotního držení jako královskou zástavu hrad Zvíkov a zboží milevského a zlatokorunského kláštera.⁴¹ Tak se staly Netolice majetkem Rožmberků.

Za vlády Jiřího z Poděbrad využili netoličtí toho, že nový panovník vyhledával podporu nižší šlechty a měst, a získali tak v roce 1463 právo užívat výroční trh na den sv. Václava se čtyřmi následujícími dny.⁴² V roce 1468 řada jihočeských feudálů přešla do protikrálovského tábora. Přívrženec Jiřího z Poděbrad Jindřich Roubík z Hlavitce

³⁶ Jiří Čarek, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.

³⁷ Vincenz Robert Widimsky, *Städtewappen des österreichischen Kaiserstaates I., Königreich Böhmen*, Wien 1864.

³⁸ Popis znaku: na červeném štítě sedí na hnědém lavicovém trůně P. Maria se zlatou korunou na hlavě. Hnědé vlasy jí splývají po obou stranách ramen. Oblečená je ve spodním červeném a svrchním modrém rouše a obuta ve zlatých střevicích, ze kterých jsou ale vidět jen špičky. Ježíšek, kterého drží na levé ruce, je nahý. Pod nohama Madony je stříbrný půlměsíc hroty vzhůru.

³⁹ Jaroslav Kadlec, *Dějiny kláštera*, s. 67.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Jana Trajerová – Václav Hůna – Václav Starý, *Netolice*, s. 11.

⁴² Theodor Antl, *Dějiny*, s. 16-17.

vyhlásil nepřátelství Janovi z Rožmberka. Zmocnil se Netolic a vytvořil z nich středisko odporu proti Rožmberkům.⁴³

Listinou českého krále Vladislava II. Jagellonského se v roce 1471 Netolice dostaly do držení Jindřicha Roubíka z Hlavatce jako zástava za dluh 3000 uherských zlatých.⁴⁴ V únoru 1477 postoupil Jindřich Roubík Netolice svému otci Oldřichovi, strýci Mikulášovi, Divišovi Malovcovi na Libějovicích a švagrovi Petrovi Stupenskému, který je toho roku v prosinci prodal Rožmberkům za 1400 zlatých.⁴⁵ V dubnu 1495 zbavil netolické obyvatele Petr z Rožmberka odúmrtního práva a určil, že pokud někdo zemře bez poslední vůle, dědí jeho nejbližší příbuzní, jestliže není příbuzných, případně majetek zlatokorunskému klášteru.⁴⁶ Toto právo se nevztahovalo na předměstské mlýny a dvory.

V říjnu 1544 udělil městu král Ferdinand I. právo konání výročního trhu na den sv. Jana Křtitele (24. června) s osmi následujícími dny.⁴⁷ Staré kořeny má na Netolicku také rybníkářství. Už v roce 1459 zlatokorunský opat Gerhard vydal souhlas netolickému rychtáři Václavovi na zřízení rybníka.⁴⁸

V majetku Rožmberků zůstaly Netolice až do počátku 17. století, kdy v roce 1601 prodal Petr Vok z Rožmberka Český Krumlov a Netolice císaři Rudolfovi II.,⁴⁹ který Netolicím udělil v roce 1605 právo třetího výročního trhu a jeden týdenní trh na koně, dobytek a skot. Neví se přesně, kdy se trh konal, ale je známa básnička: „To pondělí po Hromnicích, bývá jarmark v Netolicích.“⁵⁰

V roce 1611 byly Netolice obsazeny Pasovskými při jejich vpádu do Čech, ale vyšly z toho poměrně dobře oproti ostatním městům, díky mnohaletému obchodnímu styku.⁵¹ V roce 1613 osvobodil císař Matyáš Netolické od obilního platu a šacovní berně.⁵²

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ František Borovský, Znak měst, s. 586.

⁴⁵ Jaroslav Kadlec, Dějiny kláštera, s. 67.

⁴⁶ Jana Trajerová – Václav Hůna – Václav Starý, Netolice, s. 13.

⁴⁷ Karel Kuča, Města a městečka, s. 319.

⁴⁸ Jaroslav Kadlec, Dějiny kláštera, s. 69.

⁴⁹ Adolf Černý, Tisícileté Netolice, s. 25.; August Sedláček ve svém díle, Hrady, zámky a tvrze Království českého VII, Praha 1996, s. 116, uvádí rok 1602, Antl uvádí, že Netolice byly prodány r. 1601, ale r. 1602 se teprve Petr Vok odstěhoval z prodaných panství.

⁵⁰ Ludmila Ourodová, Za cechy a řemesly v Netolicích: dětský průvodce, Netolice 2006.

⁵¹ Tisícileté Netolice, s. 25.

⁵² Karel Kuča, Města a městečka, s. 319.

Za stavovského odboje proti císaři byly Netolice jednou z prvních obětí této války. Pod velením generála Dampierra 15. června 1619 císařské vojsko Netolice dobylo, obsadilo a vypálilo.⁵³ Část obyvatelstva byla pobita a druhá část z města uprchla. Touto krvavou událostí končí jedna důležitá etapa vývoje Netolic, které po vypálení několik let zůstaly ležet v sutinách.

V prosinci 1622 císař Ferdinand II. daroval Netolice s celou řadou dalších měst a vesnic Eggenberkům, darovací listina však byla vyhotovena až v roce 1628.⁵⁴ V majetku Eggenberků bylo netolické panství až do roku 1719, kdy přešlo po vymření tohoto rodu jako dědictví pod Schwarzenberky.⁵⁵

V roce 1795 dostaly Netolice právo čtvrtého výročního trhu – na druhé pondělí po svátku Nanebevzetí Panny Marie (druhé pondělí po 15. srpnu).⁵⁶ Pátý výroční trh jim přidal císař František Josef I. v r. 1848.⁵⁷ Město mělo tedy právo pěti výročních trhů.

Od roku 1848 bylo město podle nové ústavy městem svobodným, poddanství k vrchnosti skončilo. Tak jako v jiných městech, byla i zde založena Národní garda, která však sloužila spíše pro reprezentaci než na ochranu. V roce 1850 byl v Netolicích zrušen magistrát a byl zde zřízen okresní úřad, podléhající podkrajskému úřadu v Prachaticích. Po reorganizaci státní správy v roce 1855 vznikl nový okresní úřad také v Netolicích a jeho územní obvod tvořilo 48 katastrálních obcí soudního okresu Netolice. V roce 1868 byl zrušen okresní úřad v Netolicích a jeho obvod rozšířil územní rozsah okresního hejtmanství v Prachaticích.⁵⁸ Po zrušení okresního úřadu zde bylo okresní zastupitelství a okresní výbor, až do jejich zrušení v r. 1928.⁵⁹ V Netolicích se také nacházel okresní soud od roku 1850 do roku 1949.⁶⁰

V roce 1869 byla postavena nová budova radnice, kde sídlil purkmistrovský úřad až do roku 1945.⁶¹ Netolice mají velmi starou divadelní tradici. Nejstarší písemný doklad o divadelních představeních v Netolicích se zachoval z roku 1807, kdy místní studenti žádali magistrát o souhlas sehrát divadelní hru.⁶²

⁵³ Karel Tiefertunk (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, III., Praha 1867, s. 160-161.

⁵⁴ Adolf Černý, Tisícileté Netolice, s. 26, Sedláček ve svém Místopisném slovníku uvádí rok 1621.

⁵⁵ František Borovský, Znaky měst, s. 586.

⁵⁶ Karel Kuča, Města a městečka, s. 319.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Jana Trajerová – Václav Hůna – Václav Starý, Netolice, s. 25.

⁵⁹ Adolf Černý, Tisícileté Netolice, s. 29.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ František Borovský, Znaky měst, s. 586.

⁶² Jana Trajerová – Václav Hůna – Václav Starý, Netolice, s. 26.

Mezi významné kulturní události patří i pobyt Josefa Kajetána Tyla. V roce 1852 pozvali netoličtí měšťané do svého města k vystupování divadelní společnost Jana Kulasa, jejímž členem byl v té době i Tyl.⁶³

Koncem 19. století došlo ke zlepšení dopravního spojení Netolic výstavbou železniční tratě Dívčice – Netolice. Trať byla otevřena 27. října 1895. I když si Netolice po polovině 19. století udržely správní význam jako sídlo soudního okresu, jejich vývoj začal stagnovat, jelikož ležely mimo novou síť hlavních silnic a železnice sem zavedená byla pouze lokální spojkou.⁶⁴

Až do 2. světové války byly Netolice proslulé dobytkařskými trhy, kdy zde bylo okolo třiceti trhových hospod a během trhu se sešlo až tři tisíce kusů dobytka a koní.⁶⁵ V budově okresní záložny na náměstí došlo 11. května 1945 k podepsání dohody o demarkační linii mezi generálem americké armády W. F. Paulem a sovětským generálem A. Tichonovem.⁶⁶ Od roku 1990 se Netolice staly městskou památkovou zónou.⁶⁷

⁶³ Tamtéž, s. 27.

⁶⁴ Karel Kuča, Města a městečka, s. 325.

⁶⁵ Pavel Juřík, Jihočeské dominium, s. 79.

⁶⁶ Karel Kuča, Města a městečka, s. 325.

⁶⁷ Tamtéž.

Vývoj řemeslné výroby

Počátky řemeslné výroby v našich zemích spadají do mladší doby kamenné, tedy do neolitu.⁶⁸ Byly to počátky velmi skromné a těsně spjaté s potřebami zemědělské práce. Pronikání pasteveckých kmenů bez pevných sídel mezi zemědělské obyvatelstvo mělo za následek první společenskou dělbu práce, neboť pastevci mohli snadněji než zemědělci shromažďovat přebytky a směňovat je za jiné výrobky. Tato první velká dělba práce ovlivnila oddělení řemeslné výroby od zemědělství.

Podle Josefa Janáčka bylo patrně prvním specializovaným řemeslem hrnčířství. O jeho významu svědčí i to, že tvary a způsoby zdobení keramických výrobků slouží archeologům pro odlišování jednotlivých kulturních oblastí.⁶⁹

V období raného středověku byla specializovaná řemeslná výroba provozována na vesnicích, šlechtických dvorech i ve městech. V procesu druhé společenské dělby práce došlo i k odlišení výroby města a výroby venkova. Města se stala středisky řemeslné výroby a obchodu, venkov se stal oblastí zemědělské výroby. Vzájemný hospodářský styk potom zprostředkoval místní trh.⁷⁰

Řemeslná výroba na vesnici byla vymezena hlavně potřebami zemědělské výroby, rozvíjela se zde tedy řemesla vyrábějící nástroje pro zemědělce, např. kovářství, bednářství, nebo nejnütnější životní potřeby (např. hrnčířství). Rozmanitější specializace byla na šlechtických dvorech. Podněty k rozvoji řemeslné výroby tady vycházely z požadavků osobní potřeby velmože a jeho družiny. Produkce byla omezena, k prodeji přebytků docházelo jen zřídka, také lze stěží předpokládat, že by tito řemeslníci byli skutečnými mistry svého oboru, jako tomu bylo u řemeslníků ve městech. Byli služebníky svého pána a až na výjimky nevolníky.⁷¹

Na základě dochovaných hmotných památek je možné říci, že v období raného středověku mělo v našich zemích velmi dobrou úroveň zpracování kovů, stavebnictví a hrnčířství. Na vysoké úrovni bylo i hutnictví (jeho význam se odrazil i v mnoha českých místních názvech). Ještě v 10. století byly české hutě roztroušeny na okrajích

⁶⁸ Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 5.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Zikmund Winter, Zlatá doba, s. 218

⁷¹ Zikmund Winter, Dějiny řemesel, s. 5.

velkých sídlišť, postupem doby se však soustřeďovaly výhradně poblíž nerostných nalezišť.⁷²

Poměrně vyspělým oborem v této době byla i výroba vlněných, lněných a konopných látek. S názvem soukenického řemesla se v písemných pramenech z této doby ještě nesetkáváme. Specializovanými řemeslníky, kteří jsou zmiňováni v písemných pramenech z 11. a 12. století, byli např. také ševci, kožišníci, pekaři, mlynáři.⁷³

Rozvoj řemeslné výroby ve 13. a 14. století

V průběhu 13. století v českých zemích vrcholila společenská dělba práce v bezprostřední souvislosti s kolonizací. Zatímco na vesnicích byla hlavní rostlinná a živočišná výroba, města se postupně vyhranila jako centra řemesel a obchodu. Ovšem nebyl to proces rychlý ani převratný a ve většině měst 13. století pořád představovala hlavní možnost obživy zemědělská výroba. Také při zakládání měst na „zeleném drnu“ byla jednotlivým obyvatelům přidělována půda k obdělávání.⁷⁴

Během 13. a 14. století města přestala být pouhými panovnickými pevnostmi nebo pokladnicemi pro poskytování úvěrů na královské potřeby. V tomto období došlo k velkému hospodářskému nástupu měst. Mezi hlavní znaky hospodářského rozvoje patří i rozvoj řemeslné výroby. Ve 14. století již městům, jejich výrobě, obchodu i politickým snahám náleží významná, obecně uznávaná úloha.⁷⁵

Specializace řemeslné výroby

Specializace byla podmíněna na jedné straně mnohoznačností poptávky po výrobcích a na druhé straně ekonomickou a technickou schopností řemeslníků. Principem specializace bylo odštěpování úzce vymezených výrobních odvětví od hlavního (mateřského) řemesla. Pokud se řemeslník příslušející svými technickými

⁷² Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 15.

⁷³ Tamtéž, s. 17.

⁷⁴ Zikmund Winter, Dějiny řemesel, s. 12.

⁷⁵ Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 24.

znalostmi k určitému řemeslu rozhodl, že bude vyrábět pouze jeden z většího počtu výrobků jeho řemesla, stal se specialistou.⁷⁶

Když se pak k němu připojili i jiní řemeslníci, vzniklo nové specializované odvětví. Např. truhlář se omezil na výrobu stolic a stal se specialistou – stoličníkem, nebo když kovář začal vyrábět pouze rytířské brnění – stal se specialistou brníkem. Vývoj specializace nejvýznamněji určovala úroveň poptávky po řemeslném výrobku v rámci místního trhu. Čím byla poptávka náročnější, tím rychleji se specializace rozvíjela. Specializovaná řemesla se snažila dodat zákazníkovi dokonalejší výrobky, než by mu dodala nesespecializovaná výroba.

Obdobím mohutného rozvoje specializace bylo právě 14. století. To potvrzují zprávy o výskytu jednotlivých řemesel a rychlý vzestup některých specializovaných výrobních odvětví. Již v této době však v některých městech, např. v Praze, narazila specializace na pevné hranice, které nemohla překročit. Byly to hranice určené výrobními vztahy. Další rozšiřování místního trhu nebylo možné.⁷⁷ Ve 14. století se potom podle řemesel začaly postupně formovat cechovní organizace.⁷⁸

⁷⁶ Tamtéž, s. 38.

⁷⁷ Tamtéž, s. 106.

⁷⁸ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, Dějiny správy, s. 208.

Vznik a vývoj cechů

Přesný vznik cechů v českých a moravských městech nelze jednoznačně určit kvůli nedostatku pramenů. Není tedy zřejmé přesné časové vymezení vzniku prvních cechů, ani není zcela jasné, jak vznikly. V prvních zprávách o existenci řemeslnických organizací se mluví o bratrstvech, o ceších a o pořádcích.⁷⁹ Badatelé, zejména Zikmund Winter a Bedřich Mendel, který Winterovy teorie opravoval a upřesňoval, soudili, že nejde o totožné pojmy. Pod pojmem bratrstvo viděli dobrovolné organizace řemeslníků, zakládané prý původně z náboženských důvodů. Pod pojmem cech chápali řemeslnickou korporaci, jejímiž členy museli být všichni příslušníci řemesla. Pod pojmem pořádek potom rozuměli nucené organizace řemeslnictva, založené z organizačních důvodů k vojenským a podobným účelům.⁸⁰ Josef Janáček nesouhlasil s takovým vysvětlením geneze cechů. Podle něho není důležitá vnější forma organizace, ale její vznik sám o sobě. Podněty ke vzniku řemeslnických organizací mohly vycházet jak od řemeslníků, tak od městské správy.

Ačkoliv se řemeslná výroba rozvíjela již na trhovách vesnicích a městech, stalo se řemeslnictvo vyhraněnou vrstvou teprve ve městě s pevným právním charakterem. Zpočátku městský rychtář a konšelé hlídali a řídili řemeslníky sami. Mistři řemesel skládali městské radě přísahu a radou byli také někteří z nich vybráni jako mistři odpovědní za úroveň a chod určitého řemesla, rada také stanovovala řemeslné pořádky.⁸¹

Ale již koncem 13. století se začali řemeslníci stejných nebo příbuzných řemesel sdružovat ve spolky náboženského nebo humanitního rázu, či v bratrstva, která náležela k některému oltáři v místním kostele a jeho členové měli pojištěnou podporu a pohřeb.⁸² Je pravděpodobné, že projevy zbožnosti byly předstíranými záminkami, aby řemeslníci dosáhli ustavení organizace.⁸³ Bratrstva postupně přibrala ke svým úkolům i povinnost hájit zájmy svých členů, zájmy řemesla samotného.

Ve 14. století se podle řemesel začaly formovat cechy. Původně měly podpůrný a společenský charakter. Postupně na ně přecházela volba přísežných mistrů (byli voleni celým shromážděním do čela cechů k řízení cechovních záležitostí), ale do husitství

⁷⁹Josef Janáček, *Přehled vývoje*, s. 98 – 99.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, *Dějiny správy*, s. 209.

⁸² Zikmund Winter, *Zlatá doba*, s. 218-219.

⁸³ Josef Janáček, *Přehled vývoje*, s. 98.

cechy zásadně ještě úpravu řemeslnické činnosti nepřevzaly a řemesla (jejich provoz byl také dosud možný i mimo cechy) zůstala ještě v přímé kompetenci městské rady.⁸⁴

Cech byl výrazem snahy řemeslníků o regulaci místního trhu ve prospěch vlastního řemesla.⁸⁵ Vývoj cechovních organizací neprobíhal rovnoměrně. Např. v Praze měla některá řemesla cechovní statuty již na konci 13. století, stejná řemesla se v jiných městech nestala cechovními ani do konce 14. století.⁸⁶

Jakmile však ve městě vznikly cechy, snažili se usedlí mistři, aby žádný neorganizovaný řemeslník nemohl ve městě provozovat řemeslo. Pokud přece se někdo takový našel, trestali ho a takovým řemeslníkům se nadávalo neřádných, „stolířů“ (později „fušerů“).⁸⁷ Nucený vstup do cechu se nazýval „přimus“.⁸⁸

V důsledku nebývalého rozvoje řemesel usilovala ve 14. století bohatnoucí vrstva městských řemeslníků o větší podíl na politické a hospodářské správě.⁸⁹ Tyto snahy se pochopitelně setkaly s odporem městského patriciátu i samotného panovníka. Karel IV. se snažil regulovat politické ambice a omezit jejich pravomoc pouze na organizační otázky, kontrolu výroby a vnitřní záležitosti jednotlivých cechů. V roce 1350 sice Karel IV. dosadil mezi konšely Starého Města pražského většinou řemeslníky, i když pouze jako soukromé osoby.⁹⁰ I toto kompromisní řešení bylo však pro řemeslníky úspěchem, mezi konšely se úplně neodtrhovali od cechovních zájmů. Období převahy řemeslníků bylo krátké a již v roce 1352 museli z rady ustoupit patricijům.⁹¹ Rok 1352 byl pro cechovní zřízení rokem kritickým a znamenal pohromu pro politické aspirace řemeslníků, v krátkém časovém rozmezí byly vydány četné mandáty o zrušení cechů.⁹² Zdá se, že rozvoj cechovní politiky byl v tomto období tak prudký a bezohledný, že musel vyvolat odpor. Cechy svými požadavky přímo ohrožovaly městské spotřebitele. Pokud byly podmínky místního trhu ještě ztíženy neúrodou nebo podobnými těžkostmi (např. morové epidemie), musela být cechovní politika odsouzena jako nežádoucí.

⁸⁴ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, *Dějiny správy*, s. 209.

⁸⁵ Josef Janáček, *Přehled vývoje*, s. 98.

⁸⁶ Tamtéž, s. 103-105.

⁸⁷ Zikmund Winter, *Zlatá doba*, s. 218.

⁸⁸ Jan Diviš, *Pražské cechy*, Praha 1992, s. 10.

⁸⁹ Ivana Ebelová, *Pražská a venkovská stavební řemesla*, s. 15.

⁹⁰ Josef Janáček, *Přehled vývoje*, s. 113.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž, s. 114.

Přestože byla cechovní nařízení z roku 1352, zakazující cechovní organizace, velmi ostrá, skutečný zánik cechů nezpůsobila. Již v šedesátých letech 14. století docházelo k postupnému obnovování a vzniku nových cechovních korporací.⁹³ Jejich politika byla již umírněnější. Cechovní organizace se staly nedílnou součástí městského organismu.

Z hlediska řemesel nepředstavovalo husitství negativní fenomén a nemělo takový dopad, jak by se mohlo na první pohled zdát.⁹⁴ Cechy existovaly i za husitské revoluce, avšak nevystupovaly do popředí a nepředstavovaly politické organizace řemeslnictva. Řemeslná výroba se nezastavila, pracovalo se i v době válek. Husitské války do značné míry přispívaly k prosperitě řemesel, zejména výrobních oborů sloužících k zásobování vojenských oddílů.⁹⁵ Řemeslná výroba v českých a moravských zemích v období husitské revoluce tedy vůbec nezaostávala ani neupadala.

Největší zisky přineslo husitské hnutí měšťanstvu českých královských měst. Města se stala zemským stavem, získala právo přímo rozhodovat na zemských sněmech, zlomila pravomoc královského rychtáře, nahromadila velké obecní majetky konfiskacemi i koupěmi. Větší mírou politické samostatnosti se pak česká královská města v této době odlišila od vrchnostenských měst, spadajících pod pravomoc světských či církevních velmožů.⁹⁶

Vývoj královských měst na Moravě probíhal odlišně. Ve 14. století zde bylo třicet královských měst, v roce 1413 už jenom jedenáct a do 16. století si uhájilo postavení svobodných královských měst pouze šest nejsilnějších měst: Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo, Uherské Hradiště a Uničov.⁹⁷

V době nástupu Habsburků na český trůn stály cechy na samém vrcholu svého vývoje. Představovaly již plně konsolidovaná uskupení, ovládající po všech stránkách řemeslnou výrobu, hlavní hospodářský potenciál měst. Současně však již v této době začala být cechovní organizace zásadní brzdou dalšího řemeslného vývoje.⁹⁸

⁹³ Ivana Ebelová, *Pražská a venkovská stavební řemesla*, s. 16.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Josef Janáček, *Přehled vývoje*, s. 125.

⁹⁶ Tamtéž, s. 127.

⁹⁷ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, *Dějiny správy*, s. 214.

⁹⁸ Ivana Ebelová, *Pražská a venkovská stavební řemesla*, s. 16.

Cechovní samospráva utrpěla velkou ránu po stavovském povstání v roce 1547,⁹⁹ kdy cechům císař Ferdinand I. na čas odňal hlavní část samosprávy, sice ji potom postupně v letech 1558 – 1562 zase vracel, ale uvázal si cechy k větší poslušnosti.¹⁰⁰ Trestní opatření se týkala hlavně českých a hornolužických měst, která se zúčastnila povstání. Z českých měst zůstala ušetřena Plzeň, České Budějovice a Ústí nad Labem, z moravských byla potrestána pouze Jihlava. Hospodářské sankce spočívaly v konfiskaci městského majetku a důchodů, současně musela města odevzdat veškerá městská a cechovní privilegia.¹⁰¹ Do měst dosadil Ferdinand I. své úředníky – hejtmana, jehož úkolem byl veřejný a politický dohled, a rychtáře, jehož funkce spočívala ve všestranném dohledu na veškerý život ve městě. Rychtář pravidelně zasedal v městské radě, sledoval její jednání a měl zamezit všemu, co by bylo zaměřeno proti králi. Měl dbát na královské finance a pravidelně se také účastnil radních soudů. Co se týče cechů, ty se mohly scházet jen se souhlasem královského hejtmana, který delegoval rychtáře, aby byl shromáždění mistrů přítomen.¹⁰² Ne vždy jim byla schůze dovolena.

Ačkoliv Ferdinand I. ponechal cechům jejich dosavadní vnitřní pořádky, odebráním privilegií je na dlouhý čas postavil do zvláštního stavu právní nejistoty. Zbavil je všech cenných výsad, které měly veřejnoprávní ráz. Odňal jim právo určovat cenu jejich výrobků, toto si ponechal sám. Zbavil je samostatného shromažďovacího práva, do schůzí jim dosadil svého úředníka. Hlavní výsadu, cechovní přímus, oslabil nejen tím, že při přijímání nových mistrů byla otevřena cesta všelijakému obcházení, ale hlavně tím, že jim zakázal svobodné stíhání těch mistrů, kteří pracovali mimo cech nebo proti uznávaným zásadám. Zato byli nyní starší cechovní (i nadále dosazovaní městskou radou jako zástupcem královým), více než dříve odpovědní za obecné mistry a za dodržování pořádků a královských nařízení.¹⁰³ Cechy již nikdy nenabýly svého někdejšího politického významu.

Těžkým zásahem do hospodářského života byla pobělohorská vlna emigrací a třicetiletá válka. Kvůli násilné rekatolizaci opouštělo zemi mnoho obyvatel a mezi nimi samozřejmě i řemeslníci. Cechy nestačily a ani nemohly konkurovat nově

⁹⁹ Zdeňka Karlová, Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547, Praha 1934, s. 3.

¹⁰⁰ Rozporný výrok Ferdinanda I. v rozhodnutí o řemeslných organizacích bývá někdy mylně vykládán jako zrušení cechů, zrušení se však týkalo cechů ve smyslu zrušení cechovních privilegií, ne cechů jako organizace.

¹⁰¹ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, Dějiny správy, s. 217.

¹⁰² Tamtéž, s. 218.

¹⁰³ Zdeňka Karlová, Změny, s. 22.

vznikajícím a vládou podporovaným manufakturám, na jejichž ochranu byla vydávána privilegia namířená proti cechovní výrobě.¹⁰⁴

Konec 17. a celé 18. století představuje období hluboké krize a posléze úpadku cechovních organizací.¹⁰⁵ Vládní proticechovní politika a množící se stížnosti na cechy vyvrcholily v roce 1731, kdy byl 16. listopadu vydán tzv. řemeslnický patent pro české země, kterým představení cechů ztratili rozhodující slovo v otázce stanovení počtu mistrů a tovaryšů v rámci jednotlivých řemesel.¹⁰⁶ Současně došlo k odstranění dosavadních zvýhodnění mistrovských synů při přijímání do cechu oproti ostatním tovaryšům. Zřizování nových cechů, schvalování cechovních statut bylo přeneseno z vrchností na panovníka.

V roce 1739 byly vydány generální cechovní artikule pro všechny země habsburské monarchie. Představovaly závazný vzor pro úpravu řemeslnických pořádků, vztahující se na všechny cechy bez ohledu na jejich charakter.¹⁰⁷ Hlavní příčinou jejich vydání byla snaha po omezení, popřípadě až definitivní likvidaci cechovního zřízení. Přesným vymezením a unifikací veškerého cechovního života ještě více omezovaly již tak dost podlomenou cechovní samostatnost, dokonce popíraly i vlastní původní účel cechů. Veškeré pravomoci v řešení záležitostí jak jednotlivých řemeslníků, tak i řemeslnických korporací jako celku, byly cechovním představeným odebrány. Do čela jednotlivých cechů byli namísto dosavadních starších přísežných mistrů dosazováni magistrátem jmenovaní cechovní inspektoři, jako jeden z projevů kontroly dodržování jednotlivých nařízení. Bez jejich dobrozdání nemohli být přijímáni noví mistři. Starším cechmistrům bylo zakázáno stanovovat ceny výrobků.

Očekávaný úspěch s přijetím „generálií“ a zvláště s jejich uvedením do praxe se ale nedostavil, u jednotlivých cechovních korporací nezískaly patřičný respekt. V letech 1742 - 1778 byly vydávány další cechovní pořádky pro jednotlivé cechy, u kterých se jednalo pouze o přizpůsobení „generálií“ místním a oborovým specifickým jednotlivých řemesel.¹⁰⁸ Všechna další nařízení směřovala k definitivnímu zlomení cechovní autonomie a zlikvidování dosavadního výrobního monopolu cechů. Pravomoci a vlastní podstata cechů se tak postupně omezovaly jen na funkce sociální a charitativní

¹⁰⁴ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 17.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, Dějiny správy, s. 220.

¹⁰⁷ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 17.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 18.

a z hlediska praktické činnosti na funkci jakéhosi garanta kvality řemeslné výroby a odborné přípravy řemeslnického dorostu¹⁰⁹

Definitivní konec cechovního zřízení přinesl rok 1859.¹¹⁰ Cechy byly nahrazeny novými živnostenskými společenstvy založenými na zcela nových základech a opatřenými nově vypracovaným živnostenským řádem, který vstoupil v platnost prvního května 1860. Živnosti a řemesla byly prohlášeny za svobodné a každý, kdo si zakoupil živnostenský list, mohl provozovat řemeslo.¹¹¹

Poslání cechovních organizací

Ochrana místního trhu

Podle Josefa Janáčka se rozvinul princip ochrany místního trhu v cechovníctví v těchto hlavních tendencích:¹¹²

Hlavním principem cechovní ochrany byla ochrana práv cechovního řemesla k místnímu trhu.

Což zahrnovalo na jedné straně regulaci poměru *mezi příslušníky cechu a ostatními městskými obyvateli i cizinci* přijíždějícími do města jako obchodníci – hosté. To znamená, uplatňování monopolního práva na odbyt řemeslných výrobků a řemeslné práce v rámci místního trhu, a to důslednou obranou pracovního oboru proti příbuzným řemeslům; vyloučením cizí konkurence (zákaz dovozu cizích výrobků) a místních necechovních řemeslníků z výroby, také vyloučením řemeslníků ve venkovském zázemí z výroby.

Dále sem patří dozor nad svobodným dovozem cizích výrobků na místní trh, dozor na kvalitu výrobků prodávaných na výročních a týdenních svobodných trzích, zajištění výhradních práv v nákupu suroviny v oblasti místního trhu a prosazení vlastních cenových požadavků.

A na druhé straně princip cechovní ochrany zahrnoval regulaci poměru řemesla k místnímu trhu *uvnitř cechu*:

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Jan Janák – Zdeňka Hledíková, Dějiny správy, s. 288.

¹¹¹ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 12.

¹¹² Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 103.

Byl regulován přístup řemeslníků do cechu a postupování práva k provozování řemesla v samostatné dílně. Do tohoto patřilo: stanovení a zotřování podmínek výuky; prodlužování povinné tovaryšské učební doby; zhoršování ostatních podmínek přijímání do cechu.

Regulovala se výroba pro místní trh: organizováním společného prodeje na veřejných prodejních místech; vymezením techniky výrobního procesu stanovením jeho pevných pravidel; zákazem práce na sklad vymezením množství skladovaného zboží; omezením počtu dělníků (tj. tovaryšů a učedníků), počtu výrobních nástrojů (např. strojů) a produkce nařízeními o její maximální přípustné výši.

Reguloval se nákup suroviny uvnitř cechu – byly stanoveny cechovní nákupy surovin a omezení nákupních možností jednotlivých řemeslníků. Tento přehled ukazuje rozvoj všech tendencí, které se ve vývoji cechovníctví objevily, ale samozřejmě se v různých obdobích, v různých městech a různých řemeslech projeví jen některé z těchto tendencí a s rozdílnou intenzitou.

Cechovní statuta (cechovní pořádky, čili artikule)

Zakládání cechů a vydávání cechovních statut v královských městech měla v kompetenci městská rada. Panovník schvaloval řemeslnická statuta pouze ve výjimečných případech, kdy cechu velmi záleželo na tom, aby jeho výsady měly slavnostní rámec, nebo pokud šlo o zvláštní výsady vymykající se z dosahu pravomoci městské rady (např. privilegium všech cechovních soukeníků v Čechách na nákup vlny v celém království z roku 1545).¹¹³

V poddanských městech zakládala cechy vrchnost. Ta také vydávala výsady a statuta jednotlivým cechům. Kompetence městské samosprávy zde byla v cechovních záležitostech omezenější, ale stejně jako v královských městech také tady vycházely podněty k zakládání cechovních organizací od řemeslníků. Řemeslníci již sdružení v cechu nebo teprve cech zakládající podávali sami návrhy na znění svých statut. Vrchnosti ve městech poddanských nebo městské rady v královských městech navržená statuta schvalovaly a jen ve sporných bodech je měnily.¹¹⁴

¹¹³ Tamtéž, s. 156.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 157.

Nejstarší známá statuta jsou z r. 1318, krejčovský cech v Praze, první statuta z venkovských měst jsou statuta pekařského cechu v Netolicích.¹¹⁵ V 16. století bylo veškeré řemeslnictvo již cechovně vázáno.¹¹⁶ Cechovní samospráva byla chloubou, jelikož se cechovníci spravovali sami, na rozdíl od svobodných řemesel, tj. neorganizovaných, která podléhala konšelům. V 16. století se již sotva stávalo, aby si nově vznikající cech sám sepsal cechovní artikule, potřeboval-li některý cech statuta, vypůjčil si je od cechu stejného řemesla z jiného města, z průmyslového hlediska pokročilejšího.¹¹⁷

Podle Josefa Janáčka lze nalézt ve všech řemeslnických statutech několik shodných bodů.¹¹⁸

Jde zejména o **zdůraznění zbožnosti řemeslníků**. Bylo obsahem cechovních řádů kališnických i katolických měst. Smyslem byla eliminace řemeslníků jiného náboženství.

Dále sem patří **ustanovení o práci řemeslníka a jeho poměru ke spotřebiteli**. Základním požadavkem všech statut bylo, aby řemeslník dodával kvalitní výrobky a aby nepodváděl spotřebitele. Nekvalitní výrobky poškozovaly dobrou pověst řemesla. Cechovní zřízení však dávalo najevo dobrou vůli chránit spotřebitele pouze před podvody jednotlivce, netýkalo se kolektivního zhoršování výrobku, které mohl prosazovat cech, jestliže se zhoršovaly výrobní podmínky. Toto ustanovení také znamenalo kontrolu jednotlivých dílen a usnadňovalo vyloučení neschopných nebo také nepohodlných mistrů z výroby.

Každá statuta obsahovala **organizační ustanovení**. Určovala cechovní strukturu, kompetence cechmistrů, výše cechovních příspěvků, práva a povinnosti cechovních mistrů, společenské povinnosti cechovních příslušníků. Např. bylo nařizováno, že se všichni mistři musí účastnit pohřbů cechovních příslušníků.

Shodné bývalo i **ustanovení o propůjčování živnostenského práva**. Sem náležela pravidla výuky řemeslnických učedníků, ustanovení o povinné praxi tovaryšů, o mistrovském kusu, výši přijímacích poplatků a povinném ručení za nového mistra. Jednou z podmínek bylo i ustanovení o manželském původu nového mistra a jeho

¹¹⁵ Zikmund Winter, Dějiny, s. 186.

¹¹⁶ Zikmund Winter, Zlatá doba, s. 218.

¹¹⁷ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 91.

¹¹⁸ Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 157.

manželky, to v sobě skrývalo i možnost eliminace mistrů, protože důkazy nebylo vždycky snadné opatřit.

Významné bylo i **ustanovení o tovaryších**. Zahrnovalo všechna ustanovení o poměru pracovních sil k mistrovi. Určovala se v nich mzda tovaryšů a hlavně jejich povinnosti.

Tímto přehledem pochopitelně není jejich obsah vyčerpán. V každém městě a v každém cechu můžeme najít celou řadu jiných, doplňujících nebo rozšiřujících tyto výše uvedené hlavní články.

Struktura cechu

V čele cechu stál cehmistr, jmenovaný městskou radou, od 15. století potom byl volen cechovním shromážděním. Od 16. století měli volbu cechmistrů ve svých rukou v královských městech konšelé spolu s rychtářem.¹¹⁹ Cechům zůstalo právo navrhnout městské radě, koho by mohla zvolit do cechmistrovského úřadu. V poddanských městech volila cechmistry vrchnost, nebo její úředník, někde nechávala vrchnost volbu na městských konšelích.¹²⁰ Nově zvolení cechmistři se zapisovali do městských knih.

Společně s několika „staršími“ (jejich počet byl zpravidla určen velikostí cechu) řídil cechmistr nejen vnitřní život cechu, měl reprezentativní, správní i soudní funkci, řešil spory mezi jednotlivými mistry, řídil valné schůze, dozíral na kvalitu výrobků, ale zastupoval cech také navenek vůči orgánům městské samosprávy.¹²¹ Úkoly staršího cechmistra a celého cechovního představenstva byly vymezeny cechovními pořádky. Důležitá byla povinná úcta a vážnost k jejich úřadu. Svůj úřad zastávali omezenou dobu.¹²² Byli voleni obvykle na rok, někdy se z nedbalosti stávalo, že ve svém úřadu zůstávali déle.

Vnější odznakem prvního cechmistra byla ferule, podobná královskému žezlu. Obyčejně byla vyřezaná ze dřeva, často zdobená znakem řemesla, někdy i s letopočtem a jmény cechmistrů, za jejichž předsednictví byla pořízena. Byla používána jako znamení ke svolávání schůzí. Cehmistr poslal feruli nejbližšímu mistru, ten ji poslal

¹¹⁹ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 94.

¹²⁰ Tamtéž, s. 95.

¹²¹ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 14.

¹²² Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 158.

dále, až obešla všechny mistry. Sloužila i k jiným účelům, např. při přijímání vyučených učedníků mezi tovaryše musel vyučenec ulehnout na lavici, kde dostal ferulí předem stanovený počet ran.¹²³

Cechmistři spravovali cechovní pokladnici, která měla uctivé jméno „matka pokladnice“.¹²⁴ Ta hrála důležitou úlohu při valné schůzi členů cechu. Ukládali do ní svá pečetidla, peníze, listiny, privilegia, registra apod.¹²⁵ Pojmenování pokladny, jak se měnilo v průběhu doby, dokazuje, jak rostla její vážnost a s jakou úctou k ní členové cechu přistupovali. Krejčí z Českého Krumlova ji v roce 1489 jmenují starobylým názvem „puška“, v 16. století se setkáváme s názvy „archa“ nebo „klenot“ a výše zmíněným pojmenováním „matka“.¹²⁶ K závažnému úkolu pokladny chránit důležitý a cenný majetek cechu přibyla i funkce symbolu cechu.

Valná schůze

Valnou schůzi (pořádek, společné shledání) svolávali cechmistři, ale o její svolání mohl požádat každý člen, pokud zaplatil příslušný poplatek. Většina cechů svolávala valnou schůzi čtyřikrát do roka, o suchých dnech. Od roku 1547 se nesměla sejít bez dovolení císařova rychtáře.¹²⁷ Valné schůze se obvykle konaly v hospodách, každý větší cech měl svou cechovní hospodu. Cechovní hospoda se poznala podle řemeslnického štítu. Schůze se konaly v neděli a do 17. století se konaly před polednem, potom se ustálil zvyk zahajovat schůzi v odpoledních hodinách.¹²⁸ Začátek valné schůze byl přesně stanoven, a kdo se zpozdil, zaplatil pokutu. Statuta předepisovala, aby se mistři dostavili slušně oblečení, beze zbraní a střízliví. Zasedací pořádek byl také přísně stanoven, každý člen měl své určené místo u stolu, většinou podle toho, jak dlouho byl dotyčný mistr členem cechu.¹²⁹

Schůze byla zahajována otevřením cechovní pokladny. Zásadním pravidlem bylo, že „bez otevření pokladnice jednání moci nemá“.¹³⁰ Otevřením pokladny a tím

¹²³ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 14.

¹²⁴ Zikmund Winter, Zlatá doba, s. 219.

¹²⁵ Zpráva kuratoria městského musea pražského za rok 1911, s. 20.

¹²⁶ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 14.

¹²⁷ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 163.

¹²⁸ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 13.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 172.

zahájením schůze nastala povinnost, slušně se chovat, protože pokladnice byla jako cechovní oltář.

Jednání mívalo celkem pravidelný program. Nejprve se vybíraly povinné poplatky od členů cechovní organizace. Poté byly z pokladny vyndány cechovní artikule, privilegia a různá nařízení, které se hlasitě předčítaly před cechovním shromážděním. To proto, aby si každý cechmistr osvěžil paměť. Následně se projednávala běžná agenda, např. přijímání nových členů do cechu, zapisování nových učedníků a jejich propouštění po ukončení učební doby, různá usnesení, třeba usnesení o společném nákupu surovin, o cenách, o mírách apod. Nakonec se řešily různé spory mezi mistry a vynášely se rozsudky.¹³¹ Cechovní schůze byla ukončena zavřením pokladny.

Působnost cechů

Spektrum činností a pole působnosti cechů bylo velmi široké. Nebylo stejné ve všech městech, mohlo se lišit ale i v rámci jednotlivých cechů v jednom městě. Přesto lze vymezit šest základních okruhů působnosti cechů:¹³²

- v náboženské a společenské oblasti, kde se od svých počátků podílely na utváření společenského a kulturního obrazu měst;
- v sociální oblasti měly na starost zabezpečení svých členů v krizových životních situacích;
- v oblasti veřejné působnosti např. zabezpečovaly obranu města v případě hrozícího nebezpečí, hlavně pak likvidace častých požárů;
- v hospodářské oblasti, tedy své hlavní působnosti, se staraly zejména o zajišťování surovin pro výrobu, dohled nad produkcí, stanovování cen a mezd, dohled nad tovaryši a učedníky, ochranu místního trhu před cizími konkurenty;
- fungovaly jako daňový výběrčí pro určité profesní skupiny;
- v politické oblasti se spoluúčastnily na správě města.

Povinností, kterou cechy rády plnily, byla účast na městských slavnostech. Měly slavnostem dodat lesk a dokumentovat bohatství města. Cechy byly seřazeny do

¹³¹ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 14.

¹³² Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 15.

průvodu podle svého významu a společenského hodnocení. Pořadí cechů bylo přesně stanoveno a kodifikováno podle tzv. Soběslavských práv, sepsaných kolem poloviny 15. století.¹³³ V čele každé skupiny řemesla byla nesena korouhev, ozdobená obvykle z jedné strany znakem řemesla a z druhé strany postavou světce neboli patrona řemesla. Jednotliví členové cechu šli v průvodu oblečení do krojů řemesla, které se většinou vyvinuly z pracovních obleků řemeslníků. Ke krojům patřily také typické nástroje řemesla.¹³⁴

Mezi důležité povinnosti cechu patřilo také vypravení pohřbu zemřelému členovi nebo příslušníkovi jeho rodiny. Byla to další příležitost jak veřejně ukázat společenskou vážnost cechu. Pohřeb se zpravidla vypravoval z kostela, kde měl cech svůj oltář nebo kapli. Pohřbu se musel zúčastnit každý člen cechu, kdo se nedostavil, byl pokutován. Okázalé cechovní pohřby byly tak oblíbené, že i měšťané, kteří nebyli řemeslníky, vstupovali do některého „pořádku“, aby jim mohl být vypraven cechovní pohřeb. Cechy takové členy, poněvadž poplatek za takovýto pohřeb byl nezanedbatelným přínosem do cechovní pokladny.¹³⁵

Příslušníky cechu se stávali všichni mistři daného řemesla, kteří splnili podmínky pro vstup do cechu. Předpokladem pro vznik cechu byl dostatečný počet řemeslníků ve městě a taková úroveň výroby, která vyžadovala vytvoření určitého vnitřního řádu. V menších městech, kde byl nízký počet řemeslníků jednoho řemesla, proto vznikaly sdružené či společné cechy, v pramenech nazývané rajcechy. V nich se organizovali mistři vzájemně příbuzných řemeslných odvětví.¹³⁶

Vstup do cechu

Přístup do cechu byl zpočátku celkem snadný, platilo se malé vstupné. Postupně se poplatek zvyšoval, později se také ukládalo, aby kandidát vstupu do řemesla ukázal mistrovský kus, tedy zkoušku, podmínky přijetí se zpříšňovaly.

Kandidát o mistrovství se musel cechu ohlásit a přitom prosit za přijetí. Prošba musela být přednesena na hlavní schůzi, která se konávala o suchých dnech. Podle zjištění Z. Wintera měla ke konci 16. století většina cechovních organizací ohlášky

¹³³ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 14

¹³⁴ Tamtéž, s. 18.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 14.

a prosby rozprostřené nejméně na dva kvartály. Při prvním nebo druhém vstupování měl po boku svého mistra, při posledním přátele a ručitele. V každém cechu se zřejmě ustálily prosebné formule. Před samotnou prosbou již musel mít uchazeč splněné dvě podmínky. A to – určitou dobu pracovat u mistra v městě, kde žádal o přijetí, od 16. století se potom objevuje i podmínka tovaryšského vandru, který trval od půl roku do čtyř let. Zpočátku si mohl tovaryš mistra vybrat, později už platilo, že byl k některému z mistrů cechmistry přidělen.¹³⁷

Kandidát musel také předložit list o poctivosti svého rodu, důkaz že pochází z legitimního manželství, později také osvědčení o počestnosti rodičů, do třetice byl od přespolních také žádán „věřící list“, tedy doklad jak se chovali v posledním místě svého působení. Za listy se platilo obci i písaři, který je vyhotovil. Listy zachovací byly zpočátku psány na pergamenu, později i na papíře. Bez důkazů o poctivém původu se nemohl řemeslník o mistrovství ucházet, pokud měl ale hodně peněz, mohl si v královské kanceláři zaplatit své očištění.

Základní podmínkou také bylo získání měšťanského práva. V královských městech do cechů přijímali jen lidi svobodné, měšťany, měšťanem se nemohl stát člověk poddaný, musel předložit výhostný list. Také v poddanských městech uchazeč musel nejprve předložit místní vrchnosti výhostný list, pak se mohl ucházet o vstup do cechu.¹³⁸

Když uchazeč prokázal kvalifikaci morální a skončilo jednání o měšťanské právo, musel prokázat také technickou kvalifikaci. Listem za vyučenou měl dokázat, že se řádně učil a vyučil. Požadavek povinné učební doby pro řemeslníka nacházíme až v cechovních statutech, tj. od 14. století.¹³⁹ Neplatilo vyučení na vsi, pouze ve městě při cechu. Poté byl kandidát připuštěn k „ukázání řemesla“, neboli zkoušce, tj. musel vyrobit mistrovský kus. Mistrovský kus u nás zdomácněl v 15. století, zmínky jsou sice již od 14. století, např. ale v Chomutově tkalcovský cech přijímal ještě v roce 1576 kandidáty bez nutnosti zhotovit mistrovský kus.¹⁴⁰ Původně bylo necháváno na cechmistrech a cechu, jaký kus zvolí. Postupně se ale v cechovních řádech objevuje kus pevný a stálý; např. od kováře se chtělo, aby zhotovil a přibil podkovu. Mistrovským kusem truhlářů býval stůl a truhla. Bednáři vyráběli kád' a sud určitého objemu a vanu

¹³⁷ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 195 - 197.

¹³⁸ Tamtéž, s. 207.

¹³⁹ Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 87.

¹⁴⁰ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 211.

na velkého muže.¹⁴¹ Bývaly udávány míry, podle kterých musela být daná věc přesně zhotovená, složení i forma věcí. Kdo se malinko uchýlil od předpisu, zkoušku nevykonal. Byla také stanovena lhůta, do které měl být kus vyroben, někdy půlroční, čtvrtletní, u pražských malířů třeba jen měsíční. Mistrovské kusy obvykle pořizoval kandidát u toho mistra, u kterého v městě pracoval. Při zhotovování cechmistrů docházeli na kontrolu.¹⁴² K výrobě musel mít uchazeč své nástroje. Také surovinu si musel zaplatit sám. U některých řemesel mohl mít k ruce učedníka. Některá řemesla měla také stanovenou kromě praktické i ústní zkoušku, např. krejčí nebo tkalci. Mistrovský kus byla věc velmi nákladná. Pokud byl kus dobrý a kvalitní, měl mladý mistr naději, že ho dobře prodá a náklady se mu vrátí, horší to bylo, byl-li kus jen průměrné kvality. Některé cechy ovšem mistrovský kus nevracely. V 16. století již nešlo o to, aby se do cechu nedostal nešikovný mistr, to dokazuje skutečnost, že v mnoha organizacích se dalo z mistrovského kusu vykoupit.¹⁴³

V některých cechovních řádech bylo nařízeno, aby tovaryš po vyrobení mistrovského kusu poctil mistry svačinou, nebo zaplatit určitou částku místo svačiny. Po svačině nebo před ní zaplatil uchazeč vstupní plat, jemuž se říkalo přístupné či příjemné. Tato taxa se platila voskem a penězi. V druhé polovině 16. století se vstupní plat pohyboval mezi půl kopou až čtyřmi kopami míšeňských grošů a co se týče vosku, tak mezi librou až čtyřmi librami. Zaplatit přístupný plat byl mimo tovaryše povinen také cizí příchozí mistr, který se hlásil do cechu.¹⁴⁴

Podmínkou k cechovnímu členství bylo i to, aby se svobodný kandidát oženil, některé cechy dávaly až roční lhůtu. Pokud tak neučinil, cechmistrů proti němu zakročili pokutami. V 16. století se ale objevila sobecká tendence, kdy cech lákal mladého mistra, aby se oženil s ženou z řemesla.¹⁴⁵

Když kandidát na mistra všechny podmínky vyplnil, nebo do určené lhůty vyplnit slíbil, byl na nejbližší valné schůzi slavnostním způsobem přijat do cechu. Musel přísahat, že se bude řídit boží vůlí a ctnostně chovat, někde slib nestačil, musel ručit penězi. Také musel slíbit, že zachová tajnost řemesla. Po bitvě na Bílé hoře musel mladý mistr skládat slib na katolickou víru. Poté cechmistrů prohlásili kandidáta

¹⁴¹ Tamtéž, s. 213.

¹⁴² Zikmund Winter, Dějiny řemesel, s. 692.

¹⁴³ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 224.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 236.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 239.

mistrem a příchozího cizího mistra uznali za „ouda“ cechovního. Nový mistr byl zapsán do cechovních register a mohl si zřídit dílnu. Mladý mistr ovšem starším nebyl roven, byl vázán rozmanitými službami, měl poslední krám, zadní místo na trhu apod.¹⁴⁶

Podstatně snadnější přístup do cechu měli ženichové vdov nebo mistrových dcer, nejsnazší potom synové mistra. Od prvopočátku platila zásada, že syn mistrův, když vstupuje do cechu, má po otci půl práva nebo celé. To znamená, že jiný kandidát musel splnit všechny podmínky, avšak syn mistra jen polovinu. Takže např. když byl poplatek vstupu 30 grošů míšeňských, 2 libry vosku a 4 výrobky svého řemesla, musel mistrův synek zaplatit jen 15 grošů a 1 libru vosku a vyrobit jen 2 kusy, při „plném“ právu nemusel dokonce vůbec nic. Do cechu se tak mohl dostat někdo, kdo neuměl nic nebo jen velmi málo. Také mistrova dcera měla v cechu výhody, které přenášela na svého ženicha, byl-li z řemesla. Vdova po mistrovi směla provozovat jeho řemeslo.¹⁴⁷

Postupem času se plat i množství požadovaných produktů zvyšovalo. V důsledku přímusu a postupného nasycení městského trhu se tak vstup do cechu stával stále obtížnější, omezováním počtu členů cechu se prohlubovala sociální diference uvnitř jednotlivých řemesel.¹⁴⁸ Mnoho tovaryšů si tak nemohlo dovolit stát se mistrem. Snaha, aby všichni mistři v cechu měli zajištěný výdělek, nakonec vedla k tomu, že byli omezováni čilejší, pokrokoví jedinci a byla udušena soutěž v práci i v prodeji.

Tovaryši

Dělník v mistrově dílně se zpočátku nazýval pacholek, později tovaryš. Byl to vyučenec v řemesle, o němž se předpokládalo, že se stane časem mistrem.¹⁴⁹ Mladík, kterého tedy po vyučení prohlásili tovaryšem, se ale hned nestal tovaryšem plnoprávným. Od 15. století bylo rozlišováno mezi tovaryšem mladším, někdy zvaným mládkem a tovaryšem starším (tomu se např. u soukeníků říkalo knap).¹⁵⁰ Mladší tovaryš musel poslouchat rozkazy staršího a dostával také nižší plat, někde i poloviční.

Nový tovaryš musel jít na vandr. To bylo podmínkou k získání mistrovství, či spíše aby jim byl ztížen vstup do cechu. V důsledku ochranné politiky cechů se

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 247.

¹⁴⁷ Zikmund Winter, Zlatá doba, s. 219.

¹⁴⁸ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 16.

¹⁴⁹ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 9.

¹⁵⁰ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 339.

z tovaryšů stávala vrstva doživotních dělníků.¹⁵¹ Na vandr chodili i starší tovaryši, pokud se jim v jednom městě nelíbilo, šli za prací jinam. Ti tedy nechodili za zkušenostmi a nechodili ani za hranice země. V 16. století k nim přibylo hodně ženatých tovaryšů, nazývaných kárníci, kteří chodili od města k městu se ženou, s dětmi a s károu.¹⁵²

Tovaryš musel u sebe mít výuční list a některý nástroj řemesla, aby nebyl pokládán za tuláka. Za malou mzdu byl povinen pracovat v létě od východu do západu slunce (tedy 17 hodin), v zimě 14 hodin. Trochu úlevy měli o svátcích, záhy si také zvykli nedělat nic v pondělí odpoledne. U nás to byl „sváteční“ čili „dobrý“ pondělek, v Německu „modré pondělí“.¹⁵³

V některých řemeslech bylo zakázáno, aby tovaryš zhotovil vlastní dílo na prodej, mistr nesměl platit tovaryšovi víc, než kolik bylo ujednáno na cechovní schůzi a tovaryši se směli scházet jen tam, kde jim to povolil cechmistr.¹⁵⁴ Na obranu práv tovaryšů při prosazování jejich zájmů vznikaly v západní Evropě od 14. a v českých zemích od 15. století vedle mistrovských cechů také cechy tovaryšské, tzv. „menší pořádky“.¹⁵⁵ Mistři se pochopitelně zakládání tovaryšských organizací dlouho bránili, ale když poznali, že tovaryšským snahám nezabrání, tak raději tovaryšům spolky povolovali, „aby mezi tovaryši pořádek byl“.¹⁵⁶

Tovaryšská organizace měla podobnou strukturu jako cech mistrů. V čele stáli starší tovaryši, zpočátku jmenovaní od mistrů, kteří zastupovali tovaryše navenek a kterým byli ostatní tovaryši podřízeni. Tovaryši se scházeli pravidelně v určité hospodě, (zvané také „šenk“) zvolené za sídlo „menšího pořádku“ a zde přijímali i vandrovní tovaryše.¹⁵⁷

V městech, kde byla tovaryšská organizace, byli povinni místní i přivandrovalí tovaryši do ní vstoupit. Když tedy tovaryš přišel do města, kde mělo jeho řemeslo svou organizaci, nesměl se ubytovat ledaskde, ani nemohl jít přímo za mistrem se ucházet o práci, ale musel do cechovní hospody. Tam požádal o přístřeší, a aby bylo posláno pro starší tovaryše, kteří mu pak měli dohazovat práci. Starší tovaryši potom obcházeli

¹⁵¹ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 9.

¹⁵² Zikmund Winter, Český průmysl, s. 342.

¹⁵³ Týž, Zlatá doba, s. 220.

¹⁵⁴ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 10.

¹⁵⁵ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 16.

¹⁵⁶ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 11.

¹⁵⁷ Tamtéž.

mistry a hledali práci pro příchozího tovaryše. Ovšem nesměli dohazovat podle své chuti, ale podle řady, kdy byl mistr do cechu přijat. U některých řemesel bylo dovoleno, aby mistři sami docházeli do tovaryšské hospody a s pomocí starších tovaryšů si najímali nově příchozího na práci. V 17. století se ustálila praxe, kdy byla v šenku tabule, na kterou si mistři psali o tovaryše.¹⁵⁸ Podle tohoto pořádku potom obdrželi dělníka. Nemalou překážkou dohazování byla snaha některých mistrů provozovat řemeslo jenom s učedníky, tedy lacinými pomocníky. Když nebylo možné pro tovaryše v městě sehnat práci, dostal určitou sumu peněz a měl jít hledat zaměstnání do dalšího města. Pokud práci našel a byl uveden do mistrový dílny, nesměl podle obecných řádů shánět práci u jiného mistra dříve, než za čtrnáct dní. Po čtrnácti dnech se s mistrem domluvil na práci definitivně a byl na nejbližší tovaryšské schůzi přijat do spolku v slavnostním „šenku“ a byl zapsán do tovaryšských register.¹⁵⁹

Tovaryšstva bez šenků byla méně cenná. Šenk nebyl jen hospodou, přístřeším po dobu nezaměstnanosti, znamenal i připití na přivítanou, peníz na další cestu a slavnostní přijetí do místní organizace, když v městě našel práci.¹⁶⁰ Tovaryšské „menší pořádky“ měly také svou spolkovou pokladnu.¹⁶¹ Vznikem tovaryšských „menších pořádků“ byla dokončena definitivní podoba struktury cechovníctví v Čechách, která se v podstatě nezměnila až do vydání generálního cechovního patentu, tedy do třicátých let 18. století.¹⁶²

Učedníci

Na nejnižším stupni v cechovním zřízení byli učedníci. Do učení byli přijímáni vzrostlejší chlapci, ale také i jen pětiletí. Za učení bylo nutné zaplatit, a to jak mistru, tak cechu. Byla stanovena délka učení a za učně musela být složena peněžitá záruka, že z učení neodejde. Pokud učeň utekl, záruka propadla ve prospěch cechu, rychtáře a konšelů.¹⁶³

Než se učedník ohlásil v cechu, bylo od 16. století ustáleným zvykem, aby si v řemesle něco zkusil, jestli mu řemeslo půjde. Říkalo se tomu „košť, ohledání“.

¹⁵⁸ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 351

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 350.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 344.

¹⁶¹ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 11.

¹⁶² Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 16.

¹⁶³ Jan Diviš, Pražské cechy, s. 10.

Koštování trvalo obvykle dva týdny.¹⁶⁴ Poté se uzavřela soukromá smlouva s mistrem, s tímto ujednáním se předstoupilo před cechovní schůzi. Mistr musel učedníka přijmout před cechmistry slavnostními obřady a po složení sazby v penězích a vosku. Uchazeč musel také předložit zachovací list a doklad o poctivém narození (zplození). Doba učení se lišila. Kdo dobře zaplatil, toho syn se vyučil brzy, chudí chlapci se učili třeba i osm let. Mistr měl k učni otcovské právo, směl ho i trestat bitím, nejvýš do dvaceti ran. Od hrubých mistrů učedníci utíkali, ale útěk byl nebezpečný svými následky, neboť tím ztratili řemeslnickou čest.¹⁶⁵

Po vyučení oznámil mistr v cechu, že dotyčný obstál, dostal za vyučenou, což bylo zapsáno do cechovních knih. Psalo se to obvykle pod zápis, kterým byl vyučený předtím přijat za učedníka. Po složení slibů obdržel tovaryšské jméno. List za vyučenou si mohl zaplatit a vzít hned nebo po čase, když odcházel od mistra, u kterého se vyučil, nebo opouštěl město. Musel také mistrům při té příležitosti zaplatit svačinu. Když uspokojil mistry, dostal se do rukou tovaryšů. Ti ho pozvali do hospody do svého shromáždění, aby ho zbavili učednických mravů a poučili ho o tovaryšských způsobech. Také tovaryšům musel vyučenec zaplatit do pokladny poplatek, čili památné.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 311.

¹⁶⁵ Týž, Zlatá doba, s. 220.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 224.

Netolické cechy

V Netolicích byl první cech zřízen již v roce 1338¹⁶⁷ Theoderikem, opatem zlatokorunského kláštera a sdružoval příslušníky pekařského řemesla. V 15. století zde vznikl v roce 1456 koželužský¹⁶⁸ cech (založený opatem zlatokorunského kláštera Gerhartem). O několik desítek let později vysadil Petr z Rožmberka krejčovských cech, v roce 1494.¹⁶⁹ Počátky dalších cechů spadají potom do 16. století, kdy byly zřízeny tyto cechy: sladovnický v roce 1518,¹⁷⁰ také Petrem z Rožmberka, Joštem z Rožmberka byl v roce 1537 vysazen soukenický cech.¹⁷¹ Vilém z Rožmberka zřídil tkalcovský cech roku 1552,¹⁷² v roce 1553 potvrdil řád netolických ševců dříve jim udělený Vokem z Rožmberka.¹⁷³ Spojený bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský cech vysadil Vilém z Rožmberka roku 1555,¹⁷⁴ kožešnický cech potom vysadil v roce 1560.¹⁷⁵

V 16. století lze předpokládat existenci řeznického cechu, o němž chybí přímé doklady, stvrzen byl v roce 1631 a znovu obnoven knížetem Eggenbergem v roce 1660.¹⁷⁶ V r. 1654 jsou známy další cechy: barvířský a hrnčířský. Bylo tehdy v Netolicích celkem 12 cechů.¹⁷⁷

¹⁶⁷ Jaroslav Čechura, Cechy rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století, JSH 58, 1989, s. 113 – 123.

¹⁶⁸ Týž, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla, JSH 59, 1990, s. 6.

¹⁶⁹ Týž, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: textilní řemesla, JSH 58, 1989, s. 181.

¹⁷⁰ Theodor Antl, O občanstvu Netolickém, jeho zaměstnání, spolcích atd. od dřevných dob až na naše časy, Budivoj 38, 1902, č. 86, s. 4.

¹⁷¹ Theodor Antl, Příspěvek k vývoji cechovníctví v jižních Čechách, Památky archeologické a místopisné 17, 1897, sl. 599.

¹⁷² Jaroslav Čechura, Cechy rožmberských měst, s. 178.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Karel Kuča, Města a městečka, s. 319.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Ludmila Ourodová, Za cechy.

¹⁷⁷ Václav Starý, Netolice od A do Ž, Netolice 1993.

Cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský v Netolicích

Dochované písemnosti a pečtidla

Listiny

Archivní fond tohoto cechu obsahuje několik listin, z nichž nejstarší je **listina z 5. června 1555**, datovaná na Českém Krumlově, ve které Vilém z Rožmberka svým jménem i jménem svého bratra Petra Voka potvrzuje artikule bednářskému, kolářskému, kovářskému a truhlářskému cechu v Netolicích, jehož mistři před ním předstoupili a žádali o zřízení řemeslnického pořádku, jaký je i v jiných městech českého království. Jsou zde stanovena základní pravidla přijímání do cechů, poplatky, pokuty, přijímání učedníků, tovaryšů, počet cechmistrů, ustanovení o rovnosti mistrů všech čtyř řemesel, žádné se nemá vyvyšovat nad druhé, také jim Vilém dává právo hájit se s pomocí rychtáře proti těm, kdo provozují řemeslo a nejsou v cechu, takové dílo mělo propadnout vrchnosti. Současně uděluje možnost připojit v budoucnu některé z ustanovení opravit, ubrat nebo přidat. Tato listina je česky psaná na pergamenu, místy je písmo vybledlé a téměř nečitelné, zvláště v ohybech, pečeť se nedochovala.¹⁷⁸ Ustanovení obsažená v této listině budou podrobněji popsána v další kapitole.

V další listině ze dne **3. května 1632** cechmistři a mistři jmenovaného cechu vydávají **artikule pro své tovaryše**, „aby každý tovaryš věděl, jak se chovat v městě Netolicích“.¹⁷⁹ Cechovní mistři zde vyjadřují naději, že se tovaryši budou podle tohoto pořádku, či jak se v odborné literatuře říká menšího pořádku, řídit a seznámí s jeho pravidly i vandrovní tovaryše, kteří do města přijdou. Pro větší jistotu však vyhotovili pravidla písemně a stvrdili je svou pečeti. Listina je psaná česky, na papíru a pečeť schází.¹⁸⁰ Tovaryšský pořádek bude podrobněji rozepsán v další kapitole, spolu s porovnáním obnovení, které bylo vydané v roce 1833 a uloženo u spisového materiálu archivního fondu cechu.

Další listina obsahuje **artikule bednářského, kolářského, kovářského, truhlářského a zámečnického cechu z roku 1733**. Přesné datum není uvedeno. Zřejmě se jedná o opis artikulí z dřívější doby, které se nezachovaly. Po vydání generálního

¹⁷⁸ Státní okresní archiv Prachatice (dále jen SOkA), Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. I – 1.

¹⁷⁹ Tamtéž, sign. I – 2.

¹⁸⁰ Tamtéž.

řemeslnického patentu z 16. listopadu 1731¹⁸¹ si musely cechy nechat potvrdit artikule u české dvorské kanceláře, nepotvrzené artikule by byly anulovány. Vzhledem k velkému množství cechovních pořádků, které měly být confirmovány, byla jednotlivá statuta zasílána namísto k české dvorské kanceláři k magistrátům a příslušným vrchnostenským úřadům.¹⁸² Ze záznamu uvedeného na konci opisu vyplývá, že se jedná o opis, který si cech nechal potvrdit od místního syndika Spinky. Stanovy jsou psané česky na papíře, pečeť se nedochovala.¹⁸³ Artikule cechu budou rovněž rozepsány v samostatné kapitolce.

Ostatní dochované listiny tohoto cechu zahrnují **výuční list Jana Rautha** řečeného tovaryšským jménem Kratochvíle, vydaný dne 13. července 1677 cechmistry a mistry kolářského a kovářského cechu v Domažlicích,¹⁸⁴ je psaný na pergamenu, česky. Pečeť se zachovala ve velmi dobrém stavu, je z tmavého hnědočerného vosku. Tato pečeť je přivěšena na žlutočervených hedvábných nitích v dřevěném pouzdře, jehož horní část chybí. Listina obsahuje obvyklá ustanovení výučních listů, kde cechmistry vypisují, že před společnost cechu dotyčný předstoupil a žádal o učení a vyučení v řemesle kovářském, což cechmistry dosvědčují a hodnověrně jeho vyučení potvrzují. Z podpisů je čitelné jméno Jiřího Pivoňky, ostatní jsou nečitelné, skryté pod plikou.

Poslední cechovní listinou je **výuční list Matěje Hraběte**, který vydali cechmistry a mistři bečvářského cechu v Novém městě Pražském 9. dubna 1746,¹⁸⁵ ten je psaný česky na papíře. Pečeť vydavatele je přivěšena na červenobílých prouzcích v dřevěném pouzdře, dochoval se i horní kryt pouzdra. Pečeť je z červeného vosku, při restaurování byl vosk místy doplněn. Listina je uprostřed roztržená a podlepená. První dva řádky jsou psány zdobným písmem, které je velmi úhledné, zdobení pokračuje po celém okraji levé strany listiny. Jsou zde obsaženy obvyklé fráze o poctivém původu a dobrém chování, nenacházejí se žádné důvody na překážku jeho dobrého jména a cechmistry potvrzují řádné vyučení. Pod listinou jsou podpisy Pavla Procházky, předního staršího a Václava Fialy, druhého staršího, třetí podpis je sotva viditelný a nečitelný.

¹⁸¹ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 53.

¹⁸² Tamtéž, s. 54.

¹⁸³ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. I – 3.

¹⁸⁴ Tamtéž, sign. I – 4.

¹⁸⁵ Tamtéž, sign. I – 5.

Jednací protokoly

V knižní podobě se zachoval česky, místy německy psaný **jednací protokol o cechovních schůzích z let 1788 – 1811**.¹⁸⁶ Protokol je veden v úzké svázané knížce s papírovými tenkými deskami. Na první straně je zápis o založení protokolu, zápis pochází od Martina Křenka, toho času cechovního písaře. Protokol byl založen v době inspektora Václava Kainky (do čela jednotlivých cechů byli po vydání generálního cechovního patentu jmenováni cechovní inspektoři)¹⁸⁷ a prvního staršího cechmistra Linharta Vlčka a druhého Jana Pletenbaura. Zápisy byly na dvoustránkách zapisovány většinou tak, že na levé straně byl zápis o určitém jednání či věci a na pravé straně byl zápis, jak žádost nebo věc, o které byl zápis na levé straně, byla vyřízena. Jednací protokol obsahuje různé zápisy, nejvíce jich je o žádostech tovaryšů, aby byli přijati za mistry, jsou zde ale i např. usnesení celého cechu o odprodání stříbra, které se nachází v matce „pokladnici“, žádosti cechmistrů o rezignaci, jako např. žádost výše zmíněného cechmistra Linharta Vlčka, jehož žádost cech přijal, z funkce ho ihned propustil a jmenoval nové starší cechmistry. Každý rok je oddělen a nadepsán číslicí uprostřed řádku, mezitím jsou zápisy datovány pouze uvedením dne a měsíce. Záznamy o konání hlavní schůzky jsou velmi krátké, zpravidla jen datum konání, případně kdo při té příležitosti žádal o vstup do řemesla, místy je i zmínka, že se hlavní schůzka konala v přítomnosti cechovního inspektora.

Pod signaturou II - 2 je v inventáři archivního fondu tohoto cechu uveden **jednací protokol z let 1821 - 1835**.¹⁸⁸ Nadepsán je však jako **knihy mistrů a tovaryšů** na tvrdých papírových deskách, záznam na deskách je z větší části nečitelný, rozeznat lze nadepsaný Prácheňský kraj a město Netolice, zřejmě na nich byla také vypsána všechna řemesla rajcechu. Zajímavý je zápis na první stránce, že tuto knihu našel v č. p. 83 Karel Čížek a odevzdal ji do městského archivu. Převzal ji K. Kokoš 22. října 1941. Zápisy v knize mistrovské začínají rokem 1782, jsou zpočátku strohé, uvádějí jen jméno, datum a řemeslo nového mistra. U některých mistrů je křížek na znamení, že zemřeli, někde je uvedeno i datum, kdy dotyčný zemřel. Později se záznamy rozšiřují i o uvedení, kolik nový mistr složil do cechu peněz. Kniha je psaná česky, místy německy. Další zajímavý je zápis z roku 1840, kdy byl do pořádku přijat kožešnický mistr Vojtěch Kuliš, bohužel není ze strohých záznamů možné určit, jestli došlo ke

¹⁸⁶ Tamtéž, sign. II – 1.

¹⁸⁷ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 54.

¹⁸⁸ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. II – 2.

spojení s kožešníky a počet spojených řemesel byl rozšířen, pravděpodobně ano, v roce 1851 se totiž objevuje záznam, o přijetí dalšího kožešnického mistra, původem z Českého Krumlova, také Kuliše, ale Františka. Záznamy pokračují i po roce 1859, aniž by bylo nějak zaznamenáno zrušení cechů, k čemuž v tomto roce došlo. Mění se pouze formulace, kdy zpočátku byl zápis v knize takový, že byl dotyčný přijat za mistra, později bylo psáno, že mistři se přijímají do pořádku, po roce 1859 byl záznam o tom, že dotyčný mistr byl přijat do společnosti (živnostenské). Záznamy jsou číslovány, v samostatném řádku je uvedeno číslo zápisu uprostřed. Nejsou zde pravidelné zápisy z každého roku, i když ke schůzím cechu určitě docházelo častěji, než po několika letech, např. po záznamu z roku 1859 navazuje záznam až z roku 1863. Zápisy o mistrech, kteří byli přijati do společnosti, končí číslem 155 dne 25. března 1888.¹⁸⁹ Na následujícím foliu je oznámení z 6. ledna 1821, pro členy cechu řemesla truhlářského, bednářského, kovářského, kolářského, zámečnického, soustružnického, nožířského, hodinářského a ručnickářského,¹⁹⁰ že je nutné „k zvelebení pobožnosti a počestnosti při výročních procesích a slavnostech“ zřídit nový cechovní praporec. Zhotovení nového praporce v roce 1821 „koštovalo“ 217 zlatých a 57 krejcarů, je zde uveden podrobný rozpočet, kolik co stálo a v záznamech je vypsán seznam mistrů, kolik který na nový praporec přispěl.

V téže knize následuje **knihovna tovaryšská**, místy česky, místy německy psaná.¹⁹¹ Stránky jsou rozdělené na dvě části, na jednu část se zapisovala přípověď do cechu a na druhou, kdy dotyčný dostal za vyučenou. Jednotlivé záznamy jsou číslovány a oddělené čarou. Číslování začalo pravděpodobně od roku 1825, číslo 60 je nadepsané inkoustem, dosavadní záznamy byly očíslovány dodatečně tužkou. Očíslovány jsou také stránky uprostřed nahoře. Zápisy se tak blíží svou strukturou skoro jednoduchému formuláři, v kolonce „přípověď“ se zpravidla uvádí přesné datum připovědění do cechu, jméno a příjmení učedníka, otec dotyčného učedníka, počet let a u jakého mistra se bude učedník učit, někde bohužel není napsáno, jakému řemeslu se učedník učil ani v kolonce „za vyučenou“. Dále se zde uvádí, kolik peněz zapisovaný učedník složil cechu (záznamy o poplatcích vosku se již v této době neobjevují), případně kolik dal za

¹⁸⁹ Domnívám se, že v archivu došlo k záměně signatur, neboť v záznamu o inventarizaci v roce 2003 je uvedeno, že chybí sign II – 5, tedy kniha přijatých mistrů z let 1782-1888 a kniha přijatých tovaryšů z let 1800-1888, což by podle mého názoru mohla být tato kniha.

¹⁹⁰ Ručnickáři vyráběli ruční pušky, viz Z. Winter, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a 15. století, s. 839.

¹⁹¹ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. II – 2, fol. 96.

obeslání cechu nebo za vědro piva při vyučení. V kolonce „za vyučenou“ je pak napsáno, kolik a kdy zaplatil cechovní taxy při vyučení a ustálené formulace o tom, že učedník „v dobrém chování a pilném učení náležitě vystál a je schopný všude vstoupit do díla za tovaryše“. Záznamy začínají datem 17. dubna 1800. Od záznamu č. 92 z května 1833 přestávají zapisující využívat rozdělení stránky na dvě kolonky a záznamy se stávají souvislým zápisem, postupně se také zápisy zjednodušují na záznam o tom, že určitý mistr požádal, aby byl připovězen jeho učedník nebo mu bylo dáno za vyučenou. Od roku 1820 se v zápisech uvádí i předložení školního vysvědčení, taxa se někde rozděluje na poplatek za přípověď, poplatek za obeslání cechu, peníze pro písaře a taxa pro mladšího mistra, který pravděpodobně sloužil jako posel a služebník cechu, většinou je však pouze napsáno, „taxu složil“. Mezi lety 1800 až 1859 činil poplatek za přípověď a poplatek zavyučenou průměrně tři zlaté, někdy je stanovena taxa vyšší, stručné záznamy však nevypovídají, proč byla rozdílná. Od roku 1860 se poplatek pohybuje mezi 2 – 4 zlatými, případně je uveden pouhý zápis o složení taxy bez uvedení částky v penězích. Záznamy jsou místy vybledlé a nečitelné, někde je celý zápis o učení i udělení za vyučenou přeškrtnutý. Od šedesátých let 19. století se již neobjevuje záznam, že učedník zběhl, ale že z učení vystoupil. Od té doby se objevují i žádosti o připovězení k jiným řemeslům, než jaké v sobě nese počáteční název cechu, např. žádost o přípověď k řemeslu kominickému či kloboučnickému. Není zde ale žádný záznam, který by vysvětloval, co se dělo po zrušení cechů v roce 1859. Nepochybně se cech přeměnil v živnostenskou společnost, která zahrnovala více živností. Záznamy pokračují i po roce 1859 a číselná řada záznamů navazuje. Častěji se od té doby objevuje zápis, kdy mistr žádá o udělení přípovědi a také hned zavyučenou, protože učedník se u něho již stanovený počet let učí, dříve bylo zvykem udělovat ihned připovězení s vyučením pouze u mistrovských synků. Místy se objevuje formulace, že učedník splnil všechny zákonné podmínky a tak se žádosti vyhovuje. Zápisy končí 22. dubna 1888 udělením přípovědi Františku Krejčímu z Mahouše na řemeslo kolářské.

Dále jsou v této jedné knize svázané ještě různé záznamy, po knize tovaryšské např. následuje záznam ze 17. dubna 1825, kdy odstupující cechmistr Martin Trnka odevzdal přistupujícímu cechmistrovi Antonínovi Strabergrovi věci náležející k cechovnímu oltáři. V té době náleželo k cechovnímu oltáři: osm ručníků, čtyři bílé ubrusy, dva modré ubrusy, jeden modrý ručník, šest šátků, jeden cechovní praporec, čtyři kusy 1/8 liberní svíce, osm kusů 1/4 liberní svíce a pět celých kusů svíce.

Následuje seznam jmen členů cechu, který je seřazený podle abecedy. U jmen jsou čísla, někde poznámka „mistrovství“, nebo uvedené řemeslo, případně „učedník“, „přípověď“. Bohužel zde není uvedeno datum sestavení seznamu, ani co mají znamenat uvedená čísla, jestli se jedná o čísla v knize mistrů či učedníků, nebo v jednacím protokolu, či o číslo mistrovského nebo výučního listu. Nejedná se ale o čísla z této svázané knihy, ani jiných dochovaných cechovních záznamů, neboť při srovnání jména a u něho uvedeného čísla v seznamu tato neodpovídají číslům záznamů v knize, pravděpodobně souvisí s jinou nedochovanou cechovní evidencí.

Posledním dochovaným jednacím protokolem výše zmíněného cechu je „**Protokol při počestném cechu řemesel truhlářského, kovářského, zámečnického, soustružnického, nožířského, hodinářského a ručnického**“ z let 1821 – 1844.¹⁹² Z názvu tohoto protokolu vypadlo řemeslo kolářské a bednářské. Protokol je psán česky, místy německy. Obsahuje zápisy o přípovědích učedníků a případně zápis, kdy dostali za vyučenou. Zápis o přípovědi a vyučení bohužel není zapsán u sebe, jako např. v knize učedníků, ale chronologicky, což působí poněkud zmateně. Dále se zde uváděl poplatek, který učedníci zaplatili - obvykle platili cechovní taxu, která průměrně činila za dobu vedení protokolu tři až deset zlatých, potom platili poplatek za obeslání cechu, cechovnímu písaři a mladšímu mistrovi. Záznamy jsou zpravidla datovány, později je některý písař i dodatečně očísloval, ovšem poněkud zvláštním způsobem, kdy např. po čísle 95 následuje číslo 89 a po něm je číslo 96. Nepodařilo se mi bohužel určit, s jakými záznamy by uvedená čísla souvisela, pravděpodobně s dnes již nedochovanými zápisy. Jsou zde také v některých letech zápisy o konání hlavní schůzky, většinou jednou ročně v dubnu, s údajem o pravidelném poplatku dvanáct krejcarů, který se v průběhu vedení tohoto protokolu neměnil, ne všichni účastníci ovšem zaplatili, u některých jmen je uveden prázdný řádek. Záznamy končí v roce 1844.

Kniha přijatých učedníků

Tato kniha, neboli „Rejstra učednický s poznamenáním poctivého řemesla kovářského, truhlářského a bednářského, kolářského, kterého času přistoupili a kdy mají být propuštěni,“ byla založena osmého července 1668,¹⁹³ v této době byli staršími cechmistry Kašpar Koláček a Jan Pajer. Kniha je svázaná v tvrdých papírových deskách

¹⁹² SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. II – 8.

¹⁹³ Tamtéž, sign. II – 7.

a je psaná česky. Záznamy obsahují údaje o připovědění učedníka, zpravidla jej připovídal mistr, u kterého se měl dotýčný učit nebo jeho otec, případně příbuzní připovíдали sirotka. Dále jsou zde uvedeny poplatky za připovědění, za vyučení, sazba byla v librách vosku a v penězích, odváděla se také svačina a jedno vědro piva. Mistrovští synkové měli velké úlevy, dostávali připověď i za vyučenou ihned, platili většinou jen jedno vědra piva, pokud je připovídal jejich otec. U sirotků po mistrovi byla cechovní sazba přísnější. Ovšem jsou zde také dva záznamy, kdy mistrovští synkové překvapivě za vyučenou nedostali. To jsou pouze výjimečné případy, jinak nejsou žádné záznamy, že by mistrovským synkům byly kladeny nějaké překážky pro vstup do cechu. Zajímavé je, že za celou dobu vedení této knihy, je pouze jeden záznam o zběhnutí učedníka z učení.

Kniha přijatých tovaryšů

Záznamy o přijatých tovaryších se v této knize zapisovaly v období let 1659 – 1758.¹⁹⁴ Jedná se spíše o úzký sešit, kde jsou řazené chronologicky za sebou jména tovaryšů spolu s údajem o zaplacení poplatku, tzv. přivandrovného, které je po celou dobu vedení knihy tři krejcary. Údaje jsou zpravidla oddělovány čarou. Bohužel zde jsou zaznamenány jen kusé zápisy, často není uvedeno ani datum přijetí tovaryšů, pouze tu a tam je nadepsán rok nad jménem některého tovaryše a je zřejmé, že tak bylo učiněno až dodatečně. U tovaryšů se vůbec neuvádělo, jakého byli řemesla. Strohé záznamy pouze zaznamenávaly, že dotýčný přistoupil k cechu a kdo mu šel za kmotry.

Kniha přijatých mistrů

Tato kniha je svázaná v tvrdých papírových deskách potažených kůží, byla založena pro kovářský, bednářský, truhlářský a kolářský cech 22. ledna 1678.¹⁹⁵ Na první stránce je poznámka, že tuto knihu koupil Jan Josef Pajer z Netolic. Do knihy byly přepsány i starší záznamy, soupis mistrů tedy začíná rokem 1634. Místy se knihy zapisovaly i údaje o tom, že některý z mistrů byl povinen zaplatit pokutu, protože porušil boží přikázání, např. Jiří Protenkajer musel zaplatit v roce 1677 tři zlaté. Zápisy končí rokem 1793.

¹⁹⁴ Tamtéž, sign. II – 6.

¹⁹⁵ Tamtéž, sign. II – 4.

Spisový materiál

Ze spisů se dochovala **povolení vrchnosti k učení z období let 1762 – 1847**.¹⁹⁶ Všechna povolení byla psána německy až na jednu výjimku, na jednotlivých listech, případně dvojlistech, někde se dochovala také část pečeti vydavatele, u některých listů je na zadní straně poznámka se jménem uředníka. Převážná většina povolení pocházela z Libějovického panství Buquoyů, později (od roku 1801) Schwarzenbergů, nebo z Netolic, další povolení byly ze Strunkovic a z Hluboké. Dochovalo se 37 exemplářů.

Zachovala se také **školní vysvědčení**, která předkládali uředníci, a to **z let 1849 – 1859**.¹⁹⁷ Vysvědčení byla psaná z velké části německy, výjimečně česky na jednotlivých listech nebo dvojlistech, kde je na zadní straně některých dvojlistů poznámka se jménem dotyčného žáka. Uchovaly se i některé exempláře formulářů v předtištěné podobě, kam se pouze některé údaje doplnily. Vysvědčení podepisoval ředitel školy nebo katecheta a třídní učitel, který většinou přikládal svou pečeť. Dochovalo se 48 exemplářů. Ze stejného období, tedy **1849 - 1859** jsou v archivním fondu cechu uložená **vysvědčení z nedělní opakovací školy**,¹⁹⁸ také převážně německy psaná, někde se dochovala pečeť učitele. V archivu je uloženo 45 vysvědčení.

Výuční listy členů cechu se zachovaly **z období 1654 – 1859**.¹⁹⁹ Byly psané česky i německy, na volných listech, nebo dvojlistech, na zadní stránce dvojlistu bývá poznámka se jménem, případně řemeslem dotyčného, k němuž se list vztahoval. Nejzajímavější je německy psaný, oproti ostatním velice zdobný, výuční list Floriána Tüllera z roku 1840 s vedutou města Vídně, kde se učil soustružnictví. Zachovalo se 176 výučních listů.

Mistrovské listy, převážně německy psané, členů tohoto cechu se dochovaly **z let 1762 – 1859**.²⁰⁰ Mají také podobu jedno, případně dvojlistů, s poznámkou na zadní straně, kde je zpravidla uvedeno, že se jedná o mistrovský list a jméno dotyčného mistra, jemuž list patří. Mistrovských listů se dochovalo 77 exemplářů.

¹⁹⁶ Tamtéž, sign. III – 1.

¹⁹⁷ Tamtéž, sign. III – 2.

¹⁹⁸ Tamtéž, sign. III – 3.

¹⁹⁹ Tamtéž, sign. III – 4.

²⁰⁰ Tamtéž, sign. III – 5.

Účetní materiál

Z cechovního účetnictví výše jmenovaného cechu se dochovaly počty příjmů a vydání z let 1755 – 1865 v sešitové podobě. Záznamy jsou stručné, uváděly se hlavně roční součty příjmů a výdajů cechu.²⁰¹

Pečetidla

Zachovala se tři cechovní pečetidla, dvě z roku 1616 a jedno z roku 1822.²⁰² Jedno z pečetidel z roku 1616 je kovový kotouč s plochým držadlem o průměru 46 mm, zasazený do ozdobného dřevěného pouzdra o výšce 120 mm, má na sobě znaky řemesel s nápisem: „PEC:CZEC:PO:RZE:KOW:TRV:KOL:BEDNA: M.N. 1616“. Druhé pečetidlo je z téhož roku a má na sobě také znaky řemesel s nápisem: „PEC:POC:RZE:KOW:TRV:KOL:BEDNA:MIESTA:NETOLITZ 1616“. Jedná se o kovový kotouč s plochým držadlem o průměru 30 mm. Třetí pečetidlo je z roku 1822, jde o mosazný kotouč o průměru 30 mm, s železným držadlem o výšce 60 mm, rovněž se znaky řemesel a nápisem: „Zu: Inesiegel der Stadt Nettolitz“.

²⁰¹ Tamtéž, sign. IV – 1 až IV – 12.

²⁰² Tamtéž, sign. V – 1 až V – 3.

Založení a fungování cechu na základě normativních písemností

Cech kovářský, truhlářský, kolářský a bednářský v Netolicích byl ustanoven na základě **listiny Viléma z Rožmberka 5. června 1555.**²⁰³ V této listině byly určeny i základní stanovy fungování cechu

Cech sdružoval kovářské, truhlářské, kolářské a bednářské řemeslníky. Každý člen cechu měl platit pravidelný členský poplatek jeden groš pražský, který se vybíral o suchých dnech, jak bylo zvykem v té době ve většině cechů.²⁰⁴ Bližší určení, o které suché dny se jednalo, není specifikováno. Byla zde také stanovena obvyklá pokuta pro ty, kdo nepřišli na schůzi cechu, a to jeden groš český, pokud se dotyčný neomluvil nebo neprokázal slušnou příčinu, proč se nedostavil.

Všichni kdo by chtěli v Netolicích provozovat řemeslo, které bylo organizované v cechu, museli se řídit jeho pořádkem. Pokud nebyli členy cechu a provozovali řemeslo, jejich dílo propadlo do městské komory. Mistři všech společných řemesel si byli rovni a neměli se nad sebe vyvyšovat, ale měli si pomáhat. V čele cechu stáli dva cechmistři, bylo stanoveno, že kdo byl vybrán pro tuto funkci, nesměl odmítnout, pod pokutou jedné libry vosku propadení do cechu. Listina Viléma z Rožmberka obsahuje i právo mistrů bránit se s vědomím a pomocí městského rychtáře proti štolířům a nepořádným mistrům, trestat je a pokutovat podle uvážení a podle provinění. Žádný cizí mistr nemohl v trhový den prodávat výrobky svého řemesla kromě frejunku.²⁰⁵ Pokud zboží neprodal v době frejunku, musel ho odvézt, jinak propadlo městu.

Pokud by se chtěl mezi netolické mistry usadit mistr odjinud, musel doložit list svého dobrého zplození a list od mistra, kde se vyučil, také měl dokázat svou zkušenost. Při přijetí do cechu byla v roce 1555 stanovena sazba jedna kopa míšeňských grošů a povinnost dát mistrům svačinu, jak bylo v té době všeobecným zvykem.

Učedníci, kteří měli zájem vstoupit do cechu, měli stanovenou zkušební dobu na dvě neděle, pokud se i potom chtěli učit příslušné řemeslo, ručili pěti librami vosku cechu a deseti librami vosku vrchnosti pro případ, že by z učení zběhli. Také bylo stanoveno, že žádný mistr, který přijal zakázku a peníze od zákazníka, nemá žádnému

²⁰³ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, Listina Viléma z Rožmberka z roku 1555, kde potvrzuje artikule cechu, sign. I – 1.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Volná tržba před jarmarkem a po něm, viz. František Šimek, Slovníček staré češtiny, Praha 1947.

jinému dělat, dokud nedodělá první zakázku, pod pokutou propadnutí dvou liber vosku do cechu.

Žádný mistr nesměl jinému mistrovi odlákávat tovaryše, jinak by platil cechu jednu libru vosku pokuty. Tovaryš, který by u mistra zahálel, musel zaplatit cechu pokutu jeden groš český. Pokud chtěl tovaryš odejít od svého mistra, byl povinen dát řádně výpověď v neděli, týden dopředu. Stejně pravidlo platilo, pokud chtěl dát výpověď mistr tovaryšovi. Jestliže by mistr dal svévolně bez příčiny tovaryšovi výpověď dvě neděle před Božím hodem, tak měl tovaryš strávit onu dobu až do svátků v cechovní hospodě na účet dotyčného mistra a mistr mu měl dát i výplatu za ty dvě neděle. Ale kdyby chtěl mistra svévolně opustit tovaryš, tak mu mistr nebyl ničím povinen. Tyto artikule neobsahují žádné náboženské nařízení, pouze se členům cechu nařizuje, aby se řádně a poctivě chovali podle tehdejších obyčejů.

Opis starých nedochovaných artikulí, které si cech nechal potvrdit v roce 1733

Jiné artikule cechu se nedochovaly, pouze opis nedochovaných statut, který byl dán k potvrzení podle nařízení řemeslnického patentu. Z tohoto opisu²⁰⁶ je zřejmé, že cech měl svého patrona, svatého Vojtěcha, jehož oltář spravoval v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Netolicích a zde měl také vystavený svůj cechovní praporec, který byl v roce 1823 poničený vandaly, jak vyplývá ze záznamu v jednacím protokolu popsaném výše. Cech měl povinnost osvěcovat oltář a při hlavní schůzi cechu v den svatého Vojtěcha, tj. 23. dubna, měla být při tomto oltáři sloužena mše za zemřelé členy cechu s ofěrou.²⁰⁷ Mistři všech společných řemesel se měli účastnit procesí při svátku Božího těla, i jiných slavnostech. Oproti předchozím statutům je zde kladen větší důraz na náboženský život cechu.

Také v tomto opise stejně jako v předchozích artikulích cechu bylo stanoveno, že žádný mistr, který přijal zakázku a peníze od zákazníka, nemá nikomu jinému dělat, dokud nedodělá první zakázku, pod pokutou propadnutí dvou liber vosku nebo jedné kopy peněz do cechu. Koláři pak měli mít zvláštní péči o to, aby formany zásobovali koly. Jenom plužní a rybářská kolečka se mohla prodávat na trhu volně, bez jakýchkoliv překážek, zřejmě jich byl nedostatek.

Hlavní schůze cechu měla být na den svatého Vojtěcha, tj. 23. dubna. Také jako v předchozích statutech tady platí, že mistři všech řemesel si byli rovni, neměli se nad sebou vyvyšovat, naopak si měli být nápomocní, zachovávat poctivost mezi sebou. V tomto opise je rovněž stanovena pro případ, kdy by se člen cechu nedostavil na schůzi, pokuta jedna libra vosku a tři kopy grošů propadnutí do cechu. V té době se již groši neplatilo, to tedy znamená, že předloha opisu musí být ze starší doby.

Co se týče cechmistrů, byli voleni dva cechmistři, nově je zde doložka, že se do této funkce volí na dva roky, cechmistři měli cech pilně a věrně řídit, zaznamenávat všechny příjmy a vydání a každý kvartál předkládat počty „deputýrovanému“, tj. vrchností určenému inspektorovi (cechmistři poddanských měst předkládali účty pověřenému panskému úředníkovi),²⁰⁸ který měl také mít klíč od cechovní pokladnice. Ostatní spolumistři a cechovní byli povinni je respektovat a poslouchat.

²⁰⁶ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. I – 3.

²⁰⁷ Offiera, neboli ofěra je obětní dar věřících na církevní účely, viz. František Šimek, Slovníček staré češtiny, Praha 1947.

²⁰⁸ Zikmund Winter, Český průmysl, s. 102.

Také zde je stejně jako v předchozích artikulích ustanovení o prodeji cizích mistrů při frejunku. Pokud dotyčný zboží neprodal v době frejunku, musel ho odvézt, jinak propadlo městu. V tomto opise bylo nově přesně stanoveno a zvláště vyjmenováno, že žádný přespolní bednář nesmí do města, kromě svobodného jarmarku, nosit ani vézt žádné bednářské dílo, pod pokutou propadení toho díla. Rovněž žádný kolář neměl odjinud kola nová ani stará opravená do města vozit, mimo frejunku. Dále bylo nařizováno, že žádný kovář nemá v Netolicích dělat zámečnické dílo, aby zámečníci neměli újmu. Bylo zakázáno něco ve městě vyrábět hoblíkem, jelikož by měli újmu zase truhláři.

Oproti minulým artikulím bylo v těchto určeno, že mistři nadepsaných řemesel měli podle starodávného obyčeje o netolických jarmarcích prohlížet díla odjinud přicházejících řemeslníků a od každého prodávajícího vybírat poplatek tři groše do cechovní pokladnice, pokud by našli dílo „ošemetné“, takové mělo podle jejich uznání propadnout do kontrabandu.

Stejně jako v předchozích artikulích tady nechybí ustanovení pro případ, kdy by se chtěl mezi zdejší mistry usadit mistr odjinud, potom byl povinen doložit list svého dobrého zplození, atestaci kde dělal a kde skládal zkoušky ze svého řemesla. Změnila se sazba, při přijetí měl podle tohoto pořádku nový mistr zaplatit dvanáct kop (další doklad toho, že předloha tohoto opisu je ze starší doby, než z roku 1733) peněz a šest liber vosku, nebo místo vosku tři kopy peněz, dále vědro piva a svačinu podle možností. Byl tady již stanoven mistrovský kus, který měl kandidát vyrobit. Kovář musel vyrobit podkovu a okovat stojícího koně na pravé kopyto. Truhlář byl povinen zhotovit jednu almaru na šaty s architekturou. Zámečník měl udělat sklepní zámek se čtyřmi ryglemi.²⁰⁹ Kolář měl zhotovit formanské kolo se stejnými loukotěmi, aby žádná nebyla delší než ostatní. Bednář musel udělat jako mistrovský kus jednu vanu do lázně a jeden velký pivovarský okov.

Učedníci, kteří by chtěli vstoupit do cechu, měli stanovenou zkušební dobu stále na dvě neděle, pokud i potom měli zájem o příslušné řemeslo, měli mít nově dva rukojmí, kteří by za ně ručili stejnou sazbou jako v předešlých artikulích, tedy pěti librami vosku nebo dvou a půl kopami peněz, pro případ, že by učeň zběhl, potom by ručení propadlo. Sazba za připovědění zde činila tři kopy grošů a dvě libry vosku nebo jednu kopu grošů na penězích (místo toho vosku) a od vyučení také tři kopy grošů a dvě

²⁰⁹ Rygle je zástrčka, viz. Slovník spisovného jazyka českého V, Praha 1989.

libry vosku nebo jednu kopy grošů, společně šest kop grošů a čtyři libry vosku nebo dvě kopy peněz, vědro piva a svačinu. Mistrovští synkové měli pochopitelně úlevy a levnější poplatky. U jednotlivých řemesel byla předepsaná doba učení a vandrování. Kováři, truhláři a zámečníci se měli tři roky učit a tři roky vandrovat. Bednáři a koláři byli povinni se učit dva roky a dva roky vandrovat.

Tyto artikule se tovaryši příliš nezabývají, pravděpodobně s ohledem na tovaryšské artikule, které byly pro tovaryše vydány v roce 1632. Předloha opisu by tedy mohla být ze stejné doby, čemuž by odpovídaly i peníze zde uváděné. Byla sem pouze převzata ustanovení z prvních artikulí o tom, že žádný mistr nesměl jinému mistrovi odlákávat tovaryše pod pokutou jedné libry vosku nebo jedné třetiny kopy peněz propadení do cechu. Mistři tak jako v předchozích artikulích nesměli dát tovaryšovi výpověď dvě neděle před Božím hodem, ledaže by tovaryš odešel dobrovolně.

Na konci opisu artikulí je nově ještě ustanovení, že se mají mistři tohoto cechu řídit podle generálních patentů, poručení vrchnosti, policejních a požárních nařízení.

Tovaryšský pořádek (neboli tovaryšské artikule)

Co se týče tovaryšů, byl jim vydán speciální cechovní pořádek v roce 1632²¹⁰ a 6. května v roce 1833²¹¹ došlo k jeho obnovení, ale nebylo v něm vůbec nic změněno.

Nejprve se v tomto pořádku tovaryšům poroučelo, aby zachovávali boží příkázání, Boha ctili a chválili, v neděli a v jiné svátky a výroční slavnosti chodili do kostela k modlení a poslouchat Boží slovo. Pochopitelně se nezapomnělo na příkaz poslouchat vrchnost, jmenovitě pana purkmistra, rychtáře, starší obecní.

V pořádku byla zmínka i o cechovní hospodě, kterou ke své potřebě a k potřebě tovaryšů zvolili cechmistři, aby tovaryši věděli, kde se mají scházet a mistři aby věděli, kde hledat tovaryše. V té hospodě měli tovaryši mít v účtě „pana otce i paní matku a veškerou čeládku“, nesměli zde zpívat hanebné a oplzlé písně, křičet, zlořečit, ani přísahat jménem Božím nadarmo. Kdyby tovaryšům někdo z hospodské čeládky nebo hostinský ublížil, neměli věc řešit sami, ale prostřednictvím cechu vznést obvinění před pány přisedícími a staršími tovaryši, protože oni by věděli, jak takovou věc napravit. Bohužel není uveden název hospody ani bližší podrobnosti, podle kterých by se dalo zjistit, o kterou hospodu se jednalo.

Při schůzích měli tovaryši sedět tiše a pokojně, k druhým se chovat uctivě a vážně. Rovněž ke svému mistrovi, u kterého dělal, byl tovaryš povinen se chovat uctivě, i k jeho manželce a ostatním členům jeho domácnosti. Měl se vyvarovat „mluvení oplzlého, chování neslušného, co by proti Pánu Bohu a dobrým lidem bylo“.²¹² To zvláště před mládeží, protože „malé děti, když slyší mluvit, nebo zpívat něco neslušného, snáze a rychleji to pochopí než věci dobré a pobožné“. Tímto způsobem „ctnost a dobré mravy při mládeži hynou a nešlechtnost se rozmáhá“.²¹³ V tovaryšském pořádku bylo i všeobecné nařízení o uctivém a vážném chování k dobrým lidem, bohatým i chudým. Tovaryši neměli dávat žádnou příčinu k hádkám a svodům pod hrozbou trestu.

Kde spolu v dílně pracovalo více tovaryšů pohromadě, měl mladší poslouchat staršího a starší tovaryš mu neměl činit žádné křivdy, nýbrž mu měl podle možností řemeslo ukazovat a o spropitné se s ním spravedlivě dělit. Měli spolu věrně pracovat

²¹⁰ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice sign. I – 2.

²¹¹ Tamtéž, sign. III – 6.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

a být si nápomocni, a to pokojně, tiše a upřímně, aby se nestalo, jak se pravděpodobně často stávalo, že po půl roce byl „mladší tovaryš pyšnější než starší tovaryš a starší tovaryš byl hrdější a pyšnější než mistr“.

Dále se zde tovaryšům poroučelo, aby se každé dvě neděle scházeli v hospodě a do pokladnice měli sbírat podle starobylého řádu po dvou penězích. Kdyby přivandroval některý tovaryš k jejich pořádku, který ještě nikdy u žádného pořádku nebyl, ten byl povinen dát tzv. přivandrovného jeden groš český.

V těchto tovaryšských artikulích se přikazuje, aby se tovaryši vyvarovali zahálky, rovněž také aby se vystříhali zlých a lehkomyšlných lidí, nechodili do míst, kde se tito lidé scházejí, pod hrozbou pokuty a trestu, podle toho jak by kdo zasloužil. Když se v hospodě na stůl podávala svačina, všichni tovaryši měli pěkně uctivě sedět, bez klobouků na hlavách, co se jim předložilo, střídmě a s bázní Boží to měli sníst, neměli se toulat od stolu ke stolu. Od toho měl tovaryš mistra, u kterého pracoval, aby mu dal hodně najíst. Přitom také žádný tovaryš nesměl chodit do hospody se zbraní, kromě vandrovnických tovaryšů, kteří si ji však museli hned dát od hostinského schovat. Tovaryši, když se rozhodli jít do hospody „na truňk“ vína nebo piva, neměli se hádat se šenkýřkou kvůli placení, měli zaplatit, co jim řekne, pokud by některý neměl peníze, měli za něho zaplatit ostatní, jestliže by ani jeden neměl peníze, měli se domluvit a v ten určený čas dluh zaplatit. Zřejmě docházelo k častým stížnostem na dluhy tovaryšů, proto bylo toto nařízení zahrnuto také do tovaryšských artikulí.

Zajímavé je ustanovení tovaryšského pořádku, které všem tovaryšům přísně přikazuje nekropit si navzájem při procházkách oděv, jelikož se asi často stávalo, že někdo, kdo měl chatrné šaty, chtěl ostatním, kteří měli pěkné a draze zaplacené oblečení, jejich šaty zkazit, aby je měli zničené stejně jako on. Takové chování bylo zapovězeno pod pohrůžkou trestu. Tovaryši se měli také k sobě pěkně chovat, aby si z nich jiní lidé mohli vzít příklad. Pokud by se některý z tovaryšů provinil proti těmto stanoveným tovaryšským artikulím, měl být potrestán.

Shrnutí vývoje cechu

Na základě listiny Viléma z Rožmberka z 5. června 1555 byl zřízen v Netolicích cech kovářský, truhlářský, kolářský a bednářský. Žádná další statuta se bohužel nezachovala, pouze opis starších nedochovaných artikulí, které si cech nechal potvrdit v roce 1733, kdy si každý cech musel nechat potvrdit statuta podle nařízení řemeslnického patentu, aby nebyla anulována. Oproti prvním artikulím byla zvýrazněna role náboženství v životě cechu. Patronem tohoto cechu byl svatý Vojtěch, o jehož oltář se cech staral v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Netolicích. Byly zde také určeny konkrétní mistrovské kusy jednotlivých řemesel v cechu a zpřesněny sazby za vyučení, za mistrovství a případné pokuty. Jelikož se jedná o potvrzený opis, nelze říci, jestli obsahuje všechna původní ustanovení, protože články statut, které neodpovídaly státní politice v době vydání řemeslnického patentu, musely být pochopitelně vypuštěny.²¹⁴

Do roku 1632 se nedochovalo o vývoji cechu žádné další písemné zprávy. Z roku 1632 se zachovaly artikule pro tovaryše, jejichž obsah byl popsán výše. Je z nich zřejmé, že cech měl svoji cechovní hospodu, bohužel ze stručných záznamů nelze určit, kde se nacházela. V období let 1632 – 1733 došlo k rozšíření cechu o řemeslo zámečnické, neboť v opisu artikulí z tohoto roku je již zámečnické řemeslo napsáno. Sice již v roce 1673 byl k cechu připovězen učedník zámečnického řemesla, ale až do roku 1733 se uvádí v knize učednické „cech čtvero řemesel“. K dalšímu rozšíření cechu došlo mezi lety 1733 – 1821, nejspíše v důsledku hospodářského rozvoje řemesel v Netolicích, i vlivem narůstající specializace řemeslníků, protože v oznámení o nutnosti zřízení nového cechovního praporce v zápisu jednacího protokolu z ledna 1821 se objevují další řemesla, a to řemeslo hodinářské, soustružnické, nožířské, ručnířské, tj. výrobci ručnic. Při obnovení tovaryšských artikulí v roce 1833 se k názvu prapůvodně čtyř řemesel připojuje ještě řemeslo cvokařské.²¹⁵ Do roku 1840 pravděpodobně došlo ke spojení s cechem kožešníků, protože v záznamech jednacího protokolu cechu se objevují od té doby mistři a učedníci tohoto řemesla, např. v roce 1851 připovídá ke kožešnickému řemeslu mistr Karel Kuliš svého učedníka Antonína Neuhausera. Vzhledem k tomu se nemohlo jednat o přijetí pouze „titulárních spolumistrů“, kteří platili cechu poplatek, aby se mohli zúčastnit cechovních slavností,

²¹⁴ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla, s. 54.

²¹⁵ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign. III – 6.

případně aby jim byl vystrojen slavnostní cechovní pohřeb, u těch se uvádělo, „přiját pro suché dny“.

V roce 1859 došlo ke zrušení cechů, což není v dochovaných cechovních knihách nijak zaznamenáno a zápisy v jednacím protokole pokračují, dokonce i číselně navazují až do roku 1888 pouze se změněnými formulacemi, že dotyčný byl přijat do „společnosti“, čímž pravděpodobně myslí společnost živnostenskou, která nahradila cechy na základě vydaného živnostenského řádu, platného od roku 1860. V tomto roce v Netolicích vzniklo Společenstvo truhlářů, zámečnicků, kolářů a kovářů. V SOkA Prachatice jsou uloženy knihy počtů, školní vysvědčení, a výuční listy členů tohoto společenstva z let 1860 – 1888.²¹⁶ Zajímavá je časová návaznost cechovních dokumentů a dokumentů tohoto společenstva. Knihy počtů cechu končí rokem 1865, knihy počtů společenstva začínají rokem 1866. V archivním fondu společenstva jsou dále uložena pouze školní vysvědčení a výuční listy členů tohoto společenstva z let 1860 – 1888.²¹⁷ Bylo by tedy možné, že toto společenstvo pokračovalo v zápisech do původně cechovních knih mistrů a tovaryšů, které končí rokem 1888, přestože v nich není tato změna nijak uvedena, tímto rokem končí také veškeré záznamy k výše popsanému společenstvu.

O činnosti cechu nebylo možné zjistit z dochovaného archivního materiálu více podrobností, záznamy jsou velice stručné. Jisté je, že cech se měl scházet čtyřikrát ročně při schůzích o suchých dnech, kdy také vybíral pravidelný členský poplatek, staral se o cechovní oltář, který osvěcoval a při kterém se konala výroční bohoslužba za zemřelé členy cechu na den svatého Vojtěcha. Mistři všech spojených řemesel byli povinni se účastnit procesí a náboženských svátků. U kostelního oltáře měl cech vystavený svůj praporec. V roce 1821 si nechal cech vyrobit nový praporec. Když byl nový praporec vyroben, byl 8. dubna 1821 nesen v průvodu mistrů, tovaryšů a učedníků do kostela, kde jej posvětil velebný pan vikář Václav Rokoš. V roce 1823 v noci z 1. na 2. června se „do kostela dobyli loupežníci a praporec pokazili“. V zápisu jednacního protokolu z 28. března 1824 se píše o obnově cechovního praporce, „poněvadž cechovní praporec je tak zohaven, že k žádné slavnosti se potřebovati nemůže, usnesl se počestný cech takový zase do předešlého stavu uvést“. Jeho oprava stála 48 zlatých a 18 krejcarů.²¹⁸

²¹⁶ SOkA Prachatice, Společenstvo truhlářů, zámečnicků, kolářů a kovářů Netolice.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ SOkA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign II – 2, fol. 93.

Členství v cechu

Počty členů výše jmenovaného cechu jsem sledovala v letech 1634 až 1807, podle dochovaných záznamů v knize mistrů z období 1634 - 1793, knize tovaryšů z let 1659 - 1758 a knize učedníků z období 1668 - 1807.

Tovaryši:

Nejhůře zjistitelný byl počet tovaryšů, neboť záznamy byly tak strohé, že bylo možné sestavit pouze celkový počet tovaryšů za určité období, což je zpracované v tabulce č. 1. U tovaryšů se většinou neuváděla ani řemesla, ani odkud přišli, pouze u několika málo bylo uvedeno, kde zůstávají u mistra, podle čehož by se případně mohlo rekonstruovat řemeslo dotyčného, ale vzhledem k malému počtu těchto případů jsem od takového sledování upustila. Mezi lety 1659 až 1700 bylo do cechu přijato 187 tovaryšů všech společných řemesel. Za období 1701 až 1758 se počet přijatých tovaryšů snížil na 102. Za téměř srovnatelný počet let tedy přijatých tovaryšů výrazně ubylo, zřejmě se stupňujícími se obtížemi pro vstup do cechu a státní proticechovní politikou. Zajímavé je, že po celé období se nezměnil poplatek, který musel zaplatit každý tovaryš, tzv. přivandrovné, stále činil tři krejcarey.

Učedníci:

Co se týče učedníků, byly záznamy vhodnější pro širší analýzu. U většiny učedníků v knize bylo uvedeno řemeslo, ke kterému se připovídali, případně bylo možné řemeslo zjistit podle mistra, jelikož se někteří mistři opakovali. Získané údaje jsou zpracované v tabulkách č. 3 až 4 a grafech č. 1 a 2. Nejčastěji se učedníci učili na kovářské řemeslo u mistrů Pajera, Paura, Míky, Erharta a Pokorného, truhlářské u mistrů Wisera, Strabergra, Králíka, kolářské u mistrů Šilingera, Vlčka a Novotného, bednářské u mistrů Koláčka, Pletrpaura, Paldy. Jména těchto mistrů jsou uvedena v tabulce č. 2. Přesto u některých učedníků nebylo řemeslo zjistitelné, ty jsem uvedla v tabulkách č. 2 a 3 v kolonce „neuveďeno“. Od roku 1668 do roku 1700 bylo k cechu připovězeno 68 učedníků, z toho 32 kovářských, 22 bednářských, tři kolářští a tři truhlářští, u sedmi nebylo řemeslo napsané, jak lze vidět v tabulkách č. 2 a 3. V tomto období bylo z celkového počtu 68 uchazečů o řemesla uvedeného cechu 23

mistrovských synků, tedy 34 % (viz tabulka č. 4), kterým se zpravidla udělovala přípověď, a hned také dostali za vyučenou, měli i velké úlevy v poplatcích, většinou platili jen svačinu a vědro piva, případně libru vosku. Sirotci po mistrech tak velké úlevy už neměli, ale oproti ostatním uchazečům o řemeslo měli sazbu alespoň poloviční. Jen výjimečně se stalo, že mistrovský synek nedostal za vyučenou, např. u jednoho záznamu z roku 1770 je připsáno, že synkové za vyučenou nedostali, protože jeden je „chromý na řemeslo“ a druhý „je nedostatečný to řemeslo se učit a ta přípověď je neplatná“.²¹⁹ Stávalo se, že mistři připovídali třeba tři až čtyři syny najednou, jako např. v roce 1688 bednářský mistr Jiří Pletrpaur připovídal najednou své tři syny. V roce 1774 mistr Josef Martů připovídal tři syny k témuž kovářskému řemeslu, ale u dvou je poznámka, že „ty dva nebožtíci nedostali za vyučenou“, vzhledem k tomu, že přípověď i za vyučenou bylo udělováno ihned, museli zemřít velmi záhy. Také v roce 1784 zámečnický mistr připovídal své čtyři syny, záznam je sepsán stejně jako u ostatních uchazečů o řemeslo, ale je u něho připsána poznámka jiným inkoustem, že synkové až doposud zavyučenou nemají, nebylo to zřejmě cechem povoleno. Není však uveden žádný důvod, proč nebylo dáno těmto mistrovským synkům za vyučenou. Jinak nejsou žádné záznamy, že by mistrovským synkům byly dělány těžkosti pro vstup do cechu. Do cechu vstupovali učedníci nejčastěji na den svatého Vojtěcha, tedy 23. dubna, nebo v nejbližších dnech od tohoto svátku. Často předstupovali před cech také v lednu, březnu, červenci a listopadu.

V období 1701 až 1750 měl cech 59 učedníků, z toho 33 mistrovských synků, tedy 56 %, jak je zřejmé z tabulky č. 4. Z celkového počtu učedníků bylo 22 kovářů, pět kolářů, 14 truhlářů a 13 bednářů, u pěti uchazečů řemeslo nebylo uvedeno (viz tabulka č. 2). Pak již nastává velký pokles, kdy mezi lety 1751 až 1807 bylo přijato pouze 28 učedníků, z toho téměř polovina, tedy 13, mistrovských synů, jak je vidět v tabulce č. 4. V tomto období měl tedy cech 11 truhlářských učedníků, devět kovářských, pět kolářských, dva bednářské učedníky a již pouze u jednoho nebylo možné řemeslo zjistit (viz tabulka č. 2).

Jak vyplývá z grafu č. 2 v příloze, mistrovští synkové za celé období 1668 – 1807 tvořili 45 % ze vstupujících učedníků. Nejvíce mistrovských synků, plných 57 %, vstupovalo do bednářského řemesla, jak je zaznamenáno v tabulce č. 3. Pokud vezmeme v úvahu počty uvedených řemesel u učedníků, měl cech v prvním sledovaném období

²¹⁹ SOKA Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice, sign II – 2, fol. 80.

nejvíce učedníků kovářského a bednářského řemesla, nejméně zámečnického, malý počet byl i učedníků truhlářských a kolářských. V druhém období potom byl stále největší zájem o kovářské řemeslo, dále i o bednářské a roste zájem o truhláře. Ve třetím sledovaném období klesá kovářské řemeslo co do počtu uchazečů na druhé místo, více je zájemců o truhlářinu, nejméně potom o bednáře. Po celé sledované období byl nízký počet uchazečů o kolářské řemeslo. Zámečnický učedník se vyskytuje pouze v prvním období. V prvním sledovaném období byl pouze jeden zámečnický mistr přijatý do cechu, což byl právě onen učedník, který se u tohoto cechu učil. Jednalo se o Pavla Poláka, který v roce 1673 vstoupil do učení, jako mistrovský synek dostal ihned za vyučenou a v roce 1683 se stal v Netolicích mistrem. Vzhledem k tomu, že další učedníky tohoto řemesla v následujících obdobích nenacházíme, dalo by se z toho usuzovat, že nově přistupující mistři byli vesměs v Netolicích cizinci. Nelze ale opomenout, že zde je také určitý počet učedníků, u kterých nešlo jejich řemeslo zjistit. Zajímavé je, že za celou dobu vedení knihy učedníků pouze jeden učedník zběhl z učení.

Mistři:

Zájemce o mistrovství v letech 1634 – 1793 bylo také možné sledovat z širšího úhlu. U většiny bylo napsáno řemeslo. Zjištěné údaje jsou zaznamenány do tabulek č. 5 až 7 a grafu č. 3 a 4 v příloze. Mezi lety 1647 – 1700 přistoupilo k cechu 16 kovářů, sedm bednářů, dva koláři, čtyři truhláři, jeden zámečnický, u šesti nových mistrů se bohužel řemeslo určit nedalo. V dalším období 1701 – 1750 poklesl počet nových kovářských mistrů na osm, výrazně se zvýšil počet nových truhlářů, a to na 11, kolářských a bednářských mistrů přistoupilo stejně jako v minulém období, počet nových zámečnických mistrů se zvýšil na dva. Během let 1751 – 1790 měl cech sedm nových kovářských mistrů, jednoho kolářského, tři zámečnické, osm truhlářských a šest bednářských, je zřejmé, že zájemců o kovářské řemeslo postupně ubývalo, naopak nejvíce přibýlo zájemců o truhlářské řemeslo. V tomto období se již nevyskytuje žádný nový mistr, u kterého by nebylo připsáno, jakého je řemesla. Z tabulky č. 7 je zřejmý pokles nových mistrů v cechu během doby, i když ne tak výrazný jako u učedníků. V prvním období přistoupilo 36 nových mistrů, v posledním již jen 25. Za sledované období přistoupilo k cechu nejvíce mistrů kovářského, truhlářského a bednářského řemesla. V posledním období stoupl také počet zámečníků na tři oproti prvnímu období,

kdy přistoupil pouze jeden mistr, ale ani jeden z těchto tří nových zámečnických mistrů nebyl mistrovským synkem.

Podíl mistrovských synků na celkovém počtu nových mistrů za celé období činil 51 %, jak lze vidět na grafu č. 4. Je to poměrně velké číslo, dalo by se z toho vyvozovat, že v Netolicích byly početně silně zastoupeny rodiny provozující určité řemeslo. Nejvíce mistrovských synků bylo u bednářů – 70 %, velkou tradici zde mělo také kovářské řemeslo – 55 % z celkového počtu nových kovářských mistrů tvořili právě mistrovští synkové, jak ukazuje tabulka č. 6. Přestože v průběhu sledovaných sto čtyřiceti tří let kovářských kandidátů o mistrovství postupně výrazně ubývalo, za celý tento časový úsek jich bylo nejvíce, 31 z celkového počtu 93 nových mistrů, tedy 33 %. Postupem času se v Netolicích začalo prosazovat truhlářské řemeslo, ve druhém a třetím sledovaném období bylo ze všech řemesel tohoto cechu právě truhlářů nejvíce.

Závěr

Zkoumání cechovní problematiky v současné době nepatří právě k nejvyhledávanějším tématům. Při zpracovávání této bakalářské práce jsem proto musela vycházet zejména z díla Zikmunda Wintera²²⁰ a Josefa Janáčka.²²¹ Novější práce Jana Diviše²²² a Ivany Ebelové²²³ jsou poměrně úzce zaměřené na určitou oblast nebo určitá řemesla. Nejprve jsem se snažila shrnout historii města Netolic, ve kterém působil cech bednářský, kolářský, kovářský a truhlářský. Poté jsem se pokusila, pro získání všeobecného přehledu o tomto tématu, souhrnně zdokumentovat historický vývoj řemeslnických cechů, od jejich postupných počátků, přes dočasnou ztrátu privilegovaného postavení v roce 1547, pozvolné ztrácení svrchovanosti a státní zásahy, zejména vydáním řemeslnického patentu v roce 1731 a generálních cechovních artikulí v roce 1739, až do jejich zrušení v roce 1859. Zaměřila jsem se také na strukturu a organizaci cechů, obecné poznatky o cechovních statutech, tovaryších, učednících, podmínkách při vstupu do cechu. Všechna řemeslnická statuta známá také jako artikule či pořádky v sobě obsahovala několik shodných bodů, zejména ustanovení o zbožnosti, tovaryších, práci řemeslníka, organizaci cechu, propůjčování živnostenského oprávnění, tj. přijímání nových mistrů a výuka učedníků.²²⁴ Pro srovnání jsem uvedla, jaké cechy kdy v Netolicích vznikaly. Statuta pekařského cechu v Netolicích z roku 1338 patří mezi nejstarší venkovská cechovní privilegia.

Hlavním cílem mé práce bylo na základě dochovaných písemností cechu bednářského, kolářského, kovářského a truhlářského v Netolicích zpracovat základní přehled vývoje cechu. Uvedený cech byl zřízen listinou Viléma z Rožmberka 5. června 1555. Žádné jiné cechovní artikule se bohužel nezachovaly, pouze opis starších nedochovaných, které si cech nechal potvrdit v roce 1733, tedy v době, kdy si každý cech musel nechat potvrdit statuta podle nařízení řemeslnického patentu, aby nebyla anulována. Cech vydal v roce 1632 artikule i pro své tovaryše. Vzhledem k tomu, že ve zmíněném opisu cechovních artikulí se tovaryšům nevěnuje velká pozornost, je možné, že předloha opisu by mohla být ze stejné doby jako tento

²²⁰ Zikmund Winter, Zlatá doba; Týž, Dějiny řemesel; Týž, Český průmysl; Týž, Řemeslnictvo a živnosti.

²²¹ Josef Janáček, Přehled vývoje.

²²² Jan Diviš, Pražské cechy, Praha 1992.

²²³ Ivana Ebelová, Pražská a venkovská stavební řemesla.

²²⁴ Josef Janáček, Přehled vývoje, s. 157.

tovaryšský pořádek, odpovídaly by tomu i groše zde uváděné. Z původně čtyř řemesel se cech postupně rozrůstal, nejprve o řemeslo zámečnické, později přibylo ještě řemeslo hodinářské, soustružnické, nožířské, ručnířské, tj. výrobci ručnic. Při obnovení tovaryšských artikulí v roce 1833 se k názvu těchto řemesel připojuje ještě řemeslo cvokařské. Pravděpodobně bylo k tomuto cechu připojeno i řemeslo kožešnické, jelikož od roku 1840 se mezi mistry a učedníky v jeho jednacím protokolu objevují také příslušníci tohoto řemesla. To už ovšem cechovní instituce pomalu ale jistě šly ke svému zániku. Je poněkud zvláštní, že dokumentace cechů pokračuje i po jejich zrušení v roce 1859, konkrétně se jedná o knihu přijatých mistrů a knihu přijatých tovaryšů, které končí až rokem 1888 (podle mého názoru chybně zařazené pod signaturou jednacího protokolu), dále ještě knihu počtů, která končí rokem 1865.

Cechy nahradily na základě vydaného živnostenského řádu, platného od roku 1860, živnostenská společenstva nebo společnosti. V tomto roce v Netolicích vzniklo Společenstvo truhlářů, zámečníků, kolářů a kovářů. Zajímavá je časová návaznost cechovních dokumentů a dokumentů tohoto společenstva. Kniha počtů cechu končí rokem 1865, knihy počtů společenstva začínají rokem 1866. V archivním fondu společenstva jsou dále uložena pouze školní vysvědčení a výuční listy členů tohoto společenstva z let 1860 – 1888. Bylo by tedy možné, že toto společenstvo pokračovalo v zápisech do původně cechovních knih mistrů a tovaryšů, které končí rokem 1888, přestože v nich není tato změna nijak uvedena, tímto rokem končí také veškeré záznamy k výše popsanému společenstvu. Zde by byla příležitost k dalšímu zkoumání.

Samostatnou kapitolu jsem věnovala popisu dochovaných písemností cechu, zejména cechovních artikulí, přičemž jsem se snažila shrnout fungování a vývoj členství v cechu. Cechovní listiny zahrnující cechovní a tovaryšské artikule a dva výuční listy, jsou již notně vybledlé a místy nečitelné. Zachovaly se také tři knihy jednacích protokolů, ale jedna je nadepsaná jako kniha mistrovská a tovaryšská, je možné, že jde o špatné zařazení. Knihu přijatých učedníků, knihu přijatých tovaryšů a knihu přijatých mistrů jsem využila ke sledování počtu členů cechu. Dochovalo se také dvanáct účetních knih, dva kartony spisového materiálu, který zahrnuje povolení vrchnosti k učení, školní vysvědčení, mistrovské a výuční listy.

Detailněji jsem se zaměřila na sledování vývoje počtu členů výše jmenovaného cechu za období 1634 až 1807, na základě knihy přijatých mistrů z období 1634 - 1793, knihy přijatých tovaryšů z let 1659 - 1758 a knihy přijatých učedníků z období 1668 -

1807. Od zjišťování dalšího vývoje podle knihy mistrů z let 1782 – 1888 a knihy tovaryšů z let 1800 – 1888 jsem vzhledem k časové náročnosti i strohosti záznamů a poněkud zmatenému zařazení mezi jednacímí protokoly nakonec upustila, je zde tedy prostor pro další bádání.

Nejhůře zjistitelný byl počet tovaryšů, neboť záznamy byly tak skoupé, že bylo možné sestavit pouze celkový počet tovaryšů. Jejich počet v průběhu doby rapidně poklesl, téměř o dvojnásobek, zřejmě se na tom podepsala výrazná proticechovní politika státu a zhoršující se podmínky pro získání mistrovství. Stát se mistrem bylo pochopitelně nejvýhodnější pro mistrovské synky, v Netolicích tvořili ve sledovaných řemeslech velký podíl, v průměru za celé období 1634 – 1793 činili 51 % z nových mistrů. Co se týče učedníků, mistrovští synkové za celé období 1668 – 1807 tvořili 45 % ze vstupujících učedníků. Nejvíce mistrovských synků, 57 %, vstupovalo do bednářského řemesla. Jinak byl největší zájem o kovářské řemeslo, z celkového počtu 155 učedníků bylo 63, tedy 41 %, právě kovářů. Ovšem nebrala jsem v úvahu mistry a učedníky, u kterých se nedalo zjistit jejich řemeslo, ty jsem uvedla ve zvláštní kolonce. Postupem doby bylo neurčených řemeslníků jen zanedbatelné množství. V průběhu času je viditelný velmi výrazný pokles nových učedníků, mezi lety 1668 – 1700 se hlásilo do cechu 68 nováčků, ale v období 1751 – 1807 to bylo již jen 28 nových uchazečů o uvedená řemesla. U mistrů není pokles tak strmý, zřejmě také vzhledem k velkému podílu mistrovských synků.

Zachované cechovní písemnosti jsou důležitým pramenem pro poznání historie jednotlivých cechů, které byly významnou součástí hospodářských a sociálních dějin měst. Daly by se např. využít při studiu obchodu, cen, sledování cechovních poplatků. Další možnosti zkoumání mezi cechovními archiváliemi skýtají dochovaná školní vysvědčení, vhodná např. k sledování dějin školství. Jistě by se našly i jiné možnosti bádání, cechovní problematika dosud není úplně prozkoumaná a přitom patří k důležitým pramenům pro získání informací o naší minulosti.

Seznam zkratek

bm – běžný metr

č. – číslo

č. p. – číslo popisné

ed. – editor

fol. – folio

JSH – Jihočeský sborník historický

m - metr

mm – milimetr

např. – například

r. – rok

s. – strana

sign. – signatura

sl. – sloupec

SOkA – Státní okresní archiv

sv. – svatý

tj. – to jest

tzv. – tak zvaný

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Státní okresní archiv (dále SOKA) Prachatice, Cech bednářů, kolářů, kovářů a truhlářů Netolice (1555 – 1888).

SOKA Prachatice, Společenstvo truhlářů, zámečníků, kolářů a kovářů Netolice (1860 – 1888).

Literatura:

Antl, Theodor, Dějiny města Netolic, Netolice 1903.

Antl, Theodor, O občanstvu Netolickém, jeho zaměstnání, spolcích atd. od dřevných dob až na naše časy, Budivoj 38, 1902, č. 86.

Antl, Theodor, Příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách, Památky archeologické a místopisné 17, 1897.

Beneš, Jaromír – Stejskal, Aleš – Ouroda, Vlastislav, Historická krajina Netolicka, Netolice 1998.

Borovský, František, Znaky měst a míst českých, Světozor 9, 1875, č. 49.

Čarek, Jiří, Městské znaky v českých zemích, Praha 1985.

Čechura, Jaroslav, Cechy rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století, JSH 58, 1989, s. 113 – 124.

Čechura, Jaroslav, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla, JSH 59, 1990.

Čechura, Jaroslav, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: textilní řemesla, JSH 58, 1989.

Černý, Adolf, Tisícileté Netolice, Netolice 1970.

Diviš, Jan, Pražské cechy, Praha 1992.

Ebelová, Ivana, Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, Praha 2001.

Hrdina, Karel (ed.), Kosmova kronika česká, Praha 1975.

Janáček, Josef, Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu. Praha 1963.

- Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha 2007.
- Juřík, Pavel, Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách, Praha 2008.
- Kadlec, Jaroslav, Dějiny kláštera Svaté Koruny, České Budějovice 1949.
- Karlová, Zdeňka, Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547, Praha 1934.
- Kuča, Karel, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV., Praha 2000.
- Liščáková, Daniela – Janota, Ivan, Netolice: proměny města, aneb, Jak šel čas, Netolice 2009.
- Ourodová, Ludmila, Za cechy a řemesly v Netolicích: dětský průvodce, Netolice 2006.
- Profous, Antonín, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny III, Praha 1951.
- Sedláček, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého VII, Praha 1996.
- Slovník spisovného jazyka českého, V, Praha 1989.
- Starý, Václav, K počátkům Netolic, Výběr z prací členů historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 7, 1970, s. 12 – 14.
- Starý, Václav, Netolice od A do Ž, Netolice 1993.
- Šimek, František, Slovníček staré češtiny, Praha 1947.
- Tieftrunk, Karel (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká III, Praha 1867.
- Trajerová, Jana – Hůna, Václav – Starý Václav, Netolice. Sborník příspěvků k dějinám města a muzea, 1979.
- Widimsky, Vincenz Robert, Städtewappen des österreichischen Kaiserstaates I, Königreich Böhmen, Wien 1864.
- Winter, Zikmund, Český průmysl a obchod v 16. věku, Praha 1913.
- Winter, Zikmund, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století, Praha 1906.
- Winter, Zikmund, Zlatá doba měst českých, Praha 1991.
- Zpráva kuratoria městského muzea pražského za rok 1911.

Přílohy:

Seznam příloh:

Příloha 1 – Edice cechovních artikulí

Artikule v listině Viléma z Rožmberka 5. června 1555

Opis nedochovaných artikulí, potvrzených v roce 1733

Artikule tovaryšům z 3. května 1632

Pořádek cechovní pro tovaryše 6. května 1833

Příloha 2 - Tabulky a grafy:

Tabulka č. 1 - Počty tovaryšů za období 1659 – 1758

Tabulka č. 2 - Přehled učedníků za období 1668 – 1807

Tabulka č. 3 - Poměr učedníků v řemeslech 1668 – 1807

Tabulka č. 4 - Souhrn učedníků za období 1668 – 1807

Tabulka č. 5 - Přehled mistrů za období 1634 – 1793

Tabulka č. 6 - Poměr mistrů v řemeslech 1634 – 1793

Tabulka č. 7 - Souhrn mistrů za období 1634 – 1793

Graf č. 1 - Podíl mistrovských synků v jednotlivých řemeslech 1668 – 1807

Graf č. 2 - Celkový poměr učedníků 1668 – 1807

Graf č. 3 - Podíl mistrovských synků mezi přijatými mistry 1634 – 1793

Graf č. 4 – Celkový poměr mistrů 1634 – 1793

Příloha 3 – Ukázky cechovních pečetidel:

Obrázek č. 1 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 1 (boční pohled)

Obrázek č. 2 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 1 (čelní pohled)

Obrázek č. 3 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 2 (boční pohled)

Obrázek č. 4 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 2 (čelní pohled)

Obrázek č. 5 - Kovové pečetidlo z r. 1822 sign. V - 3 (boční pohled)

Obrázek č. 6 - Kovové pečetidlo z r. 1822 sign. V - 3 (čelní pohled)

Příloha 4 – Ukázky cechovních dokumentů:

Obrázek č. 7 – Výuční list s vedutou města Vídně (celkový pohled)

Obrázek č. 8 – Výuční list s vedutou města Vídně (detail veduty)

Obrázek č. 9 – Výuční list s vedutou města Vídně (detail)

Obrázek č. 10 – Potvrzený opis artikulí cechu z roku 1733

Obrázek č. 11 – Artikule od Viléma z Rožmberka z roku 1555

Obrázek č. 12 – Kniha přijatých učedníků

Obrázek č. 13 – Kniha přijatých učedníků

Obrázek č. 14 – Kniha přijatých tovaryšů

Obrázek č. 15 – Kniha přijatých mistrů

Obrázek č. 16 – Kniha přijatých mistrů

Obrázek č. 17 – Pořádek cechovní pro tovaryše

Příloha 1 – Edice cechovních artikulí

Ediční poznámka:

Ediční zásady vycházely z obvyklých pravidel, text je transkribován. Artikule byly přepsány podle pravidel moderního pravopisu, zachovány byly dobové výrazy, např. slova „čtúce, slyšán, nižádného“, koncovky sloves na „-ti“, nespisovné pády a koncovky „-ej“, „-ejm“, „-ech“, spojení písmen „ck“ místo dnes užívaného „ch“ zůstalo zachováno, např. ve slově „všickni“, tam kde byly uvedeny číslovky číslicí, byly tak napsány i v edici, pouze řadové číslovky a tvary jako např. „4ma“, byly rozepsány podle novodobých pravidel pravopisu. Zkratky byly rozepsány do hranatých závorek. Dvojice hlásek byly zjednodušovány - ie → ě, dvojhláska au byla upravována ou, hláska „ž“ byla ponechána ve slovech jako např. „jakžby, kterýžby, kdožby“. Slovo „jich“ bylo upraveno podle moderního pravopisu na jejich. Podle významu slova byly upravovány hlásky i/j/g a dále bylo převáděno v → u, w → v. K modernizaci docházelo v případě souhlásek s/z a u předložek. Spřežky byly převáděny podle významu slov (cz → c, č, rz → ř). Dvě hlásky ss byly psány jako š. Přepsána byla slova začínající za „c“, tam kde se dnes již takto nepíše, např. ve slově „contrabant“. Slova s koncovkou -ův (pánův) byla ponechána. Slova, ve kterých bylo zdvojené písmeno, které se při dnešní pravopisu neužívá, byla převáděna (raddě). Interpunkce a kvantita samohlásek byla přizpůsobena současným pravidlům pravopisu. Délka samohlásek byla modernizována a předložky byly odděleny od podstatného jména. Pro označení nepřesně/nejasně čitelného textu byla použita hranatá závorka s otazníkem uvnitř [?] a při nepřečtení textu [...]. Pro vpisky byly použity složené závorky {}. Kulaté závorky () jsou původní v textu. Zvláště listina Viléma z Rožmberka byla místy tak vybledlá, že písmo nebylo vůbec čitelné. Vyskytly se také zvláštní případy, kdy hned na začátku potvrzovaného tovaryšského pořádku zřejmě dotyční nevěděli přesné datum prvního vyhotovení, tak vynechali místo dne mezeru zakončenou hláskami „ho“. Tučné zvýraznění v prvním tovaryšském pořádku z roku 1632 je původní v textu.

Artikule v listině Viléma z Rožmberka 5. června 1555

My Vilém z Rožmberka [et cetera] správce a vladař domu našeho rožmberského, jménem svým i také pana Petra Voka bratra našeho nejmilejšího i všechněch dědicův a budoucích našich, vyznáváme tímto listem obecně přede všemi, kdežkoli čten nebo čtúce slyšán bude. Tu jsou předstoupili před nás opatrní mistři řemesel vdole psaných, totižto kovářského, truhlářského, kolářského, bednářského, obyvatelé v městě našem Netolicích, poddaní a věrní naši milí a vznesli jsou na nás, kterak by nižádného zřízení pořádného v nadepsaných řemeslech po[...].ného neměli, podle kterého by se spravovati mohli. A chtíce rádi táž řemesla svá řádně vésti, že jsou se o [...] kusy a artikule dobrovolně svolili, kterýchž v jejich řemeslech v městech království českého i jinde požívají. Prosíc nás pokorně, abychom jim naši vůli k tomu dali a jim těch kusův a artikulův listem naším potvrditi ráčili. Tu jsme my ty věci předsevzali a s radou naší s pilností vážili a porozuměvše tomu, že jest jejich prosba hodná a slušná a pro rozvíjení řemesel jejich a rozmnožení svrchu psaného města našeho potřebná, takového ustanovení řádu a zřízení řemesel jejich výš dotčených mocí listu tohoto potvrzujeme, chtíce tomu, aby potomně v budoucích časech tak držáno a zachováno bylo, jakž tuto dole psáno stojí. Item předkem každý co mistrem svrchu psaných řemesel při každých suchých dnech kdyby do cechu povoláni byli, jeden groš český pražský do pokladnice aby dal. Item také kterýžby mistr koli z řemesel svrchu psaných od jinud mezi námi usaditi se chtěl, ten nejprve list svého dobrého zplození a list od toho města, kde jest prve byl a řemeslu se učil, přinesl. A potom má v řemesle zkušen býti, aby od něho každému podle řemesla spravedlivě se státi mohlo. A kdyby tak v řemesle zkušen byl a do cechu přijat, tehdy mistrům svačinu podle možností dáti má a do cechu jednu kopu míšeňskou. Item kdožby v naše které řemeslo z nadepsaných vstoupiti a jemu se učiti chtěl, ten bude míti vůli nejprve dvě neděle pokoušeti, a potom po dvou nedělích, jestli by se učiti chtěl, ten má nejprve pod pět liber vosku do cechu uručiti, aby do času jmenovaného, pokudžby se zjednal, v tom učení setrval. A pakliby do toho času zběhl, aby těch pět liber vosku do cechu propadl a pánu Jeho M[ilos]ti deset liber. Také toto jest mezi námi zvoleno, na které by koli dva z mistrů svrchu psaných řemesel od jiných mistrů ukázáno bylo, ti bez všeho odporu úřad starších k spravování na se[be] přijíti mají pod pokutou jedné libry vosku do cechu propadení. Také kdyby všickni mistři do cechu pro potřebu obesláni byli, a který svévolně nepřišel, anebo neopověděl se, ten má jeden groš český do cechu propadnouti, lečby doma z příčiny hodné nebyl, kterýžto by

slušně prokázati mohl. Jestliže by který z mistrů proti řádům a svolení tomuto co [...], ten má plným cechem patřen býti, a pokud by vinou vinen byl, tak trestán a pokutován býti má, jakž by se mistrům zdálo podle provinění. Mistři všickni řemesel nadepsaných za jednoho býti mají tak, jako by jedno řemeslo bylo. Žádný z nás před druhým se nevyvyšuje, než všickni sobě ve všem radní a pomocní jsou a p[...] se mezi sebou zachovávajíce. Také žádný kovář z mistrů mezi námi usedlý, aby nájmu žádného k dílu[?] ve vsi nejednal pod pokutou [...] liber vosku do cechu propadení. Žádný mistr kolář odjinud, aby v trhový den řemesla svého do města k nám nevezl, kromě frejunku. Tu má každý vůli vésti, a co by tu cizí frejunku nedoprodal, to místo toho m[...] vůli koupiti, a pakli by nekoupil, tehdy ten, kdo by přivezl, nemá toho tu složit, než pryč odvézti pod pokutou toho díla co by mu zůstalo propadení Jeho M[ilos]ti, a aby skladův nebylo. Však mistři koláři na to mají péči zvláštní míti, aby lidi koly i jinými potřebami fedrovali, aby tím lidé i formani meškáni nebyli v potřebách svých, než kolečka plužní a rybářská svobodně v trhy vezena a prodávána aby byla bez překážky. Též aby žádný mistr jeden druhému tovaryše neodluzoval pod pokutou jedné libry vosku do cechu propadení. Co se tovaryšů nadepsaných dotýče, kterýžby koli k mistrovi vsedl a svévolně zahálel, aby jeden groš český do cechu propadl, nebo jestliže by tovaryš den zahálel, a v tom toho dne že by svátek byl, tomu nemá než za půl toho dne placeno býti. Kterýžby tovaryš u kterého mistra dělati nemínil, ten má řádné odpuštění od mistra v neděli tejden napřed vzíti a mistr také nemá tovaryši v prostřed toho dne odpuštění dáti, než v neděli. Také jestli by který mistr z nás, svévolně bez příčiny hodné, tovaryši dvou neděl před hody odpuštění dal, ten tovaryš má na toho mistra škodu v hospodě trávit až do těch svátkův a mistr ten to zaplatiti má, i tovaryši tomu za ty dvě neděle též zaplatiti beze všeho odporu. Též by mistr tovaryši, kdyby svévolně od něho chtěl odpuštění, dáti musel, tehdy mu nic povinen nebude. Též aby žádný bednář žádné dílo do města nevezl kromě frejunku a dne trhovního, pod pokutou Jeho M[ilos]ti pánu to vše co by přivezeno bylo do komory propadnouti. Žádný mistr svrchu psaných řemesel, který by prve u jiného dílo najal, a nato se i zadlužil, nemá žádnému jinému dělati, dokud by tomu, od koho nejprve peníze vzal, toho neoddělal pod pokutou dvou liber vosku do cechu. I znamenavše[?] my svrchu psaný Vilém z Rožmberka [et cetera] z artikulí již psaných, pokud skrze nahoře dotčené mistry a tovaryše řemesel výš dotčených tak drženy a zachovány budou, že se skrze to spravedlivost i také obecné dobré rozmáhati může, těch všech věcí nahoře psaných pochvalujeme, i také jak svrchu dotčeno jest, je stvrzujeme konečně a právně na budoucí věčné časy. Tuto pak

obzvláštní milost mistrům svrchu dotčených řemesel nynějším i jejich budoucím činíme. A mocně, jakožto správce a vladař domu našeho, přidáváme a obdarujeme, chtějíce tomu konečně a příkazující jménem naším i také dědicův a budoucích našich, aby nižádný z našich poddaných tak dobře ti, kteříž mají pány duchovní a k našemu podacímu a vrchnosti příslušející, jako jiní lidé naši ve vsích od téhož města Netolic v půl míli vzdáli svrchu dotčených řemesel nikdyž, kdežby takového obdarování a cechu s mistry a tovaryši v Netolicích obývajícími neměli, nedělali, kromě kdožby komorní starodávní byli, těm nemůže děláni zahájeno býti. Však i ti a takoví všichni, kdož se těmi řemesly živiti a obchod vésti chtějí, aby s nimi ve městě Netolicích cech majíce, podle toho se všemi obyčeji, jakožto oni řádně a poctivě zachovávali, jiní se spravovali. Pakliby kteří svrchu psanými mistry a cechem jejich pohrdajíce, to řemeslo všetečně dělali, buďto zjevně nebo tajně, těm a takovým budou moct a mají nadepsaní mistři a tovaryši v již psaném městě našem Netolicích s vědomím a pomocí rychtáře našeho hájiti a brániti. A takové dílo, u kohožby kolivěk nalezeno a postiženo bylo, mu vzato a do komory naší dáno býti. Než tuto sobě moc i všem dědicům budoucím zachováváme a v tom pozůstavujeme, jestliže by kdy v budoucích časech byl který nedostatek v obci města našeho často psaného a zdálo se nám, neb našim dědicům a budoucím, kdy co v tomto zápisu opravit, přičiniti neb umenšiti pro obecné dobro [...]stného města našeho i také mistrů týchž řemesel, abychom to vždy mohli učiniti. A to nám ani našim dědicům a budoucím tímto zápisem k nižádné škodě přijíti nemá. Tomu na svědomí a na pevnost pečeť naši větší rozkázali jsme přivěsiti k tomuto listu dobrovolně. Item jest dán na Krumlově ve středu po památce slavného hodu seslání ducha svatého léta páně tisícího pětistého padesátého pátého.

Opis nedochovaných artikulí, potvrzených v roce 1733

Artikule cechu kovářského, truhlářského, kolářského, bednářského a zámečnického v městě Netolicích:

Předně: Týž ke cti a chvále Boha všemohoucího, vysoce požehnané a od hříchu neposkvrněné Panně Marii, matce boží, a sv[até]ho Vojtěcha, mučedníka Páně vyzdviženému cechu ve městě Netolicích a kostele farním Nanebevzetí Panny Marie téhož mučedníka s[vaté]ho Vojtěcha k osvěcování i s ornamenty[?] se přivlastňuje.

Za druhé: Má [...] cech nadepsaných řemesel, tak jako předešlé nad pamět lidskou pravení oltář osvěcoval, na budoucí časy se zachovati, jako i taky svaté obyčejné služby boží na svatého Vojtěcha při hlavní schůzce s offěrou při témž oltáři též i druhej neb nejbližší den za mrtvé cechovní mši svatou sloužiti dáti.

Za třetí: Bude povinen jeden každý z mistrů svrchu psaných řemesel při každých suchých dnech, kdyby do cechu povoláni byli, 1 groš český pražský do pokladnice složiti.

Za čtvrté: Který by mistr z řemesel svrchu dotknutých odjinud při témž cechu usaditi chtěl, ten má nejprve list svého dobrého zplození, též i vyučení s připojenou atestací, kde dělal přiněsti, a v řemeslu zkušěn býti, aby jednomu každému podle řemesla státi se mohlo, a kdyby pak v řemesle zkušěn byl a jsa přijat, tehdy za právo mistrovský 12 kop grošů a 6 liber vosku, nebo 3 kopy grošů na peněžích, 1 vědro piva, svačinu podle možností dáti má, nicméně mistrovský synkové snáze drženi býti mohou.

Za páté: Kdo by které řemeslo z nadepsaných se učiti chtěl, ten bude míti vůli nejprve dvě neděle o ně se pokusiti a po dvou nedělích, jestli by se učiti mínil, ten má pod 5 liber vosku nebo 2 1/3 kop grošů skrze dva rukojmí uručiti, že do času jmenovitého jsa zjednání v tom učení setrvati a řemeslo zmocniti chce, pakli by mimo nadálosti zběhl, takový uručení propadne. Též nepodně[?].

Za šesté: Z nadepsaných řemesel mají kováři, truhláři a zámečníci 3 léta pořádně se učiti a 3 léta vandrovati, bednáři pak a koláři 2 léta jen toliko v učení státi a 2 léta vandrovati povinni budou.

Za sedmé: Jeden každý učedník od připovězení 3 kopy peněz a 2 libry vosku, nebo 1 kopy na peněžích a od vyučení též 3 kopy a 2 libry vosku, nebo 1 kopy, společně 6 kop grošů a 4 libry vosku, nebo 2 kopy na peněžích, 1 vědro piva, svačinu, která se však před s[...] koštovati nemá, dáti povinen bude, však mistrovský synkové něco levněji držáni býti mohou.

Za osmé: Z prostředku řemesel nadepsaných mají dva přísežní cechmistři každý dvě léta zvoleni a dosazeni býti, že oni cech věrně a plně chtějí řídit, všechny příjmy a vydání pozorně zaznamenati, nato každý kvartál u přítomnosti deputýrovaného, který jeden klíč od pokladnice míti má, pořádku počet učiniti, naproti tomu, oni spolumistři a cechovní pod nima stojící, ve všelikém respektu v slušných případnostech je povinni poslouchati budou.

Za deváté: Taky kdyby všickni mistři do cechu pro potřebu voláni byli, a který by volně nepřišel, anebo se neopověděl, ten má 1 libru vosku, nebo 3 kopy grošů propadnouti, lečby v tom příčina slušná byla.

Za desáté: Mistři všickni z řemesel nadepsaných za jednoho býti mají, tak jako by jedno řemeslo býti mělo, žádný jeden na druhým se vyvyšovati nemá, než všichni sobě radou nápomocni jsouce, poctivost mezi sebou zachovají, též na Boží tělo na procesí, jako při jiných slavnostech, všichni najíti se dají.

Za jedenácté: K mistrovskému kusům přikračujícíce, má jeden každý kovář jednoho koně vstoje a na pravou okovati, a když dílu [....]upraví se sezná, bude jeho žádosti defenýrováno[?].

Za dvanácté: Truhlář chtěje mistrem býti, má mistrovský kus jednu almaru na šaty s architekturou zhotoviti.

Za třinácté: Žádný na zkrácení a újmu truhlářským mistrům hoblíkem dělati nemá, kdo by se toho dočínil, dle uznalosti zhotovené dílo v kontrabant propadnouti, anebo vytrestán býti má.

Za čtrnácté: Kdo chce mistrem zámečnickým býti, ten má předně mistrovský kus takýžto jeden skleповní zámek se čtyřma ryglema[?] ²²⁵ zhotoviti.

Za patnácté: Žádný kovář v městě Netolicích nemá na újmu zámečnicka všelijaké zámečnické dílo jinému pod trestem vyhotoviti.

Za šestnácté: Kolář žádaje mistrem býti, má předně jedno formanský kolo (stejněma loukouti[?], aby nebyla žádná delší než druhá. Též špice nemá býti jedna dalejc od druhý, než stejně mají státi) předně jakožto mistrovský kus zhotoviti.

Za sedmnácté: Přespolní bednář nemá žádný dílo bednářské do města krom svobodného jarmarku voziti, ani nésti pod propadením téhož díla.

Za osmnácté: Žádný kolář nemá odjinud pod železa kola strojený, nový, ani starý opravený do města (mimo jarmarečnického frejlinku) na prodej voziti, anebo jinejm z děl dodávati: co by ale při frejlinku neodprodal, to mistr jeden každý téhož města chce-li, má vůli koupiti, pakliby nekoupil, tehdy ten kdož přivezl, nemá skládati, anobř co by mu tu zůstalo pryč odvésti pod pokutou toho díla propadení.

²²⁵ Rygle je zástrčka, viz. Slovník spisovného jazyka českého V, Praha 1989.

Za devatenácté: Však naproti tomu koláři mají nato zvláštní péči míti, aby lid koly a jinými potřebami fedrovali a tudy formani v potřebách svých meškání nebyli, co se však plužních a rybářských koleček dotýče, ty můžou svobodně v trhový den bez překážky jednoho každého prodávána býti.

Za dvacáté: Bednář žádaje mistrem býti, má předně mistrovský kus jednu vanu do lázně, jakož i jeden pivovarský okov velkej zhotoviti.

Za jedenadvacáté: Má nadepsaný mistrovstvo z nadepsaných řemesel dle starodávného obyčeje o netolicích jarmarcích odjinud přicházejícím řemeslníkům a prodávajícím dílo prohlížeti a následovně od každého 3 krejcarey do pokladnice cechovní vybírat, kdyby však dílo vynalezli ošemetné a fortelní, má takový dle uznalosti do kontrabantu propadnouti.

Za dvacáté druhé: Nemá žádný mistr jeden druhému z nadepsaných řemesel tovaryše odluzovati pod pokutou 1 libry vosku, nebo 1/3[?] kop grošů propadnutí.

{Za dvacáté třetí: Žádný mistr nápodobně nemá svému tovaryši před Božím hodem na dvě neděle a nýbrž po svojich[?] odpuštění dáti, lečby sám tovaryš dobrovolně odpuštění vzal}.²²⁶

Za dvacáté čtvrté: Jeden každý mistr svrchu psaných řemesel, který by u jiného dílo najal a na to se i vydlužil, ten a takový nemá žádnému jinému dělati, dotad dokavad by tomu od koho nejprve dílo najal a peníze vzal, žádost neučinil, pod pokutou 2 liber vosku nebo 1 kopy grošů, dalejc ale mají dle generálních patentů a vrchnostlivého[?] poručení, neméně dle městské policie, jakož i ustanovení strany řádu ohně bedlivě vše pozorovati a živi býti.

Kopia

Ref.[?] Spinka[....] Syndicus ibidem

Artikule poctivého cechu kovářského, truhlářského, kolářského, bednářského a zámečnického v městě Netolicích, který k J[eho] M[ilos]ti císařské ad confirmandum[?] zhotovené byly léta páně 1733.

²²⁶ Tato část byla vsunuta do textu

Artikule tovaryšům z 3. května 1632

My cechmistři a mistři poctivého řemesla kovářského, bednářského, kolářského, truhlářského, sousedé města Netolic, všem vůbec jednomu každému oznamujeme. Prohlídajíce k šlechtnému řádu, skrze který by dobré růsti a se zvelebovati, zlé pak hájeno a potupováno býti mohlo, a i na žádost všech tovaryšů domácích i přespolečných dotčeného řemesla kovářského, bednářského, kolářského a truhlářského, tento list obsahující v sobě pořádek z cechu našeho vídali, tak aby jeden každý tovaryš věděl, jak a kterak se při tomto městě Netolicích chovati. Kdožby pak proti tomuto pořádku něco neslušného se dopustil, ním se řídit, a podle něho chovati nechtěl, takž jak jeden každý artikul tuto níže položený to v sobě obsahuje a zavírá, ten každý od pánův přisedících a tovaryšův starších podle uznání skutečně ztrestán býti má. **Předně a nejprve** to se vám poroučí a přikazuje, abyste jak starší tak i mladší Pána Boha se báli, jeho přikázání zachovávali, cti a chvály vyhledávali, v neděli svatou i v jiné svátky a neb slavnosti výroční do kostela k modlení a na slovo Boží chodili, ním se spravovali a podle něho živi byli, nebo když to učiníte, jiné všecky věci z požehnání Božího budou vám přidáné. **Druhé:** Abyste milostivou vrchnost pana purgmistra, pány, pana rychtáře, pány starší obecní v poctivosti a vážnosti měli, a tak na sebe žádný ouhony míti nebudete. **Třetí:** Jakož jsou páni starší cechmistři a mistři tuto slavnou hospodu sobě zvolili, to jsou ku potřebě své a vás všech tovaryšů učinili, abyste se věděli, kde scházeti, a oni kde čeládku hledati, nebo když vás pokoutně hledati měli, málo by k čeládce přišli a vy k mistrům a byli byste podobní těm, kteří místa nemají, nýbrž od jednoho domu k druhému se toulají. **Čtvrté:** V této hospodě pana otce, paní matku i všecku čeládku jejich abyste náležitě v poctivosti měli, mluvení oplzlého, zpívání hanebného co proti Pánu Bohu všemohoucímu, též křiku, laní, zlořečení, přísahání, jména Božího nadarmo braní, toho abyste se všelijak varovali a příčiny k zlému nedávali, jestli by komu z vás v čem čeládka pána otce ublížila, žádný sám toho sobě napravovati nemá, ale vznésti to na pány přisedící a starší tovaryše. Oni budou vědět, kterak a jak takovou věc opatřiti a k napravení přivesti. **Páté:** Obzvláště při pořádku sedání pokojně, tiše a jedni k druhým uctivě a vážně se chovejte, také když se sem některý dobrý člověk a neb někdo z mistrů zahodil, místa abyste jemu popřáli, řádnou poctu zavdali. Než tím způsobem se pocta zhazuje[?], když který tovaryš vida na sebe mistra takového a neb některého svého přítele, i chtěl-li by jemu poctu dáti a tovaryšům starším nic o tom neoznámil, ten pak dobrý člověk děkování by učinil, a tovaryši starší o tom by nic

nevěděli, i přičtli by to k jejich pejše a hrdosti, což by se stalo samou nevědomostí. **Šesté:** Také kde který tovaryš u mistra dělá, tu aby se k mistru svému, k manželce, i čeládce jeho uctivě a vážně choval, mluvení oplzlého, zpívání neslušného, což by proti Pánu Bohu a dobrým lidem bylo, zvláště před mládeží a dítkami, které když co zlého mluví a neb zpívají uslyší, snáze to a rychleji pochopí, nežli co dobrého a pobožného, tudy ctnost a dobří mravové při mládeži hynou a nešlechtnost se rozmáhá, toho aby se každý šetřil a nijak nedopustil. **Sedmé:** Též kdyžby se kdo z vás mezi dobré lidi zahodil, tu aby se k nim uctivě a vážně choval, jak k bohatému, tak i k chudému, příčiny k různicím a svodám žádnému nedával, buďto na cestě, v domě, a neb kdekoli jinde, a to pod skutečným trestáním. **Osmé:** Kde také tovaryši po verkštatech²²⁷ děláte dva, málo tři, mnoho, mladší staršímu má ve všem dobrém pod[d]án a poslušen býti, a on, vida jeho poslušnost, žádné křivdy jemu činiti nemá, nýbrž má v řemesle podle své možnosti jemu ukázati, ano i o spropitné spravedlivě se s ním sdělovati, a tak i v díle věrně pracovati a sobě nápomocni býti, a to pokojně, tiše, upřímně ve vši poslušnosti náležitě, a ne, aby jak tato léta se toho mnoho nachází, mládek přistoupí k tomu řemeslu a poučíc se půl léta, hrdší by byl než mladší tovaryš, a mladší tovaryš povandrujíc rok neb dvě léta, hrdší nežli starší tovaryš, a neb starší tovaryš aby hrdší a pyšnější byl nežli mistr. **Deváté** Se vám poručí, abyste se každý dvě neděle vyjdouc na hospodu scházeli a do pokladnice podle starobylého řádu po dvou německých penězích sbírali. A kdyby kterýž tovaryš k tomu našemu pořádku přivandroval, tak že by ještě při pořádku nikdá nedělal, povinen bude dáti přivandrovného jeden groš český. **Desáté:** Tolikéž jeden každý tovaryš má se zahálky varovati, neb zahálky dávají zlý kabáty, také osob lehkomyšlných a nevážných těch se všelijak vystříhati a prázdný býti a do těch míst, kde by oni byli, buď tovaryš starší neb mladší, na pití žádný vymyšleným způsobem nechodíte, a to pod pokutou panův starších a trestání, jakž kdo zasloužil. **Jedenácté:** Item když paní matka na stůl svačinu podá, tu všichni tovaryši pěkně uctivě sedati máte, a to se vám přikazuje, aby pod klobouky sedáno nebylo, také co se vám předloží střídmě a s bázní Boží toho užívejte, a ne aby někteří z vás, ukroje sobě krajíc chleba a vstáno za stůl, toulal se od jednoho stolu k druhému, a kdyby ten snědl a ukrojil sobě podruhý neb potřetí, neb paní matka nedává proto, ale aby se každý dosytosti najedl, poněvadž od toho tovaryš mistra má, u kteréhož dělá a pracuje, aby mu hodně jísti dal. **Dvanácté:** Přitom také: žádný tovaryš se zbraní na hospodu choditi nemá, kromě tovaryšů

²²⁷ Tj. dílny.

vandrovních, ač pak některý z vás mohl by říci, však jsme všecko vandrovni. Který v jednu neděli od mistra svého odpuštění bere, a potom teprve druhou neděli od mistra vandruje, ten přijda na hospodu se zbrání, hned ji má od sebe dáti schovati, ne aby se hospodě měl toulati s kordem co rybář s veslem, nebo to k tomu pořádku nepřináleží.

Třinácté: Jestliže by pak z vás z tovaryšů, kteří zvolili sobě na truňk vína neb piva jíti, tu se šenkýřkou o řad nehádejte, co ona vám smí pověditi, smíte jí zaplatiti, jestli ona vám v čem křivdu učiní, všecko to na její duši míti bude, snad by potom ráda nahradila, když již pozdě bude. Nemá-li z vás jeden peněz, dej za něj drugej, pakli byste všichni neměli, umluvte se do času jmenovitého, a když ten čas přijde, zaplaťte a jdete bez žaloby tovaryšské, tak abyste při tomto pořádku zaneprázdnění neměli.

Čtrnácté: Všechněm vám tovaryšům se oznamuje, ano i přísně přikazujeme, kdož chodíte po procházkách, kropení šatů aby nebylo, nebo některý tovaryš má šaty dobrý a jiný chatrný, chtěl by jemu zkáleti a doztrhati[?], aby byly k jeho podobný, ježto on sobě to za veliký peníze těžce zjednal a draze koupil, proto se vám to zapovídá pod skutečným trestáním. Můžete sobě v tom i v jiném na jinších dobrých poctivých řemeslnících a tovaryších příklad vzíti, kteří se ctně a chvalitebně chovají, abyste ve všem dobrém a poctivém jejich šlépějí následovali a z vás sobě také jiní příklad brali.

Patnácté: Pakliby který tovaryš mladší neb starší proti tomuto pořádku, artikulům jináče něco neslušného se dočinil a provinil a nad těmito artikuli by nikdy držeti nechtěli a tímto pořádkem se nespravovali, ten každý od pánův starších mistrův skutečně trestán bude.

Šestnácté: Nadto my svrchu psaní cechmistrů a všichni mistři nynější i budoucího času té moci sobě i našim budoucím zanecháváme, abychom v tomto listu buď artikul jeden, dva i více, což by vedle uznání, času a místa k dobrému sloužilo, přidati aneb ujiti mohli, nyní i na časy budoucí.

Sedmnácté: A tak páni tovaryši starší i mladší, poněvadž jsme my nákladem našim vám na žádost a ku potřebě vaší takový list spravili, naděje vede, že se tak podle něho říditi a chovati budete a při schůzkách vašich pro tovaryše vandrovni jej čísti neopominete. Pro lepší toho jistotu a důvěření pečeť naši cechovní všech čtyř řemesel poručili jsme s jistým našim vědomím k tomu listu přitisknouti.

Tohož jest datum v městě Netolicích v pondělí po svatých Filipu a Jakubu apoštolův páně, léta od narození syna božího šestnáctistého třicátého druhého.

Pořádek cechovní pro tovaryše 6. května 1833

Tento list od počestného cechu v den _ ho²²⁸ května v roku 1632.

Obnovení stalo se dne 6. května 1833.

My cechmistři a mistři poctivého řemesla truhlářského, kovářského, bednářského, kolářského, hodinářského, nožířského, ručnířského, zámečnického, soustružnického, cvokařského, sousedé města Netolic, všem vůbec i jednomu každému oznamujeme. Prohlídajíce k šlechtnému řádu, skrze kteréž by dobré rústy a se zvelebovati, zlé pak hájeno a potupováno býti mohlo, an i na žádost všech tovaryšů domácích i přispolu doctěných[?] řemesel, tento list obsahující v sobě pořádek z cechu našeho vídali, tak aby jeden každý tovaryš věděl, jak a kterak se při tomto městě Netolic chovati má. Kdožby pak proti tomuto pořádku něco neslušného se dopustil, ním se řídit, a podle něho chovati nechtěl, tak jak jeden každý artikul tuto níže položený to v sobě obsahuje a zavírá, ten každý od pánů přisedících a tovaryšů starších podle uznání skutečně trestán býti má:

Předně a naprvé[?]: To se vám poroučí a přikazuje, abyste jak starší tak i mladší Pána Boha se báli, jeho přikázání zachovávali, cti a chvály vyhledávali, v neděli svatou i jiné svátky a neb slavnosti výroční do kostela k modlení a na slovo Boží chodili, ním se spravovali, a podle něho živi byli: nebo když to učiníte, jiné všecky věci z pozehnání Božího budou vám přidáné.

Druhé: Abyste milostivou vrchnost pana purkmistra, pány starší obecní v poctivosti měli, a tak na sebe žádný ouhony míti nebudete.

Třetí: Jakož jsou páni starší cechmistři a mistři tuto slavnou hospodu sobě zvolili, to ku potřebě své a vás všech tovaryšů učinili, abyste se věděli, kde scházeti, a oni kde čeládku hledati, nebo kdyby vás pokoutně hledati měli, málo by k čeládce přišli a vy k mistrům a byli byste podobní těm, kteří místa nemají, nýbrž od jednoho domu k druhému se toulají.

Čtvrté: V této hospodě pana otce, paní matku a všecku čeládku jejich abyste v poctivosti měli, mluvení oplzlého, zpívání hanebného, co proti Pánu Bohu všemohoucímu, též křiku, laní, zlořečení, přísahání, jména Božího nadarmo braní, toho abyste se všelijak varovali a příčiny k zlému nedávali. Jestli by tomu z vás v čem čeládka pána otce

²²⁸ V původním textu je takto datum napsané, při obnovení zřejmě nevěděli a neuměli převést původní datum „v pondělí po svatých Filipu a Jakubu.

ublížila, žádný sám toho sobě napravovati nemá, ale vznésti to na pány přisedící a starší tovaryše. Oni budou vědět, kterak a jak takovou věc opatřiti a k napravení přivesti.

Za páté: Obzvláště při pořádku sedání tiše a jedni k druhým uctivě a vážně se chovejte, také kdyby se sem některý dobrý člověk a neb někdo z mistrů zahodil, místa abyste jemu popřáli, řádnou poctu zavdali. Než tím způsobem se pocta zhazuje[?], kdyby který tovaryš vida na sebe mistra takového a neb některého svého přítele, i chtěl-li by jemu poctu dáti a tovaryšům starším nic o tom neoznámil, ten pak dobrý člověk děkování by učinil, a tovaryši starší o tom by nic nevěděli, i přičtli by to k jejich pejši a hrdosti, což by se stalo samou nevědomostí.

Šesté: Také kde který tovaryš u mistra dělá, tu aby se k mistru svému, k manželce, i čeládce jeho uctivě a vážně choval, mluvení oplzlého, zpívání neslušného, což by proti Pánu Bohu a dobrým lidem bylo, zvláště před mládeží a dítkami, které když co zlého mluvíti, a neb zpívati uslyší, snažně a rychle pochopí, nežli co dobrého a pobožného, tudy ctnost a dobří mravové při mládeží hynou a nešlechtnost se rozmáhá, toho aby se každý šetřil a nijak nedopustil.

Sedmé: Těž kdyby se kdo z vás mezi dobré lidi zahodil, tu aby se k nim uctivě a vážně choval, jak k bohatému tak i k chudému, příčiny k různicím a svodám žádnému nedával, na cestě, v domě, a neb kdekoliv jinde, a to pod skutečným trestáním.

Osmé: Kde také tovaryši po verkštatech²²⁹ děláte, dva neb víc, mladší staršímu má ve všem dobrém pod[d]án a poslušen býti, a on, vida jeho poslušnost, žádné křivdy jemu činiti nemá, nýbrž má v řemesle podle své možnosti jemu ukázati, ano i o spropitný spravedlivě se s ním sděliti, a tak i v díle věrně pracovati a sobě nápomocný býti, a to pokojně, tiše, upřímně ve vsí poslušnosti náležitě, a ne, aby jak tato léta se toho mnoho nachází, mládek přistoupí k tomu řemeslu a poučí se půl léta, hrdší by byl než mladší tovaryš, a mladší tovaryš povandruje rok neb dvě léta, hrdší nežli starší tovaryš, a neb starší tovaryš aby hrdší a pyšnější byl nežli mistr.

Devátá: Když se vám poručí, abyste se každý dvě neděle vyjdouce na hospodu scházeli a do pokladnice podle starobylého řádu po dvou německých penězích sbírali. A když by který tovaryš k tomu našemu pořádku přivandroval, tak že by ještě při pořádku nikdá nedělal, povinen bude dáti přivandrovného jeden groš český.

²²⁹ Tj. po dílnách.

Desáté: Jelikož jeden každý tovaryš má se zahálky varovati, neb zahálky dávají zlý kabáty, také osob lehkomyšlných a nevážných těch se všelijak vystříhati a prázdný býti a do těch míst, kde by oni byli, buď tovaryš starší neb mladší, na pití žádný vymyšleným způsobem nechodíte, a to pod pokutou panův starších a trestání, jakž kdo zasloužil.

Jedenácté: Item když paní matka na stůl svačinu podá, tu všichni tovaryši pěkně uctivě sedati máte, a to se vám přikazuje, aby po kloboucích sedáno nebylo, také co se vám předloží, střídme a s bázní Boží užívejte, a ne, aby někteří z vás, ukroje sobě krajíc chleba a vstáno za stůl, toulal se od jednoho stolu k druhému, a když by ten snědl, ukrojil sobě podruhý neb potřetí, neb paní matka nedává proto, ale aby se každý do sytosti najedl, poněvadž od toho tovaryš mistra má, u kterého dělá a pracuje, aby mu hodně jísti dal.

Dvanácté: Přitom také: Žádný tovaryš se zbraní na hospodu choditi nemá, kromě tovaryšů vandrovních, ač pak některý z vás mohl by říci, však jsme všichni vandrovní. Který v jednu neděli od mistra svého odpuštění bere, a potom teprv druhou neděli od mistra vandruje, ten přijda na hospodu se zbraní, hned ji má od sebe dáti schovati, ne aby se hospodě měl toulati s kordem co rybář s veslem, nebo to k tomu pořádku nepřináleží.

Třinácté: Jestliže by pak z vás z tovaryšů, kteří zvolili sobě na truňk vína neb piva jíti, tu se s šenkýřkou o řad nehádejte, co ona vám smí pověditi, smíte zaplatiti, jestli ona vám v čem křivdu učiní, všecko to na její duši míti bude, snad by potom ráda nahradila, když již pozdě bude. Nemá-li z vás jeden peněz, dej za něj drugej, pakli byste všichni neměli, omluvte se do času jmenovitého, a když ten čas přijde, zaplaťte, a tak ujdete žaloby tovaryšské, tak abyste při tomto pořádku zaneprázdnění neměli.

Čtrnácté: Všechněm vám tovaryšům se oznamuje, ano i přísně přikazujeme, když chodíte po procházkách, kropení šatů aby nebylo, neb některý tovaryš má šaty dobrý a jiný chatrný, chtěl by jemu zkaziti a roztrhati, aby byly k jeho podobný, ježto on sobě to za veliký peníze těžce zjednal a draze koupil, protož se vám to zapovídá pod skutečným trestáním. Můžete sobě v tom i v jiném na jinších dobrých a poctivých řemeslnících a tovaryších příklad vzíti, kteří se ctně a chvalitebně chovají, abyste ve všem dobrém a poctivém jejich šlépějí následovali a z vás sobě také jiní příklad brali.

Patnácté: Pakliby který tovaryš mladší neb starší proti tomuto pořádku, artikulům jináče něco neslušného se dočinil a provinil a na tyto artikule by nikdy držeti nechtěl a s tímto pořádkem se nespravoval, ten každý od pánův starších mistrův skutečně trestán bude.

Šestnácté: Nadto my svrchu psaní cechmistři a mistři nynější i budoucího času té moci sobě i našim budoucím zanecháváme, abychom v tomto listu buď artikul jeden, dva i více, což by uznání času a místa k dobrému sloužilo, přidati aneb ujmouti mohli, nyní i na časy budoucí.

Sedmnácté: A tak páni tovaryši starší i mladší, poněvadž jsme my nákladem našim vám na žádost a ku potřebě vaší takový list spravili, naděje vede, že se tak podle nich řídití a chovati budete a při schůzkách vašich pro tovaryše vandrovní jej čísti neopominete. Pro lepší toho jistotu a důvěření pečet' naši cechovní všech jmenovaných poručili jsme s jistým našim vědomím k tomu listu přitisknouti.

Tohož jest datum v městě Netolicích pondělí po svat[ých] Filipu a Jakubu léta od narození syna božího šestnáctistého třicátého druhého.

Příloha 2 - Tabulky a grafy:

Tabulka č. 1 - Počty tovaryšů za období 1659 – 1758	
Období	Celkový počet tovaryšů
1659 - 1700	187
1701 - 1758	102

Tabulka č. 2 - Přehled učedníků za období 1668 - 1807				
Období	Řemeslo	Počet učedníků	Z toho mistrovských synků	Častý mistr
1668 - 1700	Kovářské	32	8	Pajer, Paur, Pokorný
	Kolářské	3	1	Šilinger
	Truhlářské	3	0	Wiser
	Bednářské	22	8	Koláček, Pletrpaur, Palda
	Zámečnické	1	1	Raisinger
	Neuvedeno	7	5	
1701 - 1750	Kovářské	22	7	Šulc, Prayer, Kalina, Míka
	Kolářské	5	1	Šilinger, Vlček
	Truhlářské	14	9	Králík, Straberger
	Bednářské	13	12	Pletrpaur
	Neuvedeno	5	4	
1751 - 1807	Kovářské	9	4	Míka, Prayer, Erhart
	Kolářské	5	4	Vlček, Novotný
	Truhlářské	11	4	Straberger, Králík
	Bednářské	2	1	Pletrpaur
	Neuvedeno	1	0	

Tabulka č. 3 - Poměr učedníků v řemeslech 1668 - 1807			
Celkový počet		mistrovských synků	procent
Řemeslo	učedníků		
Kovářské	63	19	30%
Kolářské	13	6	46%
Truhlářské	28	13	46%
Bednářské	37	21	57%
Zámečnické	1	1	100%
Neuvedeno	13	9	69%

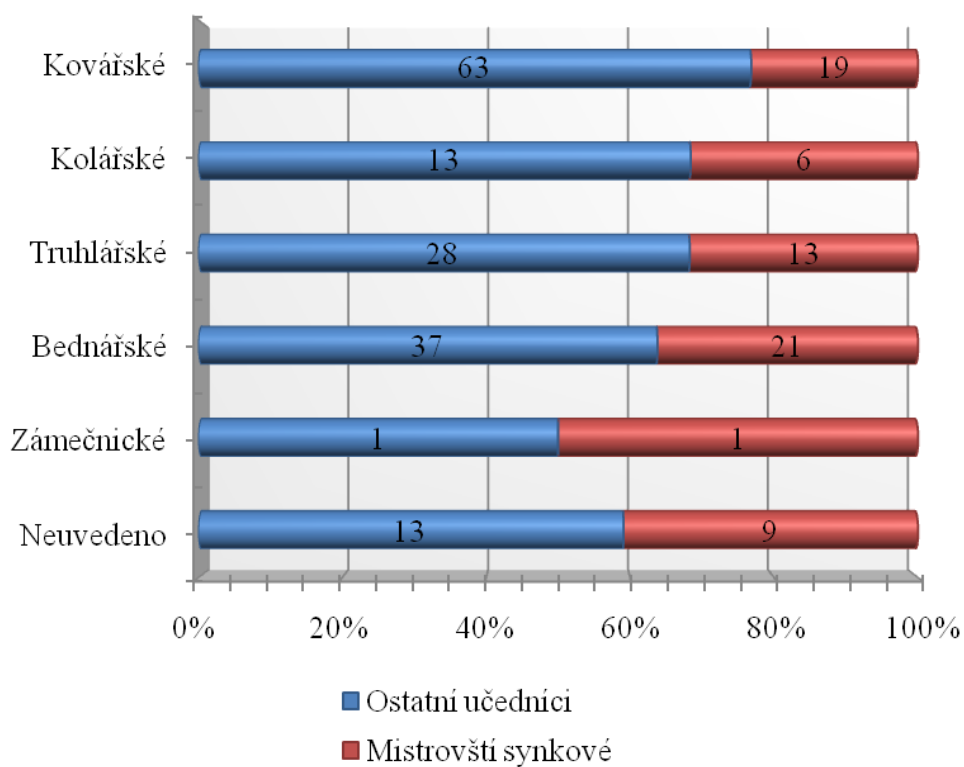
Celkový počet		mistrovských synků	procent
Období	učedníků		
1668 - 1700	68	23	34%
1701 - 1750	59	33	56%
1751 - 1807	28	13	46%

Období	Řemeslo	Počet mistrů	Z toho mistrovských synků	Častá jména
1634 - 1700	Kovářské	16	8	Pajer, Paur, Šulc
	Kolářské	2	0	Šilinger, Junk
	Truhlářské	4	0	Wiser
	Bednářské	7	4	Pletrpaur, Koláček, Palda
	Zámečnické	1	0	Polák
	Neuvedeno	6	2	
1701 - 1750	Kovářské	8	6	Prayer, Míka
	Kolářské	2	1	Vlček
	Truhlářské	11	6	Straberger, Králík
	Bednářské	7	6	Pletrpaur
	Zámečnické	2	1	
	Neuvedeno	2	0	
1751 - 1793	Kovářské	7	3	Míka, Prayer, Erhart
	Kolářské	1	0	Vlček
	Truhlářské	8	6	Straberger, Pletenbaur
	Bednářské	6	4	Pletrpaur
	Zámečnické	3	0	

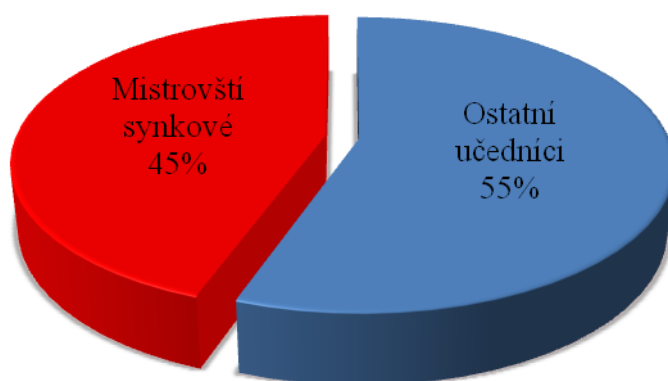
Celkový počet		mistrovských synků	procent
Řemeslo	mistrů		
Kovářské	31	17	55%
Kolářské	5	1	20%
Truhlářské	23	12	52%
Bednářské	20	14	70%
Zámečnické	6	1	17%
Neuvedeno	8	2	25%

Tabulka č. 7 - Souhrn mistrů za období 1634 - 1793			
Celkový počet		mistrovských synků	procent
Období	mistrů		
1634 - 1700	36	14	39%
1701 - 1750	32	20	63%
1751 - 1793	25	13	52%

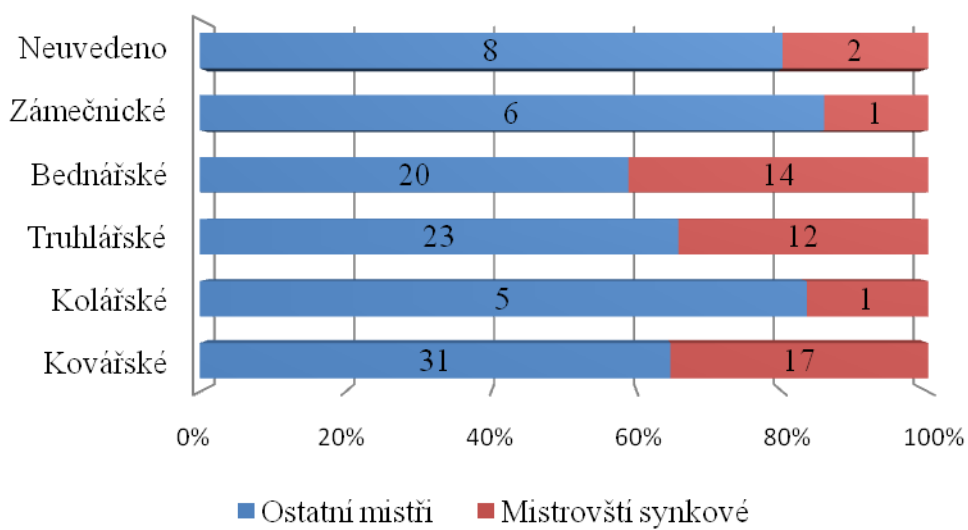
Graf 1 : Podíl mistrovských synků v jednotlivých řemeslech 1668 - 1807

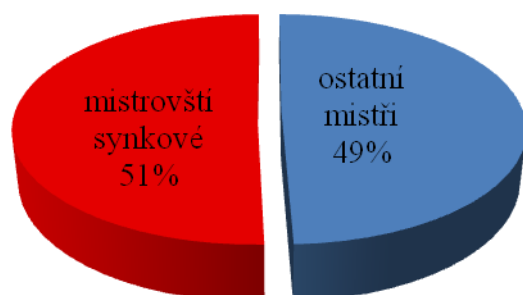
Graf 2 : Celkový poměr učedníků 1668 - 1807

Graf 3 : Podíl mistrovských synků mezi přijatými mistry
1634 - 1793

Graf 4 : Celkový poměr mistrů 1634 - 1793

Příloha 3 – Ukázky cechovních pečetidel:

Obrázek č. 1 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 1 (boční pohled)

Obrázek č. 2 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 1 (čelní pohled)

Obrázek č. 3 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 2 (boční pohled)

Obrázek č. 4 - Kovové pečetidlo z r. 1616 sign. V - 2 (čelní pohled)

Obrázek č. 5 - Kovové pečetidlo z r. 1822 sign. V - 3 (boční pohled)

Obrázek č. 6 - Kovové pečetidlo z r. 1822 sign. V - 3 (čelní pohled)

Příloha 4 – Ukázky cechovních dokumentů:

Obrázek č. 7 – Výuční list s vedutou města Vídně (celkový pohled)

Obrázek č. 8 – Výuční list s vedutou města Vídně (detail veduty)

Obrázek č. 9 – Výuční list s vedutou města Vídně (detail)

Obrázek č. 10 – Potvrzený opis artikulí cechu z roku 1733

Artikule Cechu Kovarskeho, Surovatskeho, Po-
larskeho, Sednarskeho, a Samecnickeskeho v Dmestie Aetholiarskeho

Prvodie: *Prvodie* Estia Kovale kova vssemobaviciho kova svecelo,
"g. h. u. n. e. a. o. d. h. u. z. i. s. i. n. i. g. e. s. t. e. r. n. i. c. e. s. a. n. i. c. e. m. a. n. i. g. g. i. n. a. t. y. c. e.
s. i. n. i. g. g. a. d. i. k. l. o. g. i. c. h. a. m. u. z. e. d. l. u. i. s. a. s. a. n. i. c. e. m. i. g. g. e. l. o. z. e. n. e. m. u.
g. a. z. h. u. v. Dmestie Aetholiarskeho v kostele s. a. n. n. e. m. a. n. a. s. i. b. e.
h. y. z. e. t. y. s. a. n. n. y. M. a. r. i. a. A. t. a. z. s. p. i. k. l. o. g. i. c. h. a. l. o. z. i. v. i. c. e.
p. r. o. z. o. v. a. n. i. j. i. g. o. r. n. a. m. e. n. t. i. j. e. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.

Prvodie: *Prvodie* Estia Kovale kova vssemobaviciho kova svecelo, tate
g. a. b. r. h. y. d. y. s. t. e. n. a. d. s. a. m. i. s. l. i. p. y. s. k. a. n. s. r. a. v. n. i. A. t. a. z. q. u. o. i. c.
"c. o. v. a. l. n. a. s. u. l. a. n. e. j. c. y. z. p. e. g. a. r. l. o. v. a. k. g. a. l. e. j. i. s. t. a. k. j. D. o. r.
O. b. i. z. o. p. n. e. h. u. z. h. y. s. i. n. a. d. i. k. l. o. g. i. c. h. a. s. i. n. j. g. l. a. v. n. i. s. i. z. u. j. i. v.
g. o. f. f. i. c. i. a. n. i. s. i. n. j. s. t. m. j. A. t. a. z. j. i. s. t. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.
e. i. n. g. a. D. i. a. b. l. e. g. a. z. o. v. n. i. s. i. n. j. s. t. m. j. A. t. a. z. j. i. s. t. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.

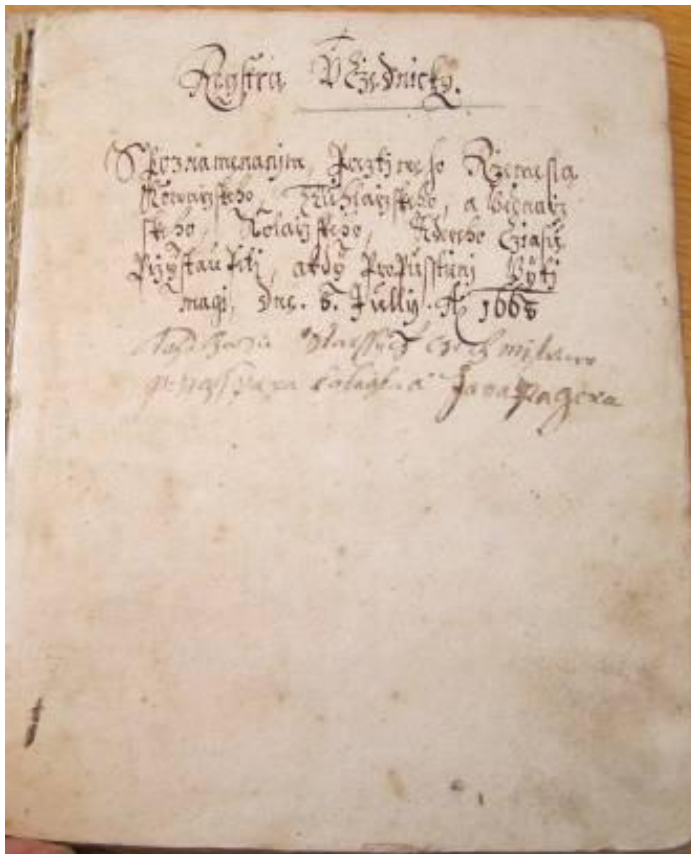
Prvodie: *Prvodie* Estia Kovale kova vssemobaviciho kova svecelo, tate
s. a. m. i. e. l. s. t. e. m. e. r. e. l. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e. d. u. a. l. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.
g. y. z. h. u. v. o. v. o. l. a. n. i. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e. d. u. a. l. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.
s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.

Prvodie: *Prvodie* Estia Kovale kova vssemobaviciho kova svecelo, tate
s. a. m. i. e. l. s. t. e. m. e. r. e. l. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e. d. u. a. l. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.
g. y. z. h. u. v. o. v. o. l. a. n. i. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e. d. u. a. l. s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.
s. i. n. j. s. t. m. j. s. i. n. o. l. a. s. t. n. i. g. e. r. e.

Obrázek č. 11 – Artikule od Viléma z Rožmberka z roku 1555

The image shows a page from a historical manuscript, likely a collection of articles or laws. The text is written in a dense Gothic script. At the top, there is a title in a larger, more decorative font: "Artikule Viléma z Rožmberka". Below the title, the text is organized into several columns. The first column on the left contains large, ornate initials, possibly "S" and "M", which likely mark the beginning of new sections or articles. The rest of the page is filled with dense Latin text, which appears to be a list of articles or laws. The paper is aged and shows some wear, particularly along the right edge where it is torn. The overall appearance is that of a well-preserved but clearly historical document.

Obrázek č. 12 – Kniha přijatých učedníků

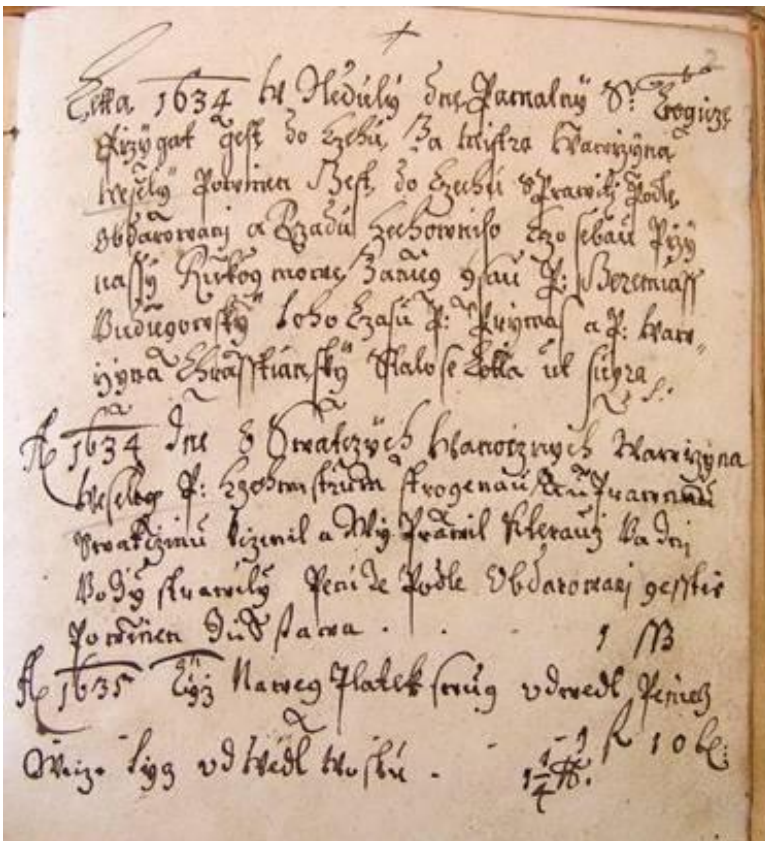
Obrázek č. 13 – Kniha přijatých učedníků

Obrázek č. 15 – Kniha přijatých mistrů

Obrázek č. 16 – Kniha přijatých mistrů

Obrázek č. 17 – Pořádek cechovní pro tovaryše

